

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παπαδάτου Μαρία

Προοπτικές προώθησης επιχειρηματικότητας και συνεργασίας στα πλαίσια του εθνικού θαλασσιού πάρκου Ζακύνθου

Απρίλιος / 2007

Προσεγγίζονται οι προοπτικές της συνεργασίας των ντόπιων επιχειρηματιών με τον Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου και οι προϋποθέσεις βάσει των οποίων μια τέτοια συνεργασία θα ήταν εφικτή. Αναδύκνεται ο βαθμός εμπιστοσύνης των επιχειρηματιών στο πρόσωπο του Φορέα. Αναλύονται οι τοπικές συγκρούσεις της Ζακύνθου, γίνονται κατανοητές οι αντιλήψεις των επιχειρηματιών όσον αφορά το νησί, ως προς το τουριστικό προϊόν που προβάλλει και τελικά ως προς τον τουρισμό που προσελκύει, εξετάζεται η τάση και ο βαθμός των επιχειρήσεων για συνεργασίες και καινοτομίες γενικά, παρατίθενται οι δράσεις του Φορέα Διαχείρισης και οι απόψεις των επιχειρηματιών για τις δράσεις αυτές. Η κεντρική ομάδα εστίασης αποτελείται από ιδιοκτήτες τουριστικών καταλυμάτων. Περαιτέρω, παρατίθενται και οι απόψεις κάποιων ντόπιων κατοίκων με θιγόμενα συμφέροντα εντός του Θαλασσιού Πάρκου.

Για τις ανάγκες της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δύο μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων. Το δείγμα των ξενοδόχων το οποίο αποτελείται από 60 άτομα αναλύθηκε με ποσοτική μέθοδο ενώ το δείγμα των εμπλεκόμενων που αποτελείται από 8 άτομα προσεγγίστηκε με ποιοτική μέθοδο.

Συνετάχθησαν δύο ερωτηματολόγια, εκ των οποίων το ένα απευθύνεται στους ιδιοκτήτες των τουριστικών καταλυμάτων που απασχολούνται κυρίως μέσα αλλά και στην ευρύτερη περιοχή του Πάρκου. Το δεύτερο ερωτηματολόγιο απαντάται από τον ίδιο τον Φορέα Διαχείρισης. Η συζήτηση με την ομάδα των θιγομένων έγινε με μη δομημένες συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα κατεγράφησαν και αναλύθηκαν αναδεικνύοντας έτσι, την υφιστάμενη κοινωνική κατάσταση στο νησί.

Προς χάριν διευκόλυνσης στο παρόν κείμενο αντί του Φορέα Διαχείρισης θα συναντάται η συντομογραφία αυτού (ΦΔ) και αντιστοίχως θα ισχύει για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (ΕΘΠΖ).

ABSTRACT

Papadatou Maria

TITLE

April / 2007

There are examined the collaboration prospects between the local businessmen and the Administration Agency of the National Marine Park of Zakynthos and the conditions under which such collaboration would be feasible. The actions of the Administration Agency, as well as the businessmen opinions and confidence about these actions are cited. Businessmen perceptions, concerning Zakynthos tourist product and the attracted tourism, become comprehensible. It is also being examined the tendency of the enterprises to launch alternative collaborations and innovative actions.

The focus team is constituted by the owners of the tourist accommodations. There are, further, mentioned the opinions of some local, offended residents and the local conflicts of Zakynthos are analyzed.

For the research needs two methods of data analysis were used. The sample of the tourist accommodation owners, which is constituted by 60 individuals, has been analyzed with quantitative data analysis method while the sample of the offended locals which is constituted by 8 individuals, was analyzed with qualitative method.

Two questionnaires were drawn up, from which one is addressed at the tourist lodgings owners that are located mainly in, but also in the wider region of the National Marine Park. The second questionnaire is answered by the Administration Agency. The discussion with the offended locals

took place under not structured interviews. The results were recorded and analyzed electing thus, the existing social situation in the island.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ.....	2
2.1 Προστατευόμενες περιοχές σε παγκόσμια κλίμακα.....	2
2.1.1 Εμπλεκόμενοι φορείς.....	2
2.1.2 Αντικρουόμενα συμφέροντα και κοινωνικές συγκρούσεις.....	3
2.2 Συμμετοχική διαχείριση, συνεργασία και λήψη αποφάσεων.....	4
2.2.1 Λόγοι παρεμπόδισης της διαδικασίας της συμμετοχής στα πλαίσια προστατευόμενης ζώνης.....	5
2.3 Συνεργασία και καινοτομία.....	6
2.3.1 Διεθνή πρότυπα διαχείρισης οικοτόπων σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία.....	7
2.4 Ο ρόλος της βιομηχανίας του τουρισμού.....	9
2.4.1 Τουρισμός και τουριστικές επιχειρήσεις.....	9
2.4.2 Διεθνή πρότυπα διαχείρισης ξενοδοχειακών μονάδων σε αρμονία με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης.....	10
2.5 Οικοτουρισμός και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.....	12
2.5.1 Περιβαλλοντική ενημέρωση και προστατευόμενες περιοχές.....	12
2.6 Οικοτουρισμός και οικονομική αξία μιας προστατευόμενης περιοχής.....	13
2.7 Κίνητρα για ανάπτυξη συνεργασιών και προώθησης βιώσιμου τουρισμού.....	13
3. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ.....	15
3.1 Η έννοια της βιοποικιλότητας.....	15
3.2 Ευρωπαϊκή νομοθεσία περί προστασίας της βιοποικιλότητας.....	15
3.2.1 NATURA 2000.....	15
3.2.2 Κατηγορίες προστατευόμενων ζωνών.....	16
3.3 Ελληνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος / Νόμος 1650/1986.....	17
3.3.1 Χαρακτηρισμός περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου.....	17
3.4 Νομικά αντισταθμιστικά μέτρα.....	17

4. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΑΡΚΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	19
4.1 Παρουσίαση της νήσου Ζάκυνθος.....	19
4.1.1 Έκταση Ζακύνθου.....	19
4.1.2 Πληθυσμός Ζακύνθου.....	19
4.2 Διακύμανση του τουρισμού.....	19
4.3 Παρουσίαση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.....	20
4.3.1 Ο Φορέας Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.....	21
4.3.2 Διοικητική δομή του ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	21
4.4 Ιστορική προσέγγιση του ΕΘΠΖ.....	22
4.5 Πόροι του ΕΘΠΖ.....	23
4.6 Σκοποί και στόχοι του ΕΘΠΖ.....	23
4.7 Δράσεις και συνεργασίες του ΕΘΠΖ.....	24
4.8 Ζώνες προστασίας και όρια ΕΘΠΖ.....	25
4.9 Μέτρα προστασίας εντός των ορίων του ΕΘΠΖ.....	26
4.10 Περιορισμοί και τοπικές διαμάχες.....	27
5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	29
5.1 Περιοχή έρευνας.....	29
5.2 Κοινωνικές ομάδες επιρροής.....	29
5.3 Στάδια ερευνητικής διαδικασίας.....	30
5.4 Κριτήρια και διαδικασία επιλογής του δείγματος.....	30
5.5 Χαρακτηριστικά ομάδων έρευνας.....	31
5.6 Προσέγγιση των ομάδων εστίασης και δυσκολίες στην διαδικασία.....	32
5.7 Ερευνητικά ερωτήματα.....	32
5.8 Μέθοδοι επιλογής στοιχείων και σύνταξη ερωτηματολογίων.....	32
5.9 Αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος.....	33
5.10 Ταξινόμηση της πληροφορίας και κωδικοποίηση.....	34
5.11 Εγκυρότητα και αξιοπιστία.....	35
6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΛΟΜΕΝΩΝ.....	36
6.1 Ανάλυση της στάσης των ξενοδόχων.....	36
6.1.1 Αντιλήψεις επιχειρηματιών σε ό,τι αφορά στον τουρισμό και το τουριστικό προϊόν του νησιού.....	36
6.1.2 Προφίλ επιχειρήσεων.....	38

6.1.3 Αντιλήψεις των επιχειρηματιών για τον ΦΔ του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.....	41
6.2 Ποιοτική ανάλυση εμπλεκόμενων.....	48
6.2.1 Περιγραφή του ιστορικού του ιδιοκτησιακού καθεστώτος.....	48
6.2.2 Σχέσεις και συνεργασίες με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	48
6.2.3 Απόψεις των εμπλεκόμενων για τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	49
6.3 Η στάση του ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	50
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52
8. ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	59
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι / ΧΑΡΤΕΣ.....	67
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ / ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.....	69

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΣΕΛΙΔΑ

4.2: αφίξεις charters ανά εθνικότητα (2000-2005).....	20
5.3: βήματα ερευνητικής διαδικασίας.....	30
5.9: αριθμός τουριστικών καταλυμάτων το 2000 και μέγεθος δειγματοληψίας.....	33
5.10.α: θεματική κωδικοποίηση των ιδιοκτητών τουριστικών καταλυμάτων.....	34
5.10.β: θεματικές ενότητες ανάλυσης εμπλεκομένων.....	35
6.1.2.α: ER3 * ER8 Crosstabulation.....	39
6.1.2.γ: ER8 * ER10 Crosstabulation.....	41
6.1.3.β: ER12 * ER17 Crosstabulation.....	43
6.1.3.στ: ER17 * ER18 Crosstabulation.....	45

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ/ ΣΧΕΔΙΩΝ

ΓΡΑΦΗΜΑ/ ΣΧΕΔΙΟ

ΣΕΛΙΔΑ

6.1.1.α: παρατηρήσεις στην διακύμανση της ποιότητας του τουρισμού.....	36
6.1.2.β: ένταση και τύπος συνεργασιών.....	40
6.1.3.α: βαθμός γνωριμίας επιχειρηματιών με τις δράσεις του ΕΘΠΖ.....	42
6.1.3.γ: λόγοι αποτροπής των επιχειρηματιών από συνεργασία με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	43
6.1.3.δ: αποτίμηση ενδεχόμενης συνεργασίας των επιχειρηματιών με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ.....	44
6.1.3.ζ: η άποψη των επιχειρηματιών για τον αντίκτυπο των δράσεων του ΕΘΠΖ στον τουρισμό.....	46

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών είναι ένα ζήτημα μείζονος σημασίας, που ο διαχειριστικός προγραμματισμός τους δεν αφορά μόνο τους αρμόδιους κυβερνητικούς φορείς, αλλά το βεληγεκές του αντίκτυπου φτάνει να επηρεάσει όλους τους τομείς της κοινωνίας των πολιτών. Η διεθνής εμπειρία στον τομέα αυτό έχει δείξει ότι καμία διαχειριστική δράση δεν εφαρμόστηκε χωρίς κάποια μικρή ή μεγάλη αντίδραση από την κοινωνία, στα πλαίσια της οποίας θεσμοθετούνται και εφαρμόζονται οι αλλαγές. Σκοπός των αλλαγών αυτών είναι η ενδογενής ανάπτυξη, η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η περιβαλλοντική και οικονομική αειφορία.

Το πιο σοβαρό πρόβλημα της ενδογενούς ανάπτυξης είναι η προσαρμογή των ήδη υπάρχοντων δομών και θεσμών στην αναπτυξιακή διαχείριση. Το εναρκτήριο σημείο για την δημιουργία πρακτικών συνθηκών για την ενσωμάτωση του αναπτυξιακού σχεδιασμού στις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές τοπικές δομές, είναι η αναγνώριση των αξιών και θεσμών της τοπικής κοινωνίας, όπου είναι και μέρος της κουλτούρας της καθώς και η δημιουργία μιας θεσμικής βάσης που να ενσωματώνεται όσο το δυνατόν περισσότερο στις τοπικές δομές (Huynh Cao Tri et al, 1988, σελ. 32, 35). Πολύ συχνά το κενό ανάμεσα στις αξίες που απαιτούνται για την διεξαγωγή ενός κοινωνικό περιβαλλοντικού προγράμματος και στις διατιθέμενες τοπικές αξίες είναι τόσο μεγάλο, όπου διατηρείται ένας σταθερά λανθάνον συνδυασμός μεταξύ των δύο αυτών αξιών (Huynh Cao Tri et al, 1988, σελ. 28). Από εκεί πηγάζουν οι διάφορες κοινωνικές συγκρούσεις, που εμφανίζονται ως η απόρροια των διαφόρων μη συμβατικών και ανορθόδοξων σχέσεων και πρακτικών που κατα τ' άλλα στοχεύουν στην επιτυχή διεξαγωγή της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών. Επιπλέον ο μέσος πολίτης ο οποίος βιώνει εκ των έσο μια ριζική αλλαγή στην κοινωνική του σφαίρα, αυτομάτως συνδέει την αλλαγή και τα αποτελέσματά αυτής με τον οικονομικό αντίκτυπο που ενδεχομένως υποστεί ο ίδιος. Παρομοίως συμβαίνει και στην περίπτωση των προστατευόμενων περιοχών. Η κοινωνία παρατηρώντας τις συνθήκες, που μέχρι τώρα την κρατούσαν ενεργή, να αλλάζουν μορφή σε κάτι πρωτόγνωρο για αυτήν, αντιδρά διεκδικώντας τα συμφέροντά της.

Οι σχέσεις μεταξύ των πολιτών της ίδιας κοινωνίας, η ενημέρωση των πολιτών και οι ευκαιρίες συμμετοχής τους στα διαχειριστικά σχέδια που αφορούν τον τόπο τους, ο βαθμός περιβαλλοντικής ευαισθησίας τους, η εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών και των κυβερνητικών φορέων, η διαφάνεια των διαδικασιών και η νομοθετική κάλυψη και καταλληλότητα είναι ορισμένοι λόγοι οι οποίοι καθορίζουν την έκβαση του περιβαλλοντικού σχεδιασμού και τα αποτελέσματά του. Μέσα σε ένα πλαίσιο περιβαλλοντικής αναβάθμισης και διατήρησης οι προοπτικές για συνεργασία μεταξύ των πολιτών και των διοικούντων και οι πιθανότητες για

ανάπτυξη ιδιωτικών επιχειρηματικών σχεδίων είναι μεγάλες και αισιόδοξες, αρκεί οι προαναφερόμενοι λόγοι να πληρούνται επαρκώς.

2. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ, ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ

Οι παγκόσμιες πρωτοβουλίες για την προστασία των διαφόρων χερσαίων και υδατικών οικοσυστημάτων έχουν μια μακρά ιστορία, που για ορισμένους ιστορικούς ξεκινά από τα βάθη της Ινδίας δύο χιλιατίες πριν. Στην Ευρώπη, κάποιες περιοχές τέθηκαν για πρώτη φορά υπό καθεστώς προστασίας, από βασιλιάδες και άλλους εθνικούς ηγέτες, στις αρχές της Αναγέννησης, σε μία προσπάθεια προφύλαξης των περιοχών κυνηγιού, όπου δρούσαν οι εύποροι άνθρωποι της εποχής και τα βασιλικά επιτελεία (UNEP, 2002, σελ 5).

Σήμερα η προσπάθεια διαφύλαξης και διαχείρισης των ευαίσθητων οικοσυστημάτων εκτείνεται σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη μας και πλέον ο λόγος στηρίζεται σε μια επιτακτική ανάγκη να διατηρηθούν οι τελευταίοι παρθένοι πόροι και τα υπό εξαφάνιση είδη. Οι διαρκείς κοινωνικές διαμάχες για την εκμετάλλευση των πόρων είναι η κυριότερη τροχοπέδη σε αυτές τις προσπάθειες αλλά και η κύρια αιτία για την κινητοποίηση της παγκόσμιας επιστημονικής κοινότητας προς εξεύρεση συμβιβαστικών λύσεων και τρόπων συνεργασίας και συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

2.1 Προστατευόμενες περιοχές σε παγκόσμια κλίμακα

Ο κατάλογος των Η.Ε για το 2003 περιέχει 102.102 προστατευόμενες ζώνες που καλύπτουν περισσότερα από 18,8 εκ. χλμ². Αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί στο 12,65% της επιφάνειας του γήινου εδάφους, ή αλλιώς σε μια περιοχή μεγαλύτερη από την Κίνα, τη Νότια Ασία και τη Νοτιοανατολική Ασία μαζί. Εάν αποκλείσουμε τις θαλάσσιες προστατευόμενες ζώνες από αυτούς τους υπολογισμούς η χερσαία έκταση των προστατευόμενων περιοχών είναι περίπου 17,1 εκ. χλμ² (11,5% της επιφάνειας του εδάφους), δηλαδή μία περιοχή σχεδόν ίση με ολόκληρη την Νότια Αμερική (IUCN, UNEP, 2003).

2.1.1 Εμπλεκόμενοι φορείς

Στη διαδικασία διατήρησης και διαχείρισης μιας περιοχής εντάσσονται περιορισμοί και απαγορεύσεις που φέρνουν σε ρήξη την κοινωνική συνοχή και διχάζουν τις απόψεις. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι οι πολλαπλοί δράστες και τα διαφορετικά συμφέροντα που συγκεντρώνονται σε έναν περιορισμένο χώρο. Οι πλέον πιθανοί κοινωνικοί εταίροι που απαντώνται στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών είναι οι ακόλουθοι:

- Οι διαχειριστές και οι σχεδιαστές του Πάρκου

- Οι εθελοντές του Πάρκου
- Οι επισκέπτες του Πάρκου
- Οι εργοδότες
- Η τοπική κοινωνία
- Οι ιδιοκτήτες γης, μέσα και γύρω από την προστατευόμενη ζώνη
- Οι κάτοικοι μέσα και γύρω από την προστατευόμενη ζώνη
- Όσοι έχουν συμφέροντα στην διεκδίκηση των πόρων
- Τα αρμόδια υπουργεία και αρμόδιοι παροχής αδειών
- Συμμαχικοί και ορισμένες φορές αντικρουόμενοι κυβερνητικοί παράγοντες
- Ιδιωτικοί κερδοσκοπικοί φορείς
- ΜΚΟ και Περιβαλλοντικές Ενώσεις
- Η βιομηχανία του τουρισμού
- Εκπαιδευτικά ιδρύματα
- Σωματεία έρευνας
- ΜΜΕ (Grazia Borrini-Feyerabend, 1996, σελ 1).

2.1.2 Αντικρουόμενα συμφέροντα και κοινωνικές συγκρούσεις

Τα πιο πιθανά συμφέροντα που εμφανίζονται συνήθως στα πλαίσια μιας ζώνης που βρίσκεται υπό καθεστώς νομικής προστασίας και διαχείρισης και που διακρίνουν τους κοινωνικούς εταίρους μεταξύ τους είναι τα ακόλουθα:

- Υπάρχοντα δικαιώματα στη γη ή τους φυσικούς πόρους.
- Συνοχή των σχέσεων στην περιοχή (π.χ., κάτοικοι εναντίον των επισκεπτών και των τουριστών).
- Γνώσεις και δεξιότητες για τη διαχείριση των πόρων.
- Απώλειες και ζημιές που υφίστανται κατά τη διοικητική διαδικασία.
- Ιστορικές και πολιτιστικές σχέσεις με τους συγκεκριμένους πόρους.
- Βαθμός οικονομικής και κοινωνικής εμπιστοσύνης σε τέτοιου είδους πόρους.
- Βαθμός προσπάθειας και ενδιαφέροντος για τη διαχείρισή τους.
- Δικαιοσύνη στην πρόσβαση και στην διανομή των ωφελειών από τη χρήση των πόρων.
- Συμβατότητα των συμφερόντων και των δραστηριοτήτων όσων συμμετέχουν, με τις εθνικές πολιτικές διατήρησης και ανάπτυξης.
- Υφιστάμενος ή πιθανός αντίκτυπος στον πόρο από τις δραστηριότητες των συμμετεχόντων (Grazia Borrini-Feyerabend, 1996, σελ 2).

Είναι αποδεκτό ότι τα μέλη που απαρτίζουν μία κοινωνία προσπαθούν να χτίσουν και να διατηρήσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα ικανοποιούνται οι υλικές τους ανάγκες και απαιτήσεις. Για τη λήψη μιας απόφασης που αφορά συλλογικά συμφέροντα και ειδικά για θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος, τα ενδιαφερόμενα μέλη είναι πολλά αλλά συνήθως είναι λίγοι αυτοί που διαμορφώνουν το έδαφος των συνομιλιών και που τελικά παίρνουν τις τελικές αποφάσεις. Εδώ τίθεται το ζήτημα της διαφάνειας των διαδικασιών και της εμπιστοσύνης μεταξύ των κατώτερων και των ανώτερων βαθμίδων των λήψεων αποφάσεων αλλά και μεταξύ των ίδιων ομάδων (Margaret A. Moote et al, 1997). Αν το πιο σημαντικό θέμα ανάμεσα σε διαφορετικές ομάδες της ίδιας κοινωνίας είναι οι διαμάχες, τότε το πιο σημαντικό θέμα ανάμεσα στο κοινό και την κυβέρνηση είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης (Beierle C. T & Cayford J., 2002). Η ενδογενής ηγεσία είναι ένα σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη μιας σύγχρονης θεσμικής βάσης (Huynh Cao Tri et al, 1988, σελ. 29)

2.2 Συμμετοχική διαχείριση, συνεργασία και λήψη αποφάσεων

Ο όρος "συμμετοχική διαχείριση" (επίσης αναφέρεται και ως ομο-διαχείριση, συμμετέχουσα διαχείριση, κοινή διαχείριση, μοιρασμένη-διαχείριση, διαχείριση πολλαπλών-συμμετεχόντων ή συμφωνία στρογγυλής τραπέζης) χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια κατάσταση στην οποία μερικοί ή όλοι οι κοινωνικοί εταίροι, σε μια προστατευόμενη ζώνη, συμμετέχουν με έναν ουσιαστικό τρόπο στις διοικητικές δραστηριότητες. Ο όρος αυτός δηλαδή, αναφέρεται σε μια συνεργασία στην οποία οι διάφοροι συμμετέχοντες συμφωνούν σχετικά με τη μεταξύ τους ανάληψη υποχρεώσεων, ευθυνών και δικαιωμάτων για μια περιοχή ή για ένα σύνολο πόρων στα πλαίσια μιας προστατευόμενης περιοχής. Οι διάφοροι εταίροι συμπεριλαμβάνουν στη διαδικασία και τις ενώσεις των ντόπιων που σχετίζονται με τη χρήση του πόρου αλλά και τους χρήστες του συγκεκριμένου πόρου. Μπορούν επίσης να εμπλακούν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι τοπικές υπηρεσίες, οι παραδοσιακές αρχές, τα ερευνητικά ιδρύματα και οι επιχειρήσεις (Grazia Borrini-Feyerabend, 1996).

Για τη συμμετοχή και την επιτυχή συνεργασία όλων των μερών απαιτείται εξίσου συναίνεση καθώς και διαφανείς διαδικασίες από όλες τις πλευρές και πρωτίστως από τα ανώτερα διοικητικά στρώματα, όπου οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων γίνονται λιγότερο προσιτές στο ευρύ κοινό, όσο το επίπεδο εξουσίας ανεβαίνει. Η αμφιβολία για την εγκυρότητα, την αξιοπιστία και την νομοτέλεια των τελικών αποφάσεων, είναι από τους σημαντικότερους λόγους αποχής του κοινού στις συμμετοχικές διαδικασίες.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που μπορεί να επηρεάσει τη συμμετοχή του κοινού είναι το ιστορικό των σχέσεων μεταξύ των πολιτών και μεταξύ του κοινού και της κυβέρνησης (Beierle C. T. & Cayford J., 2002).

Η συνεργασία λοιπόν, δεν είναι απλά μία κατά παραγγελία διαδικασία, ή ένα βραχυπρόθεσμο πρόγραμμα για την επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος ή μιας διένεξης που αφορά διάφορα συμφέροντα. Αντιθέτως προϋποθέτει έναν βαθμό δέσμευσης και υποστήριξης. (Isagani R. Serrano, (no date). Αν η τοπική κοινωνία πειστεί εμπράκτως και νιώσει ασφάλεια από τους αρμόδιους φορείς που αναλαμβάνουν την διαχείριση της περιοχής τότε «η βιώσιμη δημόσια συμμετοχή έχει σαν αποτέλεσμα οι πολίτες να αντιμετωπίζουν τη διαδικασία λήψης της απόφασης, το αποτέλεσμα και αυτούς που προάγουν την τελική λύση με αξιοπιστία», ενώ «οι διαφορετικές ομάδες συμφερόντων συνειδητοποιούν ότι δεν έχουν ασυμβίβαστους στόχους και ότι το αμοιβαίο κέρδος είναι εφικτό...» (Brett C. McGurk, 2003).

2.2.1 Λόγοι παρεμπόδισης της διαδικασίας της συμμετοχής στα πλαίσια προστατευόμενης ζώνης

Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθενται οι κυριότεροι λόγοι αποχής από την διαδικασία της δημόσιας συμμετοχής, όπως παρουσιάζονται στην σύγχρονη βιβλιογραφία. Αναδεικνύονται τα προβλήματα τα οποία πηγάζουν είτε από την ίδια την κοινωνία, είτε από την κρατική στάση, είτε ακόμα και από τους άμεσα ενδιαφερόμενους φορείς στην περιβαλλοντική διαχείριση.

Ο Huynh Cao Tri et al (1988) κάνει αναφορά σε τέσσερις ζωτικής σημασίας λόγους για τους οποίους η κατανόηση μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών δεν είναι δυνατή και σαν λογική συνέπεια παρεμποδίζεται και η συμμετοχή. Έτσι διακρίνει:

- Οι δημόσιοι υπάλληλοι όντας δεμένοι με το καθήκον τους και πεπεισμένοι ότι κρατούν το νομικό καθεστώς στα χέρια τους και από έλλειψη υπευθυνότητας, είναι ελάχιστα προετοιμασμένοι να ακούσουν το κοινό.
- Το κοινό δεν είναι ευαισθητοποιημένο και διατηρεί παθητική στάση.
- Οι δίοδοι επικοινωνίας χρησιμοποιούνται λανθασμένα αφού το νομικό σύστημα είναι τόσο περίπλοκο και δυσπρόσιτο που συνήθως ο κόσμος δεν γνωρίζει την ύπαρξη βασικών νομικών θεμάτων και δικαιωμάτων που τους αφορούν.
- Πολλοί μεσάζοντες μεταξύ του διαχειριστικού συστήματος και του ατόμου (Huynh Cao Tri et al, 1988, σελ 73).

Ο Diduck A. και ο Sinclair A. J. (2002) διέκριναν και αυτοί, πέντε κύριους λόγους, οι οποίοι παρεμποδίζουν την διαδικασία της συμμετοχής.

- i. Ανεπάρκεια πληροφορίας. Οι διαθέσιμες πληροφορίες είναι είτε απροσπέλαστες είτε ελλιπείς. Στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει κίνδυνος παραπληροφόρησης και δημιουργίας εντύπωσης ότι μια αναπτυξιακή δράση δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα.
- ii. Έλλειψη πόρων. Ειδικότερα σε επίπεδο κοινότητας, παρατηρείται έλλειψη πόρων για την απόκτηση κατάλληλων γνώσεων. Έτσι ο ντόπιος πληθυσμός δεν είναι σε θέση να

- υπερασπιστεί την άποψή του και να έρθει σε ισότιμο και δίκαιο διάλογο με τους κρατικούς και άλλους αρμόδιους φορείς.
- iii. Ευκαιρίες συμμετοχής. Σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχουν ίσες ευκαιρίες για συμμετοχή κάτι που αποτρέπει το κοινό από την διαδικασία της συμμετοχής ακόμα και για θέματα που το αφορούν άμεσα.
  - iv. Έλλειψη αντίκτυπου στις τελικές αποφάσεις. Οι πολίτες νιώθουν πως η άποψή τους δεν θα έχει κανένα αποτέλεσμα στις τελικές αποφάσεις, είτε λόγω του ότι είναι μηδαμινές οι ευκαιρίες που τους δίνονται για να προβάλλουν την αντίθεσή τους, είτε λόγω της πεποίθησης τους ότι οι τελικές λύσεις είναι προαποφασισμένες.
  - v. Έλλειψη κινήτρου ή ενδιαφέρον ή χρόνος. Άλλος ανασταλτικός παράγοντας αφορά το κίνητρο ή το ενδιαφέρον ενός προσώπου να αναμιχθεί. Π.χ., τα άτομα είναι δυνατόν να μην ενδιαφερθούν για τα πιθανά αποτελέσματα ενός προγράμματος και έτσι να μην συνειδητοποιήσουν τις επιπτώσεις που θα έχουν τα αποτελέσματα πάνω στους ίδιους (Alan Diduck, A. John Sinclair, 2002, σελ 579).

Αναφορά στην διεθνή βιβλιογραφία γίνεται και για έναν έκτο και πολύ σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα της δημόσιας συμμετοχής (Angi Voss, Vivacqua S. A. et al). Η Angi Voss αναφερόμενη στην έλλειψη εμπιστοσύνης λέει πως «Δίπλα στις επίσημες διαδικασίες προγραμματισμού υπάρχουν *άτυπες - και μη διαφανείς - διαδικασίες* απόφασης που οδηγούν στην *απώλεια εμπιστοσύνης* μεταξύ του δήμου και των πολιτών. Ειδικότερα όταν τα προγράμματα έχουν υψηλή πιθανότητα συγκρούσεων, οι πολίτες και οι stakeholders είναι πιθανόν να διαμορφώσουν συνασπισμούς και να λάβουν μέτρα για να αποτρέψουν την προβλεπόμενη λύση». Αυτό αυξάνει το χρόνο και τις δαπάνες για την προγραμματισμένη δράση. Ταυτόχρονα, οι δήμοι έρχονται αντιμέτωποι με περισσότερες πληροφορίες, περισσότερη αβεβαιότητα, λιγότερο χρόνο, λιγότερα χρήματα, και περισσότερους δράστες. Αυτό οδηγεί σε κρίση των εξελίξεων και μη συνοχή των προτεινομένων δράσεων (Angi Voss et al, 2003, σελ 241).

Επίσης ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο για την οικοδόμηση υποστηρικτικού δικτύου είναι η ενστάλαξη στις τοπικές κοινωνίες ενός αισθήματος υπερηφάνειας για τους φυσικούς τους πόρους (Σκαναβή, 2004, σελ 224) και για τα όσα καλούνται να διαφυλάξουν.

2.3 Συνεργασία και καινοτομία

Από τη στιγμή που τα Η.Ε άνοιξαν τις πόρτες για το διάλογο με τις ΜΚΟ, στις αρχές της δεκαετίας του '50, σημαντική πρόοδος έχει σημειωθεί στον τομέα των συνεργασιών. Αυτό είναι εμφανές μέσα από τις αλλαγές στις στάσεις, τις πολιτικές και τις προσεγγίσεις των

κυβερνητικών και διεθνών οργανισμών να προωθήσουν και να διαχειριστούν την δημόσια διαβούλευση (Isagani R. Serrano, (no date).

2.3.1 Διεθνή πρότυπα διαχείρισης οικοτόπων σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία

Ενώ στο παρελθόν η διαχείριση μιας προστατευόμενης περιοχής ήταν θέμα ατομικών πρωτοβουλιών χωρίς οργανωμένους στόχους και δομές, από τη δεκαετία του '80 έγινε φανερή η διαχειριστική αυτή έλλειψη αναζητώντας πλέον στρατηγικούς στόχους, πολιτικές και δράσεις, γνωστοί και ως *στρατηγικοί σχεδιασμοί*. Στη δεκαετία του '90 πολλές τέτοιες προσπάθειες απέτυχαν λόγω πολιτικών αδιεξόδων. Παρ' όλες τις δυσκολίες η ανάγκη για στρατηγικούς σχεδιασμούς των προστατευόμενων περιοχών είναι επιτακτική και η ίση συμμετοχή όλων αναγκαία (UNEP, 2002, Σελ 5). Μερικά παραδείγματα αποτελεσματικής δράσης, όσον αφορά στη διαχείριση των οικοτόπων από τον διεθνή χώρο, παρουσιάζονται σε αυτό το κεφάλαιο.

Η.Π.Α. (αντιπροσωπίες κρατικού τουρισμού)

Το Υπουργείο Εξωτερικών του Όρεγκον δημοσίευσε έναν οδηγό γνωριμίας με τη φύση που απευθυνόταν στους τουρίστες. Ακόμη, η αντιπροσωπεία της Νεμπράσκα προώθησε τον οικοτουρισμό διαφημίζοντας ταξίδια με κανό στον εθνικό φυσικό ποταμό Niobrara. Η αντιπροσωπεία της Νεβάδα προσέφερε στις αγροτικές περιοχές επιχορηγήσεις, για την προώθηση του οικοτουρισμού και ανέπτυξε την απαραίτητη υποδομή ώστε να μπορέσει να χειριστεί την αναμενόμενη αύξηση των οικοτουριστών. Στο Τέννεσι δόθηκαν επιχορηγήσεις στις κοινότητες για την προώθηση του οικοτουρισμού και για βελτίωση των παραδοσιακών τους οικισμών. (Whiteman J., 1996, σελ 3)

Ένωση οικοτουρισμού του Τολέδο (Τολέδο Guesthouse - πρόγραμμα Ecotrail)

Η ένωση TEA αποτελείται από κάποια χωριά στη νότια περιοχή του Τολέδο στο Μπελίτζ. Αυτό το πρόγραμμα διαμορφώθηκε κι επέτρεψε στους τοπικούς λαούς να προγραμματίσουν και να ελέγξουν άμεσα το κέρδος από τον οικοτουρισμό. Τα κέρδη από το πρόγραμμα TEA πηγαίνουν για την υποστήριξη της υγείας του χωριού, την εκπαίδευση, τη συντήρηση των τροπικών δασών και τη λειτουργία κεντρικών γραφείων. Περισσότερα από 80% του συνόλου των κεφαλαίων παραμένουν στο χωριό υποδοχής των τουριστών.

Ανναρμνα, Νεπάλ (Πρόγραμμα περιοχής διατήρησης)

Το πρόγραμμα ACAP δημιουργήθηκε το Δεκέμβριο 1986 και χαρακτήρισε προστατευταία την περιοχή Ανναρμνα με έκταση 7.629 km². Στόχος του προγράμματος ήταν να επιτευχθεί

πολλαπλή χρήση της περιοχής γεγονός που προσδίδει μια καινοτόμο έννοια στην επίτευξη περιβαλλοντικής προστασίας με παράλληλη βιώσιμη κοινοτική ανάπτυξη. Η πολλαπλή χρήση προσαρμόζεται εν μέρει από την υποδιαίρεση της περιοχής σε ζώνες, όπως περιοχές εντατικής-χρήσης, περιοχές περιορισμένης χρήσης και άγριες περιοχές .

Περιοχή Sunungukai, Ζιμπάμπουε

Ο ποταμός Mazowe βρίσκεται στο Sunungukai. Είναι το πρώτο πρόγραμμα οικότουρισμού που οργανώνεται από μια μικρή κοινότητα περίπου 25 οικογενειών από πέντε αγροτικά χωριά (Karandoro, Hodzi, Munando, Chidaramumba, και Marini). Ξεκίνησε το Μάρτιο του 1993 και οργανώθηκε από μια τοπικά εκλεγμένη επιτροπή, κάτω από το Κοινοτικό Διοικητικό Πρόγραμμα για τους γηγενείς πόρους, με χρηματοδότηση από την Zimbabwe Trust. (Fredrickson Laura M., 2003, σελ 190).

Η κοινωνία οικότουρισμού (TES)

Το 1993, έλαβε διάφορα μέτρα για την προώθηση του οικότουρισμού μεταξύ των οποίων, ήταν η έκδοση οδηγιών για τον οικότουρισμό που απευθύνονταν στους υπεύθυνους διαχείρισης των διαφόρων οικότόπων. Το πρόγραμμα αυτό είχε ως σκοπό να ελέγξει το πόσο καλά οι tour leaders ανταποκρίνονται στα πρότυπα που καθορίζονται από την προκαταρκτική ανάλυση. Οι οδηγίες ήταν μια προσπάθεια να έρθει στην πρώτη γραμμή η κατάσταση της προόδου των υπηρεσιών του οικότουρισμού στη δεκαετία του '90. Το έγγραφο παρείχε οδηγίες για τα φυσικά αξιοθέατα αλλά και για το πώς αυτές οι υπηρεσίες πρέπει να μεταδοθούν, με ποιους στόχους και ποιο τελικά το όφελος. Έτσι λοιπόν το πρόγραμμα:

- Προετοίμαζε τους ταξιδιώτες, πριν από την αναχώρησή τους, ώστε να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές επιδράσεις τους στα ευαίσθητα περιβάλλοντα και τους πολιτισμούς.
- Προετοίμαζε τους ταξιδιώτες για κάθε πιθανή σύγκρουση με τους τοπικούς πολιτισμούς, με τα εγγενή ζώα και τις εγκαταστάσεις.
- Ελαχιστοποίησε τις επιδράσεις στους τοπικούς πολιτισμούς με ενημερώσεις και λήψη διορθωτικών μέτρων.
- Εξασφαλίστηκε ότι οι διοικητές, το προσωπικό και οι υπάλληλοι ξέρουν και συμμετέχουν σε όλες τις πτυχές της επιχείρησης και είναι ικανοί να αποτρέψουν τις επιδράσεις στο περιβάλλον και στους τοπικούς πολιτισμούς και τους δόθηκε πρόσβαση σε προγράμματα που θα αναβάθμιζαν τη δυνατότητα επικοινωνίας με τους επισκέπτες των ευαίσθητων, φυσικών περιοχών. Επίσης δόθηκε η δυνατότητα κάποιος να συνεισφέρει οικονομικά για τη διατήρηση των περιοχών που επισκέπτεται.

- Προσφέρθηκε ανταγωνιστική, τοπική απασχόληση σε όλες τις πτυχές των επιχειρησιακών διαδικασιών.
- Προσφέρθηκε στέγαση σε ευαίσθητες περιοχές, με την οποία δεν σπαταλούνταν οι τοπικοί πόροι και η διαδικασία αυτή εξασφάλισε την άφθονη ανταλλαγή χρημάτων και υπηρεσιών με τις τοπικές κοινότητες (Wood et al, 1999, σελ 213-215)

2.4 Ο ρόλος της βιομηχανίας του τουρισμού

Η βιομηχανία του τουρισμού και οι επιμέρους επιχειρήσεις υποδοχής του τουρισμού έχουν αρχίσει διεθνώς και υπόκεινται σε μεγάλη πίεση λόγω της αύξησης της ανυσηχίας για την περιβαλλοντική πίεση που δέχονται πολλές τουριστικές περιοχές σε συνδιασμό με την καταναλωτική ζήτηση που διαρκώς αυξάνει. Η βιομηχανία του τουρισμού είναι η μεγαλύτερη και πιο γρήγορα αυξανόμενη βιομηχανία παγκοσμίως, η οποία δημιουργεί άμεσα 200 εκατομμύρια εργασίες και που αποτελεί το 11% του παγκόσμιου ΑΕΠ και αυξάνεται 6% ετησίως. Ο τουρισμός φαίνεται να σημειώνει τη μεγαλύτερη αύξηση στις περιοχές εκείνες όπου οι κυβερνήσεις δεν μπορούν να έχουν τα μέσα - ή τις προτεραιότητες - να ρυθμίσουν και να επιβάλουν τη νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος, καθώς ο τουρισμός αναπτύσσεται (Faulk E. Saskia, 2000, σελ 4)

Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιοχή είναι συχνά ευθύνη του δημόσιου τομέα και σαν πεδίο με ολόένα και περισσότερο σημαντικό ρόλο στην διεθνή οικονομία, υπόκειται συχνά στην κυβερνητική επέμβαση και κανονισμό, αλλά περιλαμβάνει ταυτόχρονα και την συνεργασία διαφόρων μερών όπως τα ξενοδοχεία, οι εταιρείες των μεταφορικών μέσων, οι αρμόδιους για τα τουριστικά αξιοθέατα κλπ. Αυτή η πολύ-συμμετοχικότητα σημαίνει ότι είναι πιθανό, αν ο τουρίστας αντιληφθεί ασυντόνιστες δράσεις και αντιφάσεις στις συνεργασίες αυτές, να αγνοήσει τις περιβαλλοντικές αξιώσεις (Faulk E. Saskia, 2000, σελ 5). Η ογκώδης εισροή τουρισμού, που φέρνει την αναλογία των ντόπιων με τους τουρίστες στο 1:1 σε μερικές περιοχές, συνεπάγεται σοβαρές κοινωνικές και περιβαλλοντικές δαπάνες. (Faulk E. Saskia, 2000, σελ 11).

2.4.1 Τουρισμός και τουριστικές επιχειρήσεις

Ο τομέας των ξενοδοχείων και εστιατορίων βασίζεται πολύ στην εντατική ανθρώπινη εργασία, συνεισφέροντας σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, ενώ άλλοι τομείς όπως οι μεταφορές βασίζονται κυρίως στη δύναμη του κεφαλαίου. ¶Αυτό υποδηλώνει ότι ο τομέας των ξενοδοχείων και εστιατορίων θα μπορούσε να είναι ένα ζωτικής σημασίας κίνητρο για ανάπτυξη. Μπορεί λοιπόν ασφαλώς να θεωρηθεί, ότι ένα μεγάλο μέρος της τουριστικής αύξησης θα προέλθει από τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, και ολόκληρο τον τομέα

των τουριστικών καταλυμάτων, δεδομένου ότι απασχολούν το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανίας του τουρισμού. Ανάλογα με τον τύπο του τουρισμού (μαζικός – εναλλακτικός) που στοχεύουν τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια μπορούν να υπολογιστούν και οι κοινωνικο-οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις που θα υποστεί η περιοχή από τον τουρισμό. (Faulk E. Saskia, 2000, σελ 11).

2.4.2 Διεθνή πρότυπα διαχείρισης ξενοδοχειακών μονάδων σε αρμονία με την έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης

Grecotel

Το Grecotel έχει φέρει την περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία μέσω της συμμετοχής του στις σχολικές τάξεις και υποστηρίζοντας σχετικούς με το περιβάλλον διαγωνισμούς. Η επιχείρηση οργανώνει περιβαλλοντικές εκθέσεις στις τοπικές κοινότητες, για να βελτιώσει την πληροφόρηση και το επίπεδο δέσμευσής τους. Το Grecotel έχει προσφέρει δωρεάν περιβαλλοντική κατάρτιση στις διάφορες τουριστικές επιχειρήσεις στην περιοχή. Η εταιρία συνεργάζεται με ελληνικές περιβαλλοντικές οργανώσεις για ανταλλαγή πληροφοριών, και παρουσιάζει την επιχείρηση στις εμπορικές και περιβαλλοντικές εκθέσεις και συνέδρια. Υποστηρίζει διάφορες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις σχετικές με τα φυσικά και πολιτιστικά περιβάλλοντα, όπως η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Θαλάσσιας Χελώνας. Οι φιλοξενούμενοι γίνονται μέρος των προγραμμάτων μέσω της συμμετοχής τους σε περιπατητικές διαδρομές, μέσα από φυλλάδια, πίνακες ανακοινώσεων και παρουσιάσεις διαφανειών. Έχουν συνεργαστεί με tour operators για να αναπτύξουν συμμετοχικά προγράμματα που προστατεύουν και βελτιώνουν το περιβάλλον. Όλο το προσωπικό εκπαιδεύεται στα περιβαλλοντικά ζητήματα και του δίνεται ένα εγχειρίδιο με περιβαλλοντικά φιλικές πρακτικές στην εργασία αλλά και στο σπίτι. Τα υγρά απόβλητα διαχειρίζονται μέσω βιολογικών εγκαταστάσεων της εταιρίας Grecotel. Σε ότι αφορά στην μορφή των κτιριακών εγκαταστάσεων χρησιμοποιείται μόνο η τοπική αρχιτεκτονική.

Inter-Continental Hotels and Resorts

Τα Inter-Continental Hotels and Resorts είναι ένα γκρουπ ξενοδοχείων τα οποία ανήκουν στα Bass Hotels and Resorts και περιλαμβάνουν τα Forum Hotels and Resorts. Λόγω της περίπλοκης ιδιοκτησιακής δομής των διαφορετικών ξενοδοχείων, η ομάδα έπρεπε να αναπτύξει ένα πρόγραμμα που θα μπορούσε να ικανοποιήσει διαφορετικές ανάγκες.

Δημιουργήθηκε έτσι ένα εγχειρίδιο το οποίο καλύπτει τη διαχείριση των αποβλήτων, την εσωτερική ατμοσφαιρική ποιότητα και το εσωτερικό περιβάλλον, τη διαχείριση της ενέργειας, τον αμίαντο και άλλων επικίνδυνων χημικών συστατικών, τον έλεγχο, τη διαχείριση ύδατος,

την αγοραστική δύναμη και τη "κοινοτική δράση" (Fletcher, n.d., σελ. 29). Σε κάθε ξενοδοχείο συνίσταται μια περιβαλλοντική Επιτροπή, αποτελούμενη από έξι έως οκτώ μέλη και ελέγχεται από την ανώτερη διαχείριση του ξενοδοχείου. Ο πρόεδρος της περιβαλλοντικής Επιτροπής και ο εκπαιδευτικός διευθυντής ενθαρρύνονται για να αυξήσουν την περιβαλλοντική γνώση τους μέσω της τυποποιημένης τοπικής κατάρτισης ώστε να διαβιβάσουν την γνώση και σε άλλους υπαλλήλους. Ένας περιβαλλοντικός ελεγκτής ελέγχει την πρόοδο κάθε επιχείρησης και γίνονται προσπάθειες να παρακινηθεί και το προσωπικό.

Kingfisher Bay Resort and Village (KBRV), Fraser Island, Australia

Το νησί Fraser είναι στον κατάλογο παγκόσμιας κληρονομιάς της ΟΥΝΕΣΚΟ και η θέση στην οποία τοποθετείται είναι ιδιαίτερος μοναδική. Είναι μια νέα ιδιοκτησία με μια μοναδική ιστορία κατασκευής. Οι περιβαλλοντικές εκτιμήσεις έγιναν πριν από την κατασκευή, συμπεριλαμβανομένων των ερευνών που είχαν προηγηθεί για την πανίδα, την υδρολογία, και των προηγούμενων μελετών των ντόπιων.

Η κατασκευή βρίσκεται σε χώρο γύρω από σημαντική χλωρίδα, οι θαλάσσιοι περίπατοι χτίστηκαν με τρόπο τέτοιο ώστε να προστατεύονται οι αμμόλοφοι και τα έλη. Η αρχιτεκτονική είναι τοπικού ύφους, με χρώματα που απεικονίζουν τα περιχώρα, και η ξυλεία που χρησιμοποιείται προέρχεται από τους γηγενείς πόρους. Υπάρχουν πολλοί χάρτες, βίντεο, φυλλάδια, βιβλιοθήκη και άλλα διαθέσιμα μέσα για να εκπαιδεύσουν τον τουρίστα και τους υπαλλήλους. Διαθέτουν επίσης ένα εκτενές σύστημα σηματοδότησης, καθώς και το "μεγαλύτερο σύστημα δασοφυλάκων πάρκων στην Αυστραλία". Το θέρετρο παρέχει πέντε επιχορηγήσεις ετησίως για τους σπουδαστές που κάνουν έρευνα στο πεδίο του οικοτουρισμού, και οι δασοφύλακες επισκέπτονται τα σχολεία για να ενημερώσουν τους σπουδαστές για το νησί. Το εγχειρίδιο υπαλλήλων περιέχει πολλές πληροφορίες για το περιβάλλον, που ενισχύει την ιδέα ότι οι υπάλληλοι είναι "πρεσβευτές" του νησιού. Ενθαρρύνονται ενεργά να ανακαλύψουν το νησί οι ίδιοι, και τέσσερα οχήματα είναι στη διάθεσή τους για αυτόν το σκοπό χωρίς κανένα κόστος. Η περιβαλλοντική αίσθηση των υπαλλήλων ενισχύεται και από το γεγονός ότι οι υπάλληλοι είναι κάτοικοι του νησιού. Προσφέρονται επίσης ψυχαγωγικές δραστηριότητες που συμπεριλαμβάνουν την παρατήρηση φαλαινών, πουλιών, διαφόρων τύπων οικοδιαδρομές.

Χρησιμοποιείται βιοτεχνολογική επεξεργασία των υγρών αποβλήτων καθώς και χρήση περιβαλλοντικά φιλικών πρακτικών για θέρμανση.

Canadian Pacific Hotels and Resorts (CPH&R)

Κάθε ξενοδοχείο διαμορφώνει την περιβαλλοντική επιτροπή του και εφαρμόζει την πολιτική του σύμφωνα με τις ανάγκες της κάθε ιδιοκτησίας. Κάθε επιτροπή διαμορφώνεται από

διαφορετικά τμήματα και η επιτυχία του προγράμματος εξαρτάται από τα εκάστοτε τμήματα. Το εταιρικό περιβαλλοντικό γραφείο ταξιδεύει σε κάθε ξενοδοχείο για να εκπαιδεύσει το προσωπικό και να διατηρήσει την ορμή του προγράμματος, χρησιμοποιώντας χιούμορ και ιδιόμορφα υλικά κατάρτισης ("The Green Roadshow"). Ένα εξειδικευμένο επιμορφωτικό πρόγραμμα χορηγείται στο προσωπικό και όλοι οι νέοι υπάλληλοι λαμβάνουν ενημέρωση για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και δίδεται ένα εγχειρίδιο σε όλους τους υπαλλήλους. Το εγχειρίδιο, που είναι η βάση για το πρόγραμμα, περιέχει "12 βήματα σε έναν πιο πράσινο πλανήτη", συμπεριλαμβανομένων της διαχείρισης των φωσφορικών αλάτων, την αγορά ανακυκλωμένων προϊόντων χαρτιού, την ανακύκλωση, τη διαχείριση ύδατος, την αγορά οργανικών τροφίμων, την ανακύκλωση των αποβλήτων, τη διάθεση των τοξικών αποβλήτων και μια πράσινη εταιρική πολιτική αγοράς.

Στους φιλοξενούμενους παρέχονται όλες οι πληροφορίες για τα προγράμματα CPH&R. Προσφέρονται επίσης υπαίθριες ή τοπικές πολιτιστικές δραστηριότητες χαμηλού-αντίκτυπου. Τα CPH&R έχουν τα δικά τους ετήσια περιβαλλοντικά βραβεία επιτεύματός, για τα οποία συναγωνίζονται οι διαφορετικές επιχειρήσεις και προσφέρεται και βραβείο του πιο Πράσινου Υπαλλήλου του έτους. Άλλα κίνητρα περιλαμβάνουν ταξίδια "οικο-ανταλλαγής" σε άλλες χώρες, και άλλα βραβεία (Faulk E. Saskia, 2000, σελ 13-16).

2.5 Οικοτουρισμός και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Η έννοια του οικοτουρισμού είναι στενά συνυφασμένη με την έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Ο οικοτουρισμός είναι αυτός ο τρόπος διασκέδασης που επιτρέπει στον άνθρωπο να έρθει σε στενή επαφή με τη φύση και να αποκτήσει έτσι βαθύτερη περιβαλλοντική συνείδηση (Ott, 1992).

Το 1977, στην Τιφλίδα της Γεωργίας δίνεται ο ορισμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σαν «μια διαδικασία διαμόρφωσης ενός παγκόσμιου πληθυσμού, που είναι ενήμερος και ενδιαφέρεται για το περιβάλλον και τα προβλήματά του και έχει τη γνώση, τις δεξιότητες, τις στάσεις και τη διάθεση να εργάζεται ατομικά και συλλογικά, για την επίλυση τρεχόντων περιβαλλοντικών προβλημάτων και πρόληψη νέων» (Κωνσταντίνα – Τσαμπούκου Σκαναβή, 2004, σελ 97)

2.7.1 Περιβαλλοντική ενημέρωση και προστατευόμενες περιοχές

Αυτός ο όρος έχει, συνήθως, αντίκτυπο στα άτομα εκείνα που ταξιδεύουν και αναπλάθονται με την επαφή τους με τη φύση και είναι έτσι πιθανό να αναπτύξουν μια αίσθηση περιβαλλοντικής ευαισθησίας (Ott, 1992). Οι προστατευόμενες ζώνες αποτελούν τον ιδανικό χώρο προώθησης της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και έχουν το προτέρημα να προσφέρουν

μία εμπειρική μάθηση στους επισκέπτες, αφού μπορεί κάποιος να τις βιώσει από κοντά, ενώ παρέχουν όλα εκείνα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια περιοχή οικολογικά πλούσια αλλά και ταυτόχρονα ευαίσθητη.

Οι διοικητικές υπηρεσίες μιας προστατευόμενης περιοχής πρέπει να κατευθύνονται προς τρεις διαφορετικές ομάδες ανθρώπων. Πρώτον, είναι οι άνθρωποι που ζουν μέσα ή γύρω από τις προστατευόμενες περιοχές αλλά και το ευρύ κοινό, δεύτερον οι επισκέπτες των περιοχών αυτών και τρίτον οι εθνικές και τοπικές αρχές.

Η ενεργός συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων αποτελεί σαφή επένδυση για το μέλλον των προστατευόμενων ζωνών, ακόμα και αν καθιστά πιο ακριβή και πολύπλοκη τη διαχείριση τέτοιων περιοχών (Σκαναβή, 2004, σελ 223).

2.8 Οικοτουρισμός και οικονομική αξία μιας προστατευόμενης περιοχής

Ο οικοτουρισμός είναι μια διαρκώς αυξανόμενη και κερδοφόρα δραστηριότητα στην οποία όμως δεν έχουν αποδοθεί ακόμα επαρκή στοιχεία οικονομικής αποτίμησης. Η έλλειψη αυτή έχει σαν αποτέλεσμα την υποτίμηση της αξίας του φυσικού περιβάλλοντος και την δυσκολία προώθησης και κατανόησης των ωφελειών του. Οι περισσότερες προστατευόμενες περιοχές στον πλανήτη είναι υποτιμημένες και υπο-χρηματοδοτούμενες από τις αρμόδιες αρχές, ενώ πολλές δεν υποστηρίζονται καθόλου οικονομικά ακόμα και αν αποτελούν το επίκεντρο του τουριστικού ενδιαφέροντος (UNEP, 2002, σελ 113).

Η συνολική οικονομική αξία μιας προστατευόμενης περιοχής είναι το άθροισμα της χρηστικής αξίας και της μη χρηστικής αξίας. Η χρηστική αξία μπορεί να είναι άμεση (αναψυχή, εκπαίδευση, έρευνα) ή έμμεση (κλιματική επίδραση, οικολογικές λειτουργίες της περιοχής). Η μη χρηστική αξία μπορεί να έχει την αξία δικαιώματος (ασφάλεια να διατηρείς το δικαίωμα πιθανής μελλοντικής χρήσης), ύπαρξης (όφελος από την γνώση της ύπαρξης του πάρκου), ή κληροδοτήματος (η περιοχή θα υπάρχει και για τις μελλοντικές γενιές).

Ο οικοτουρισμός θεωρείται ως άμεση χρηστική αξία για μια προστατευόμενη περιοχή ενώ ταυτόχρονα επηρεάζει τις άλλες αξίες. Αφού οι τουρίστες επισκεφτούν ένα πάρκο πιθανόν να είναι πιο πρόθυμοι να συνεισφέρουν οικονομικά για την διαχείρισή του και να απαιτήσουν την προφύλαξή του για τις επόμενες γενιές. Έτσι εκφράζουν τα συναισθήματά τους και για τις χρηστικές και για τις μη χρηστικές αξίες (UNEP, 2002, σελ 113).

2.9 Κίνητρα για ανάπτυξη συνεργασιών και προώθησης βιώσιμου τουρισμού

Στην προσπάθεια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού αναδύονται κίνητρα για την τοπική κοινωνία που θα μπορούσαν, αν προωθηθούν σωστά, να συμβάλουν σε μια πιο συγκροτημένη αντιμετώπιση από την τοπική κοινωνία που εμπλέκεται.

Σε ό,τι αφορά στον οικονομικό παράγοντα, παρέχονται ευκαιρίες επιχειρηματικής δράσης στους τοπικούς επαγγελματίες, διατηρείται η κυκλοφορία του συναλλάγματος, αυξάνονται οι ευκαιρίες απασχόλησης με αποτέλεσμα την ανακατανομή του εισοδήματος και την βελτίωση της ποιότητας ζωής και της υγείας. Προωθείται η πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, προσφέρονται ευκαιρίες για εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα προωθείται η παγκόσμια ευαισθητοποίηση, γνώση και εκτίμηση για το φυσικό περιβάλλον (UNEP, 2002, σελ 114).

Δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι οι πρωτοβουλίες αυτές έχουν συνήθως, ως κινητήρια δύναμη κοινωνίες χωρίς βαθύ περιβαλλοντικό και οικονομολογικό υπόβαθρο και χωρίς την αντίληψη του πραγματικού κόστους και οφέλους που θα πήγαζε από ένα τέτοιο εγχείρημα. Η έλλειψη αντίστοιχων οικονομικών δεικτών που θα αποδείκνυε ένα θετικό αποτέλεσμα δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση.

Τα άτομα που βιώνουν τον άμεσο αντίκτυπο των περιορισμών της χρήσης γης, είναι οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες της γης, εντός αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της προστατευόμενης ζώνης. Οι θιγόμενοι ιδιοκτήτες, όντας κάτοχοι περιουσίας εντός των ορίων της προστατευόμενης περιοχής, έχουν δικαίωμα λήψης αντισταθμιστικών ωφελειών για την περιουσία που ο νόμος τους δεσμεύει. Έτσι λοιπόν, στην περίπτωση μη υλοποίησης των αντισταθμιστικών μέτρων λόγω κρατικού κολλήματος ή αδιαφορίας, τα διάφορα κίνητρα αποκτούν μηδενική αξία για τους άμεσα ενδιαφερόμενους, αφού η περιουσία τους χάνει κάθε χρηστική αξία για τους ίδιους. Ακόμα όμως και στην περίπτωση απολαβής αντισταθμιστικών ωφελειών από τους εμπλεκόμενους ιδιοκτήτες, η βάση για την βιώσιμη συμμετοχή και ανάπτυξη θα χαθεί αν δεν υπάρχει η απαραίτητη εμπιστοσύνη που θα εδραιώσει τις σχέσεις μεταξύ των διοικούντων και των αποδεκτών των μέτρων.

3. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

3.5 Η έννοια της βιοποικιλότητας

Η IUCN (World Conservation Union) και η UNEP (World Conservation Monitoring Centre) έχουν ορίσει μια προστατευόμενη περιοχή σαν μια έκταση γης ή / και θάλασσας στρεφόμενη ειδικά στην προστασία και στη διατήρηση του βιολογικού και φυσικού πολιτισμού και η οποία βρίσκεται υπό την διαχείριση νομικών και άλλων αποτελεσματικών μεθόδων (IUCN, UNEP, 2005, σελ 2).

3.6 Ευρωπαϊκή νομοθεσία περί προστασίας της βιοποικιλότητας

Σε διεθνές βέβαια επίπεδο, τα πρώτα βήματα για την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας πάρθηκαν με την σύναψη ποικίλων διεθνών συμβάσεων, όπως:

η Σύμβαση Ramsar, για την προστασία των υγροτόπων (1971),

η Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον, για το διεθνές εμπόριο των απειλούμενων ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας (1973),

η Συνθήκη της Βέρνης για την διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (1979) και

η σύναψη της Διεθνούς Συνθήκης για την προστασία της βιοποικιλότητας (Σύμβαση του ΡΙΟ) η οποία υπογράφηκε το 1992 (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, 2006).

Η πολιτική της ΕΕ και κατ' επέκταση η εθνική πολιτική στον τομέα της προστασίας της χλωρίδας και της πανίδας, βασίζεται κυρίως σε δύο πολύ σημαντικές Οδηγίες:

α) Την Οδηγία για την διατήρηση των άγριων πτηνών (79/409/EEC) και

β) Την Οδηγία για την προστασία των οικοτόπων (92/43/EEC).

Η απογραφή και εκτίμηση της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα, σε εφαρμογή της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1994 με την υλοποίηση του έργου με τίτλο «Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ).» (Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, 2006) Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 33318/3028/1998.

3.6.1 NATURA 2000

Βασικό μέσο για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ αποτελεί η δημιουργία δικτύου προστατευμένων περιοχών με την ονομασία "NATURA 2000". Το δίκτυο NATURA 2000 αποτελείται από τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και από τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πουλιά σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ.

Σήμερα σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το Δίκτυο περιλαμβάνει

προτεινόμενους Τόπους Κοινοτικού Ενδιαφέροντος (SCI) με έκταση 45,3 εκατομμύρια εκτάρια και Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πουλιά (SPA) με έκταση 27,4 εκατομμύρια εκτάρια.

Η Ελλάδα έχει προτείνει 239 περιοχές ως "Τόπους Κοινοτικής Σημασίας" (proposed Sites of Community Importance) σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και έχει δηλώσει 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ. Στην Ελλάδα υπολογίζεται να έχουν ενταχθεί περί τα 27.077.680 στρέμματα με το ποσοστό των χερσαίων εκτάσεων και εσωτερικών υδάτων να φτάνει στο 16,2% της συνολικής έκτασης της χώρας.

3.6.2 Κατηγορίες προστατευόμενων ζωνών

Κατηγορία Α

- Αυστηρώς προστατευόμενη ζώνη: χρήση κυρίως για επιστημονική έρευνα.
- Περιοχές γης ή/και θάλασσας με σημαντικά ή αντιπροσωπευτικά οικοσυστήματα, γεωλογικά ή φυσιολογικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ή/και είδη, διαθέσιμα για επιστημονική έρευνα ή/και τον περιβαλλοντικό έλεγχο.
- Περιοχές άγριας ζωής προοριζόμενη κυρίως για την προστασία των άγριων ειδών.

Κατηγορία Β

- Εθνικό πάρκο: προστατευόμενη ζώνη διοικούμενη κυρίως για την προστασία του οικοσυστήματος και την αναψυχή. (i) Απαγορεύεται η εκμετάλλευση ή οι δραστηριότητες που είναι εχθρικές στους σκοπούς της προστασίας της περιοχής και (ii) προσφέρει όλες τις πνευματικές, επιστημονικές, εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές και ευκαιρίες στους επισκέπτες οι οποίες όμως πρέπει να είναι περιβαλλοντικά και πολιτιστικά συμβατός με τους στόχους που έχουν τεθεί.

Κατηγορία Γ

- Φυσικό μνημείο: προστατευόμενη ζώνη διοικούμενη κυρίως για τη διατήρηση των συγκεκριμένων φυσικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τα οποία είναι εξαιρετικά σημαντικά ή μοναδικά λόγω της σπανιότητάς τους και έχουν αισθητική ή πολιτιστική αξία.

Κατηγορία Δ

- Διαχειριζόμενη περιοχή βιότοπων/ειδών: προστατευόμενη ζώνη που επιτρέπει την ενεργό επέμβαση ώστε να εξασφαλιστεί η διατήρηση των ειδών και βιότοπων.

Κατηγορία Ε

- Προστατευόμενη γη/υδροβιότοπος: προστατευόμενη ζώνη διοικούμενη κυρίως για προστασία και αναψυχή, όπου η αλληλεπίδραση των ανθρώπων και της φύσης κατά τη διάρκεια του χρόνου έχει παράγει μια περιοχή με σημαντική αισθητική, οικολογική ή/και πολιτιστική αξία και συχνά με υψηλή βιολογική ποικιλομορφία.

Κατηγορία ΣΤ

- Προστατευόμενη περιοχή διαχείρισης των πόρων: προστατευόμενη ζώνη διοικούμενη κυρίως για τη βιώσιμη χρήση των φυσικών οικοσυστημάτων. Παρέχει μια βιώσιμη ροή των φυσικών προϊόντων και των υπηρεσιών για την κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας (S. Chape et al, 2005 σελ 443–455).

3.7 Ελληνική νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος / Νόμος 1650/1986

Βάση του πρώτου άρθρου του ελληνικού νόμου για την προστασία του περιβάλλοντος «σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του» (ΦΕΚ Α΄ 160/15-16.10.1986).

3.7.1 Χαρακτηρισμός περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου

Σύμφωνα με τα άρθρα 18 και 19 του νόμου 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, «ο χαρακτηρισμός περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου, και ο καθορισμός των ορίων τους και των τυχόν ζωνών προστασίας τους γίνονται με προεδρικό διάταγμα σε εφαρμογή περιφερειακού ή νομαρχιακού ή ειδικού χωροταξικού σχεδίου ή γενικού πολεοδομικού σχεδίου ή ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης». (ΦΕΚ Α΄ 160/15-16.10.1986)

3.8 Νομικά αντισταθμιστικά μέτρα

Σύμφωνα με το άρθρο 22 του παρόντος νόμου για τις οικονομικές ρυθμίσεις των προστατευόμενων περιοχών, «αν οι επιβαλλόμενοι όροι, περιορισμοί και απαγορεύσεις παρακωλύουν υπέρμετρα την άσκηση των εξουσιών που απορρέουν από την κυριότητα, ενόψει του χαρακτήρα και του περιορισμού της ιδιοκτησίας, το Δημόσιο, ύστερα από αίτηση των θιγομένων, μπορεί, κατά το μέτρο του δυνατού, να αποδεχθεί είτε:

- α) την ανταλλαγή των ιδιωτικών εκτάσεων με εκτάσεις του Δημοσίου, είτε
- β) την παραχώρηση κατά χρήση στους θιγομένους δημόσιων εκτάσεων σε παραπλήσιες περιοχές για ανάλογη χρήση, ή
- γ) εκμετάλλευση είτε την καταβολή εφάπαξ ή περιοδικής αποζημίωσης, για τον προσδιορισμό της οποίας λαμβάνεται υπόψη η υφιστάμενη χρήση της ιδιωτικής έκτασης,
- δ) είτε τη μεταφορά συντελεστή δόμησης σε άλλη ιδιοκτησία, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του ν.880/1979»

Με ειδική περιβαλλοντική μελέτη είναι δυνατό να χαρακτηρίζονται κάποιες περιοχές ως «ζώνες ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων... με φυσικούς αποδέκτες που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα». Η μελέτη αυτή τεκμηριώνει την κρισιμότητα του προβλήματος με μετρήσεις και στοιχεία συγκρίσιμα με εκείνα του εθνικού δικτύου παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας ή των νερών και προτείνει ειδικούς περιορισμούς και μέτρα για την αναβάθμιση του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής. Με το προεδρικό διάταγμα της προηγούμενης παραγράφου είναι δυνατό να προβλέπεται η παροχή οικονομικών κινήτρων ή η επιβολή ανταποδοτικών τελών στα νομικά ή φυσικά πρόσωπα που υπόκεινται στους παραπάνω ειδικούς περιορισμούς και μέτρα, να καθορίζονται οι σχετικές προϋποθέσεις και διαδικασίες, καθώς και ο τρόπος είσπραξης και απόδοσης των τελών και να ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια» (ΦΕΚ Α' 160/15-16.10.1986).

Στην περίπτωση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου στη Ζάκυνθο το ελληνικό νομοθετικό σύστημα δεν έχει εκδώσει αντίστοιχο προεδρικό διάταγμα με αποτέλεσμα οι περιουσίες των θιγόμενων ιδιοκτητών να μην καλύπτονται νομικά και η κατάσταση μέσα στο ΕΘΠΖ να εκκρεμεί πλέον των 20 χρόνων.

4. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΑΡΚΟ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

4.1 Παρουσίαση της νήσου Ζάκυνθος

Η Ζάκυνθος είναι το Νοτιότερο νησί των Επτανήσων (πλην των Κυθήρων και Αντικυθήρων), το τρίτο σε έκταση και δεύτερο σε πληθυσμό από τα νησιά του Ιονίου. Βρίσκεται Δυτικά των ακτών της Πελοποννήσου σε απόσταση 8 ναυτικών μιλίων από το ακρωτήριο Κυλλήνη της Ηλείας. Αποτελεί ξεχωριστό Νομό και ανήκει διοικητικά στην Ιόνιο Περιφέρεια.

4.2.1 Έκταση Ζακύνθου

Η έκταση του νησιού και των νησίδων που του ανήκουν διοικητικά (Μαραθονήσι, Πελούζο, Στροφάδες, Άγιος Νικόλαος, Βόδι, Άγιος Ιωάννης) ανέρχεται σε 406τ.χλμ. και διαιρείται σε 6 δήμους (Ζακυνθίων, Αρκαδίων, Αλυκών, Ελατίων, Αρτεμησίων, Λαγανά). Η περίμετρος των ακτών της είναι 160Km (Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ζακύνθου, 2006) από τα οποία τα 29040,35 εκτάρια αποτελούν την συνολική προστατευόμενη χερσαία και θαλάσσια έκταση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου της Ζακύνθου (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε, 2006).

Σε αυτήν την έρευνα θα μας απασχολήσει η περιοχή που περιλαμβάνει τον κόλπο Λαγανά και τις νήσους Στροφάδες και που είναι ενταγμένη στην κοινοτική οδηγία περί προστασίας των οικοτόπων, NATURA 2000, με την ονομασία «Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου».

4.2.2 Πληθυσμός Ζακύνθου

Με στοιχεία της ΕΣΥΕ για το 2001 ο πληθυσμός της Ζακύνθου ανέρχεται στους 38.883 κατοίκους. Οι κύριες ασχολίες των κατοίκων του νησιού είναι η γεωργία (λάδι, σταφίδα), η κτηνοτροφία και ο τουρισμός.

4.3 Διακύμανση του τουρισμού

Τα κύρια χαρακτηριστικά της τουριστικής υφιστάμενης κατάστασης στη Ζάκυνθο, θα μπορούσαν να κριθούν ως ασυμβίβαστα με τους αρχικούς στόχους της βιωσιμότητας. Η ανθρώπινη πίεση στη χερσαία και στη θαλάσσια περιοχή αυξάνεται συνεχώς. 650.000 τουρίστες εκτιμάται ότι επισκέπτονται την Ζάκυνθο ετησίως εκ των οποίων τα δύο τρίτα φτάνουν με πτήσεις charters, αριθμός που αυξάνεται κατά 10-15% ετησίως. (Laurent Sourbes, John D. Pantis, 2002). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 1997 το 92% των τουριστών που επισκέφθηκαν το νησί με πτήσεις charters, κατέφθασαν από το Μάιο μέχρι και τον Σεπτέμβριο. Το μεγαλύτερο μέρος των αλλοδαπών επισκεπτών καλύπτεται από τη Μεγ. Βρετανία (Πίνακας 1).

Πίνακας 4.2: αφίξεις charters ανά εθνικότητα (2000-2005)

Χώρες προέλευσης	2000	2005
Μεγ. Βρετανία	320.293	288.420
Ολλανδία	27.474	23.764
Γερμανία	23.459	11.865
Αυστρία	17.317	22.345
Σουηδία	15.662	15.363
Σύνολο	404.205	361.757

Πηγή: ΕΘΠΖ/ΕΣΥΕ

Αποτέλεσμα της αύξησης αυτής είναι οι ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις για περισσότερο χώρο και αριθμό τουριστικών καταλυμάτων. Με στοιχεία του 2000, ο συνολικός αριθμός των κλινών στη Ζάκυνθο έφτασε στις 34.802 με το 52% αυτών να συγκεντρώνονται εντός του ΕΘΠΖ. (ΕΘΠΖ, 2002). Ο μεγαλύτερος ρυθμός ανάπτυξης παρατηρείται σε λιγότερο κορεσμένες περιοχές (Καλαμάκι, Βασιλικός). Ο αριθμός των κλινών σε ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια στην περιφερειακή ζώνη του ΕΘΠΖ, έχει αυξηθεί κατά 33% μεταξύ του 1995 και του 2001, φτάνοντας τις 18.000. (Laurent Sourbes, John D. Pantis, 2002).

Ο μαζικός ηλιοτροπικός τουρισμός και ο ψυχαγωγικός εξοπλισμός που απαιτεί, υπερτερεί της φυσικής και κοινωνικής φέρουσας ικανότητας των παράκτιων ζωνών. Σε ό,τι αφορά στην οικονομική βιωσιμότητα της περιοχής του Λαγανά, είναι περιορισμένη, λόγω της εξάρτησης του από ένα μόνο είδος τουρισμού. Το χαμηλό επίπεδο υπηρεσιών και η έλλειψη καινοτομιών συμβάλλουν, περαιτέρω, στην οικονομική αστάθεια (Laurent Sourbes, John D. Pantis, 2002).

4.3 Παρουσίαση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα (ΦΕΚ 906/Δ, 22/12/1999) χαρακτηρίζονται ως Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο οι χερσαίες και θαλάσσιες περιοχές του κόλπου Λαγανά και των νήσων Στροφάδων και ως περιφερειακή ζώνη του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου η χερσαία έκταση του δήμου Ζακύνθου και του δήμου Λαγανά.

Η περιοχή του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου χαρακτηρίζεται από διάφορα είδη οικοσυστημάτων, Εθνικού αλλά και Ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, όπως συστήματα αμμοθινών, υποθαλάσσια λιβάδια με *Posidonia oceanica* και παράκτια οικοσυστήματα. Σ' αυτά απαντώνται εκατοντάδες είδη γλωρίδας και πανίδας (Οικο-ενημέρωση, 2001).

Οι παραλίες της Ζακύνθου είναι φημισμένες, όχι μόνο για το φυσικό κάλλος τους αλλά και λόγω της ύπαρξης της υπό εξαφάνιση, θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Από τα επτά είδη θαλάσσιων χελωνών που υπάρχουν στον κόσμο, μόνο τρία από αυτά απαντώνται και στη

Μεσόγειο (*Caretta caretta*, *Chelonia mydas* και *Dermochelys coriacea*). Από αυτές τις τρεις, μόνο η *Caretta caretta* ωτοκεί στην Ελλάδα. Οι πλέον σημαντικές περιοχές ωτοκίας της βρίσκονται στη Ζάκυνθο (Κόλπος Κυπαρισσίας, Λακωνικός Κόλπος) και στην Κρήτη (Ρέθυμνο, Κόλπος Χανίων, Κόλπος Μεσσαράς). Η παραλία στα Σεκάνια είναι η σπουδαιότερη παραλία ωτοκίας στη Μεσόγειο μια και συγκεντρώνει κάθε χρονιά 500-1000 φωλιές, δηλαδή πάνω από το 50% του συνόλου της Ζακύνθου και μια από τις ψηλότερες πυκνότητες φωλεοποίησης στον κόσμο για το είδος (WWF, 2006).

4.5.1 Ο Φορέας Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

Με σκοπό την καλύτερη και πιο οργανωμένη λειτουργία της ανωτέρω περιοχής προστασίας στις 20 Ιουλίου 2000 με την υπ αριθ. 66209/20-7-00 ΥΑ, του Υφυπουργού Πε.Χω.Δ.Ε, συστάθηκε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.

4.5.2 Διοικητική δομή του ΦΔ του ΕΘΠΖ

Σύμφωνα με το τροποποιημένο διάταγμα (ΦΕΚ 1272/Δ/27-11-2003) η σύσταση του ΦΔ αποτελείται από ένα 11μελές Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ):

- Τον πρόεδρο, που ορίζεται από τον Υπουργό Πε.Χω.Δ.Ε.
- Έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Πε.Χω.Δ.Ε, που ορίζεται από τον οικείο Υπουργό.
- Έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Γεωργίας, που ορίζεται από τον οικείο Υπουργό.
- Έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, που ορίζεται από τον οικείο Υπουργό.
- Έναν εκπρόσωπο της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων που ορίζεται από τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας.
- Έναν εκπρόσωπο της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ζακύνθου.
- Έναν εκπρόσωπο του Δήμου Ζακυνθίων.
- Έναν εκπρόσωπο του Δήμου Λαγανά.
- Έναν εκπρόσωπο της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Ζακύνθου.
- Έναν εκπρόσωπο της Ένωσης Ξενοδόχων Ζακύνθου και της Ομοσπονδίας Συλλόγων Ενοικιαζομένων Δωματίων και Καταλυμάτων, που ορίζεται με κοινή απόφαση των Διοικητικών Συμβουλίων τους.
- Έναν εκπρόσωπο μη κυβερνητικής περιβαλλοντικής οργάνωσης, που ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πε.Χω.Δ.Ε., μετά από πρόταση δύο τουλάχιστον μη κυβερνητικών περιβαλλοντικών οργάνωσεων, που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. (ΦΕΚ 1272/Δ/27-11-2003)

4.6 Ιστορική προσέγγιση του ΕΘΠΖ

Το ΕΘΠΖ ιδρύθηκε σε μια περιοχή όπου οι τοπικές συγκρούσεις βρίσκονται σε αδιέξοδο για περισσότερο από δύο δεκαετίες. Ακόμα όμως και μετά την ίδρυσή του τα προβλήματα δεν έπαψαν αφού μέχρι και πριν δύο χρόνια το πάρκο υπολειτουργούσε. Σύμφωνα με καταγγελίες του ίδιου του Φορέα «δεν υπήρξε η αναγκαία θεσμική κατοχύρωση του, η ξεκάθαρη θεσμοθέτηση συγκεκριμένων διαδικασιών και ορίων ευθύνης στη σχέση του με τους κεντρικούς κρατικούς φορείς, με τους τοπικούς φορείς και τις Μη Κυβερνητικές Περιβαλλοντικές Οργανώσεις. Επιπλέον, δεν υπήρξε κανένα σύστημα εξασφάλισης της οικονομικής του βιωσιμότητας» (ΕΘΠΖ, 2004). Η πρώτη καταδίκη της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό δικαστήριο έρχεται στις 30 Ιανουαρίου 2002 για «Παράβαση κράτους μέλους – Οδηγία 92/43/ΕΟΚ – Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Προστασία των ειδών», στην υπόθεση C – 103/00, σύμφωνα με την οποία «η Ελληνική Δημοκρατία δεν έλαβε, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, όλα τα συγκεκριμένα μέτρα που είναι αναγκαία για να αποφευχθούν, αφενός, η εκ προθέσεως παρενόχληση της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* κατά την περίοδο αναπαραγωγής και, αφετέρου, η βλάβη ή η καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής της» (Υπόθεση ευρωπαϊκού δικαστηρίου C – 103/00).

Το πρόβλημα του ΕΘΠΖ εστιάζοταν κυρίως στην «σχεδόν μόνιμη οικονομική ρευστότητα, καθώς οι οικονομικές επιχορηγήσεις είτε έφθαναν αργά είτε δεν έφθαναν ποτέ, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να γίνει σωστός οικονομικός σχεδιασμός και έγκαιρη ρύθμιση των οικονομικών του υποχρεώσεων» (ΕΘΠΖ, 2004). Έτσι τον Απρίλιο του 2004 και ύστερα από τη «μη καταβολή των δεδουλευμένων για οκτώ μήνες», οι εργαζόμενοι στο ΕΘΠΖ προχώρησαν σε επίσχεση εργασίας. (ΕΘΠΖ, 2004).

Στις 15 Οκτωβρίου 2004 η Ε.Ε. κίνησε τη διαδικασία της αιτιολογημένης γνώμης εναντίον της χώρας μας για δεύτερη φορά. Το πρόστιμο θα ανερχόταν από 20.000 έως 50.000 ευρώ την ημέρα μέχρι να λειτουργήσει το Πάρκο.

Το 2005 ορίζεται νέα πρόεδρος του ΔΣ του ΕΘΠΖ (ΦΕΚ 803/Δ/13-6-2005), η κυρία Αμαλία Καραγκούνη – Κύρτσου.

4.7 Πόροι του ΕΘΠΖ

Οι πόροι του ΕΘΠΖ σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα ίδρυσής του προέρχονται από:

α) Χρηματοδοτήσεις του Ελληνικού Δημοσίου από το πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, του Υπουργείου Γεωργίας ή άλλων Υπηρεσιών ή άλλους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς αυτού (ΕΤΕΡΠΣ, Ταμείο Δασών, κλπ).

β) Χρηματοδοτήσεις από τους προϋπολογισμούς των φορέων της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης της περιοχής και της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.

γ) Πόροι και κάθε είδους έσοδα από τη συμμετοχή του οργανισμού σε κοινοτικά προγράμματα ή πρωτοβουλίες.

δ) Έσοδα από ανταποδοτικά ή άλλα τέλη που τυχόν θα επιβληθούν για την περιβαλλοντική ανάπτυξη της περιοχής και έσοδα από πρόστιμα που επιβάλλονται για παραβάσεις περιβαλλοντικής νομοθεσίας στην οριοθετούμενη με το παρόν ΠΔ περιοχή.

ε) Έσοδα από δωρεές και κάθε είδους ενισχύσεις (επιχορηγήσεις ή χορηγίες) από φορείς του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα, ιδρύματα, οργανισμούς, τράπεζες, κλπ.

στ) Έσοδα από την αξιοποίηση της περιουσίας του και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων.

ζ) Κάθε είδους άλλο έσοδο από οποιαδήποτε πηγή, δανειοδοτήσεις κλπ (ΦΕΚ-906/Δ/99).

4.6 Σκοποί και στόχοι του ΕΘΠΖ

Σκοπός της ίδρυσης του είναι η διαφύλαξη της σημαντικότητας φυσικής κληρονομιάς και η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας της θαλάσσιας και παράκτιας έκτασης, καθώς και των νησίδων του κόλπου του Λαγανά και των νησίδων Στροφάδων, νομού Ζακύνθου, με παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εναρμονίζονται με την προστασία της φύσης και του τοπίου στην ευρύτερη περιοχή τους. Ειδικότεροι στόχοι αποτελούν η περιβαλλοντική πληροφόρηση του κοινού και η ανάπτυξη αειφορικών δραστηριοτήτων αναψυχής (ΕΘΠΖ, 2003).

Μεταξύ των αναγκαίων μέτρων που στοχεύουν στην προστασία των ειδών (χελώνα *Caretta caretta*, μεσογειακή φώκια *Monachus monachus*), βασικό στοιχείο αποτελεί η μη ενόχληση των ειδών αυτών, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής τους, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 1 της Οδηγίας 43/92 της Ε.Ε. (ΕΘΠΖ, 2003). Τα μέτρα αυτά συμπεριλαμβάνουν έλεγχο στον αριθμό των επισκεπτών και στην ώρα παραμονή τους σε κάποιες παραλίες, αλλά και απαγόρευση εισόδου σε παραλίες υψίστης προστασίας.

4.7 Δράσεις και συνεργασίες του ΕΘΠΖ

Οι δραστηριότητες του ΕΘΠΖ έχουν ως εξής:

α) Σήμανση των οριοθετημένων περιοχών.

β) Μέριμνα για την οργάνωση και την εφαρμογή μέτρων φύλαξης της περιοχής.

γ) Πληροφόρηση και ενημέρωση της κοινής γνώμης και των αρμοδίων φορέων και οργάνωση και συντονισμός προγραμμάτων ευαισθητοποίησης του κοινού (ΦΕΚ-906/Δ/99). Το 2006 για παράδειγμα, με τη βοήθεια των εθελοντών από τη ΜΚΠΟ Αρχέλων, υπήρξε ενημέρωση σε όλα τα δημοτικά σχολεία του νησιού, φυλλάδια στα σημεία αφίξεων των τουριστών και περίπτερα ενημέρωσης (συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΦΔ).

δ) Μέριμνα για την κατασκευή εντός των ορίων του θαλάσσιου πάρκου των έργων υποδομής που απαιτούνται για τη φύλαξη και τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες.

ε) Συνεργασία των αρμοδίων φορέων της χώρας με ανάλογους διεθνείς φορείς και οργανισμούς στον τομέα της ενημέρωσης, της ανταλλαγής γνώσεων και πληροφοριών ή εκπόνησης κοινών παράλληλων προγραμμάτων (ΦΕΚ-906/Δ/99). Το ΕΘΠΖ συμμετέχει στο πρόγραμμα MEDPAL με συνέδρια, 3 φορές το χρόνο, ανά την Μεσόγειο (συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΦΔ)

στ) Εισήγηση ή αναφορά προς τις αρμόδιες αρχές των πράξεων ή παραλείψεων που συνιστούν παραβάσεις των διατάξεων του ΠΔ με σκοπό την επιβολή των νόμιμων κυρώσεων.

η) Κατάρτιση προγραμμάτων για την αξιοποίηση και την ανάδειξη των ιστορικών πολιτιστικών λαογραφικών και φυσικών μνημείων της περιοχής.

θ) Κατάρτιση της κατά το Αρθ-21 παρ.5 του Ν-1650/86 μελέτης αξιολόγησης των προστατευτέων αντικειμένων και εισήγηση για την τυχόν τροποποίηση των ορίων προστασίας τους.

ι) Χορήγηση αδειών δραστηριοτήτων (βαρκάρηδες, σχολές, καταδύσεις) (ΦΕΚ-906/Δ/99).

Έτσι ο ΦΔ ανέπτυξε συνεργασία με επαγγελματίες για την παρατήρηση της θαλάσσιας χελώνας στη θαλάσσια περιοχή του κόλπου Λαγανά (turtle – spotting). Στο συμφωνητικό που υπεγράφη συμπεριελήφθη ένας «Κώδικας Ορθής Παρατήρησης της θαλάσσιας χελώνας» με βασικές αρχές για τη «μη όχληση των ειδών αυτών, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής τους». Συνεργασία αναπτύχθηκε και με επαγγελματίες που ασχολούνται με «Οικο-τουριστικές περιηγήσεις στο θαλάσσιο χώρο του ΕΘΠΖ». Στους δύο αυτούς τύπους συνεργατών χορηγείται ανάλογο λογότυπο (σήμα συνεργασίας) το οποίο μπορούν να χρησιμοποιήσουν κι έτσι αναγνωρίζονται σαν εξωτερικοί συνεργάτες του ΕΘΠΖ που τηρούν τους κανόνες λειτουργίας του. Η συμφωνία αυτή ανανεώνεται κάθε χρόνο και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τους κανόνες το λογότυπο αφαιρείται και η συνεργασία διακόπτεται. Η τήρηση των κανόνων ελέγχεται από τους εθελοντές του θαλάσσιου πάρκου, οι οποίοι βρίσκονται στις παραλίες.

Επιπλέον, συνετάχθη ένας «Οδηγός με τις Προδιαγραφές για τη Χρήση Τεχνητών Φώτων», με στόχο τις επιχειρήσεις που βρίσκονται εντός ή κοντά στις παραλίες ωοτοκίας. Ο Οδηγός

αυτός παρέχεται δωρεάν στους επαγγελματίες αυτούς κι έχει ως στόχο τη μείωση της φωτορύπανσης που οι επιχειρήσεις τους προκαλούν. Κάτω από την ίδια φιλοσοφία, κυκλοφόρησε κι ένας Οδηγός με τις «Αρχές Ανάπτυξης Οικο-τουριστικών Δραστηριοτήτων».

Τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια των προϋποθέσεων για τη λήψη επιδοτήσεων συμπεριλαμβάνεται η περιβαλλοντική διάσταση. Έτσι ο ΦΔ του ΕΘΠΖ στα πλαίσια της Αγροτικής ανάπτυξης συνέταξε, σε συνεργασία με τους Ζακυνθινούς παραγωγούς της περιοχής και τους αρμόδιους τοπικούς φορείς, Διαχειριστικό Σχέδιο καθώς και κώδικες για «Ορθή γεωργική πρακτική» (συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΦΔ). Πέρα όμως της υπογεγραμμένης συμφωνίας το παραπάνω σχέδιο δεν έχει μπει σε δράση (τηλεφωνική συνομιλία με τον διευθυντή της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Ζακύνθου). Επίσης, το πρόγραμμα πιστοποίησης επιχειρήσεων EMAS (Environmental Management and Audit System) σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία, μπήκε σε ισχύ με την συνεργασία κάποιων επιχειρήσεων, αλλά η διαδικασία δεν ολοκληρώθηκε, για λόγους που αποφεύχθησαν να σχολιαστούν (συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΦΔ).

Σε ό,τι αφορά τη συνεργασία του ΦΔ με τους θιγόμενους ιδιοκτήτες, τον Απρίλιο του 2006 υπογράφεται «Μνημόνιο Συνεργασίας και κατανόησης» μεταξύ του ΦΔ και των ιδιοκτητών αυθαιρέτων κτισμάτων στην προστατευόμενη παραλία ωτοκίας της Δάφνης. Στο μνημόνιο συμφωνείται ότι οι ιδιοκτήτες θα επιφέρουν με δικά τους έξοδα στα κτίσματά τους «τις αισθητικές ή και άλλες βελτιώσεις που θα υποδείξει ο ΦΔ του ΕΘΠΖ» και ότι θα συνεργαστούν για την οικολογική βελτίωση και προστασία της περιοχής. (Μνημόνιο Συνεργασίας και Κατανόησης, 2006) Επίσης συντάσσεται και ειδικό συμφωνητικό «Ηπιας ανάπτυξης», που περιλαμβάνει κανονισμούς και υποχρεώσεις για την καθαριότητα της περιοχής, τον φωτισμό και κάθε είδους οχλούσα δραστηριότητα (συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΦΔ).

4.11 Ζώνες προστασίας και όρια ΕΘΠΖ

Ως Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου ορίζονται οι παρακάτω περιοχές:

- Περιοχή απολύτου προστασίας της φύσης (στοιχείο Ια): η θαλάσσια περιοχή του κόλπου Λαγανά.
- Περιοχή προστασίας της φύσης (στοιχείο Ιβ): η θαλάσσια ζώνη των νήσων Στροφάδων.
- Περιοχή απολύτου προστασίας της φύσης (στοιχείο Α1): παραλία Σεκανίων
- Περιοχή φυσικού καταφυγίου (στοιχείο Α2): νησίδων Μαραθωνησίου και Πελούζου.
- Περιοχή φυσικού καταφυγίου (στοιχείο Α2): νήσων Στροφάδων.
- Περιοχή προστασίας της φύσης (στοιχείο Π1): παραλία Δάφνης και την γύρω από αυτή έκταση.
- Περιοχή προστασίας της φύσης (στοιχείο Π2): παραλία του Γέρακα.

- Περιοχή προστασίας της φύσης (στοιχείο Π3): παραλία Καλαμακίου και την γύρω από αυτή έκταση.
- Περιοχή προστασίας της φύσης (στοιχεία Υ και Υ'): όρμος Κερίου.
- Περιοχές φυσικού τοπίου (στοιχεία Φ1 και ΦΓ): όρους Σκοπού Βασιλικού.
- Περιοχή φυσικού τοπίου (στοιχείο Φ2): Καλαμακίου.
- Περιοχή φυσικού τοπίου (στοιχείο Φ3): Κερίου.

Στην Περιφερειακή Ζώνη του ΕΘΠΖ απαντώνται περιοχές οικοανάπτυξης και ελεγχόμενου τουρισμού (ΦΕΚ-906/Δ/99). Το Θαλάσσιο Πάρκο καλύπτει 89,2χλμ² θαλάσσιας ζώνης, ενώ οι εδαφικές και περιφερειακές ζώνες καλύπτουν 14,2 και 31,2 χλμ² αντίστοιχα.

4.12 Μέτρα προστασίας εντός των ορίων του ΕΘΠΖ

Στις θαλάσσιες περιοχές του κόλπου Λαγανά (Ια) και των νήσων Στροφάδων (Ιβ) επιτρέπονται μόνο η ναυσιπλοΐα, η επαγγελματική αλιεία, εκτός από το υποβρύχιο ψάρεμα και χρήση συρόμενων εργαλείων και κυκλικών δικτύων (μηχανότρατα, πεζότρατα, γρι-γρι, κλπ), η ήπια θαλάσσια αναψυχή κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ την περίοδο ωοτοκίας (1η Μαΐου έως 31 Οκτωβρίου) απαγορεύονται όλες οι παραπάνω δραστηριότητες.

Στις θαλάσσιες περιοχές Α, Β, Γ της ζώνης Ια την περίοδο ωοτοκίας (1η Μαΐου έως 31 Οκτωβρίου) ισχύουν οι ίδιοι κανονισμοί με ελάχιστες εξαιρέσεις υπό περιορισμούς που ισχύουν μόνο για τις περιοχές Β και Γ.

Στις χερσαίες περιοχές απολύτου προστασίας (Α1), επιτρέπεται μόνο η επιστημονική έρευνα, η συστηματική παρακολούθηση οικολογικών παραμέτρων και η εκτέλεση ειδικών διαχειριστικών έργων και μέτρων που αποσκοπούν στη διατήρηση των ειδών και των διατημάτων της περιοχής. β) Για την εξυπηρέτηση των επιτρεπομένων δραστηριοτήτων, καθώς και για τη φύλαξη και επόπτευση του χώρου επιτρέπεται η εγκατάσταση μη μόνιμης ελαφριάς υποδομής (φυλάκια, πινακίδες, σκηνή, επιστημονικός εξοπλισμός) σε κατάλληλα σημεία και η πρόσβαση ατόμων επιτρέπεται μόνο για την εκτέλεση επιτρεπομένων δραστηριοτήτων».

Στις περιοχές Α2, Α3, Π1 επιτρέπονται ήπιες μορφές ανθρώπινης παρέμβασης και υποδομής και πάντα με στόχο την προώθηση οικολογικού προφίλ και περιβαλλοντικής ενημέρωσης. Επιτρέπεται επίσης η καλλιέργεια υφιστάμενων γεωργικών εκτάσεων.

Στις περιοχές Π2, Π3, επιτρέπονται τα ανωτέρω καθώς και η χρήση ομπρελών, με ανώτατα όρια που θέτει το ΠΔ καθώς και η χρήση ελαφριών μηχανημάτων καθαρισμού εκτός περιόδου ωοτοκίας.

Στις περιοχές Υ επιτρέπονται οι παραπάνω δραστηριότητες αλλά απαιτείται μόνο χειρονακτικός καθαρισμός της περιοχής (ΦΕΚ-906/Δ/99).

Στις περιοχές με στοιχεία Φ1, Φ1', Φ2 και Φ3, επιτρέπονται οι παραπάνω δραστηριότητες καθώς και η μελισσοκομία και η βόσκηση οικόσιτων ζώων ως μέτρο διαχείρισης της φυσικής βλάστησης. Στις περιοχές αυτές επιτρέπεται επίσης η διάνοιξη νέων μονοπατιών και άλλων δασικών έργων και η ανέγερση κατοικίας, όπου ελέγχονται το κατώτατο όριο κατάτμησης που αναλογεί σε κάθε ζώνη, η μέγιστη συνολική επιτρεπόμενη επιφάνεια των κτηρίων, ο προσανατολισμός των κτιρίων, η τοποθέτηση τεχνητού φωτισμού, κλπ. (ΦΕΚ-906/Δ/99). Επιπλέον, έχει επιβληθεί ένα ανώτατο όριο στον αριθμό των κλινών των τουριστικών μονάδων στις περιοχές ελεγχόμενου τουρισμού του ΕΘΠΖ (Laurent Sourbes, John D. Pantis, 2002).

Για την περιφερειακή ζώνη του ΕΘΠΖ ορίζονται μέτρα και όρια που ορίζει το ΠΔ, συμβατά με την έννοια της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης. (ΦΕΚ-906/Δ/99)

4.13 Περιορισμοί και τοπικές διαμάχες

Το Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου περικλείει μια περιοχή με τεράστια τουριστική σημασία για το νησί και τους επιχειρηματίες, αφού περισσότερο από το μισό του συνόλου των τουριστικών καταλυμάτων βρίσκονται εντός του ΕΘΠΖ. Ο ντόπιος πληθυσμός του νησιού εξοικονομεί σταθερό εισόδημα από τις τουριστικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή, εφ' όσον το κατά κόρον τουριστικό προϊόν της Ζακύνθου είναι οι παραλίες της. Ο χαρακτηρισμός της περιοχής είναι ένα γεγονός που καθιστά πλέον την χρήση της περιοχής αυτής περιορισμένη σε πλαίσια κανονισμών, ενώ σε μερικές περιοχές η οικονομική εκμετάλλευση από τους ίδιους τους ιδιώτες δεν είναι πλέον δυνατή.

Στην οικονομική επιστήμη ο όρος δικαίωμα ιδιοκτησίας αναφέρεται σε ένα πλέγμα κανονισμών που ορίζουν τα δικαιώματα, τα προνόμια και τους περιορισμούς στη χρήση του πόρου, στους οποίους υπόκειται ο ιδιοκτήτης του. Ο ιδιοκτήτης ενός πόρου με σαφώς καθορισμένο δικαίωμα ιδιοκτησίας (με χαρακτηριστικά την καθολικότητα, την αποκλειστικότητα, τη δυνατότητα μεταβίβασης και νομικής προστασίας) έχει ισχυρό κίνητρο να χρησιμοποιήσει τον πόρο αυτό αποτελεσματικά, αφού μια μείωση της αξίας του πόρου αποτελεί για εκείνον προσωπική απώλεια (Field, 1996).

Έτσι παρομοίως στην περίπτωση των κοινωνικών - τοπικών διαμαχών στη Ζάκυνθο, οι επιχειρηματίες και οι ιδιώτες νιώθουν να εγκλωβίζονται σε ένα νομοθετικό πλαίσιο από το οποίο δεν τους δόθηκαν τα απαραίτητα αντισταθμιστικά οφέλη και αποζημιώσεις έναντι της δέσμευσης της γης τους. Όπως αναφέρει και ο Rickenbach (2002), τα δικαιώματα και οι ευθύνες ενός ιδιοκτήτη τελειώνουν, στην γραμμή ιδιοκτησίας. Τι γίνεται όμως όταν ο ιδιοκτήτης αφαιρείται από κάθε δικαίωμα ακόμα και μέσα στα όρια της ιδιοκτησίας του και το μόνο που του αναλογεί είναι υποχρώσεις και ευθύνες; Εδώ έρχεται να μπει η τοπική κοινωνία η

οποία βρίσκεται αντιμέτωπη με τις συνέπειες αυτής της διαμάχης και διχάζεται μέσα σε ένα λαβύρινθο πληροφοριών και παραπληροφόρησης.

Αναλογιζόμενοι τις διοικητικές ενέργειες που λαμβάνονται στον προγραμματισμό του δικτύου NATURA 2000, μερικοί συγγραφείς έχουν υποστηρίξει ότι ο μηχανισμός αυτός έχει τον πρώτο ρόλο στην κατασκευή της ατομικής ταυτότητας. Αυτό είναι βασισμένο στο απλό γεγονός ότι οι νόμοι και οι άλλοι επίσημοι κανόνες επιβάλλονται συνήθως από παράγοντες εξωτερικούς της τοπικής κοινότητας, ενώ οι κανόνες της συμπεριφοράς, των πρακτικών και των συνηθειών, εξελίσσονται μέσα από την τοπική διάδραση. (Juha Hiedanpää, 2002). Η αντίθεση αυτή είναι ο βαθύτερος λόγος των κοινωνικών συγκρούσεων και η εξομάλυνση της αποτελεί τη μόνη διέξοδο για μια κοινώς αποδεκτή λύση μεταξύ κρατικής διοίκησης και τοπικής κοινωνίας.

5. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

5.3 Περιοχή έρευνας

Το πεδίο έρευνας της παρούσας εργασίας, είναι το νησί της Ζακύνθου και κυρίως η περιοχή που τοποθετείται το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου. Η περιοχή αυτή θεωρείται ως ο πυρήνας της τουριστικής υπόστασης του νησιού κι οποιαδήποτε αλλαγή ή διακύμανσή της επηρεάζει σημαντικά τον άμεσα τουριστικά δραστηριοποιούμενο πληθυσμό της περιοχής. Παρ' όλα αυτά, τα οικονομικά και κοινωνικά αποτελέσματα έχουν αντίκτυπο σε όλο το μήκος και πλάτος της Ζακύνθου. Για το λόγο αυτό, ένα μέρος της ερευνηθείσας περιοχής εκτείνεται και πέρα από τα όρια του ΕΘΠΖ.

5.4 Κοινωνικές ομάδες επιρροής

Τα μακροχρόνια και αδιέξοδα κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής αφορούν και έχουν άμεσες συνέπειες σε τέσσερα διαφορετικά ρεύματα επιρροής, που κατά κανόνα, φέρουν διαφορετικά συμφέροντα ενώ παράλληλα αλληλοεπηρεάζονται και κάποτε αλληλοσυνδέονται.

Τη δράση των προασπιστών των όσων η εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία καλείται να προστατεύσει, έχουν αναλάβει οι διάφορες περιβαλλοντικές οργανώσεις που δρουν στην περιοχή, μεταξύ των οποίων είναι η WWF, ο ΑΡΧΕΛΩΝ, το MEDASSET (*Μεσογειακός Σύνδεσμος για την Σωτηρία της Θαλάσσιας Χελώνας*) και φυσικά ο θεσμοθετημένος Φορέας Διαχείρισης του ΕΘΠΖ. Στον δεύτερο άξονα απαντώνται οι διάφοροι ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας που βρίσκονται εντός των ορίων των ζωνών υψηλής προστασίας και οι οποίοι υπόκεινται στους ανάλογους θεσμικούς περιορισμούς. Στον τρίτο άξονα, δράση αναλαμβάνουν οι τοπικές και εθνικές διοικητικές αρχές και το αρμόδιο Υπουργείο Πε.Χω.Δ.Ε. Το τελευταίο ρεύμα επιρροής είναι η τοπική κοινωνία και ειδικά όσοι απασχολούνται σε τουριστικά επαγγέλματα. Η ομάδα αυτή, όμως, φαίνεται να διχογνωμείται μπροστά στην ανεπαρκή πληροφόρηση κινούμενη μέσα σε μια δίνη διαφορετικών και ενίοτε ταυτόσημων συμφερόντων.

5.3 Στάδια ερευνητικής διαδικασίας

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας έχουν ως εξής:

Πίνακας 5.3: βήματα ερευνητικής διαδικασίας

Βήματα	Περιγραφή
1	Βιβλιογραφική ανασκόπηση
2	Σύνταξη ερωτηματολογίων
3	Διαδικασία συνεντεύξεων
4	Ανάλυση δεδομένων
5	Συμπεράσματα

5.4 Κριτήρια και διαδικασία επιλογής του δείγματος

Η επιλογή του δείγματος πραγματοποιήθηκε με γνώμονα δύο παραμέτρους: α) την ανάμειξη του συγκεκριμένου πληθυσμού στα τουριστικά δρώμενα και το βαθμό επηρεασμού του δείγματος από τις εκάστοτε αλλαγές στη μορφή του τουρισμού και β) από τη δυνατότητα συνεργασίας που θα είχε μια συγκεκριμένη μορφή επιχείρησης (στην προκειμένη περίπτωση τα τουριστικά καταλύματα) με το Θαλάσσιο Πάρκο. Πριν την τελική επιλογή του δείγματος, προσεγγίστηκαν και ομάδες άλλων τουριστικών επαγγελμάτων, όπως ιδιοκτήτες μπαρ, νυχτερινών κέντρων και εστιατορίων. Φαίνεται, πως αυτά τα τουριστικά επαγγέλματα (καφετέριες, μπαρ) συντηρούνται περισσότερο από ένα μονοδιάστατο τύπο τουρισμού (μαζικό τουρισμό) και δεν επηρεάζονται σχεδόν καθόλου από την υφιστάμενη περιβαλλοντική και τουριστική κατάσταση.

Κατά τη διάρκεια αυτών των συνεντεύξεων υπήρξε μεγάλη προκατάληψη στις απαντήσεις τους και φάνηκε να απέχουν πολύ ακόμα από κάθε ιδέα περί περιβαλλοντικά κατευθυνόμενου τουρισμού και μείωση της περιβαλλοντικής πίεσης. Επιπροσθέτως, βάση της μελέτης που προηγήθηκε για την δράση του ΦΔ του Πάρκου, φαίνεται πως είχαν ξεκινήσει προσπάθειες από τον ίδιο τον ΦΔ για προσέγγιση των ιδιοκτητών των τουριστικών καταλυμάτων, για συνεργασία (βλ. κεφ. IV, 2.5). Ο σημαντικός ρόλος των τουριστικών καταλυμάτων στην διαμόρφωση της βιομηχανίας του τουρισμού και η ύπαρξη βάσεων που θα μπορούσαν ενδεχομένως, να υποστηρίξουν μια συνεργασία μεταξύ των επιχειρηματιών και των διαχειριστών του Πάρκου συνέβαλαν στην επιλογή του τελικού δείγματος, το οποίο αποτελείται από 60 άτομα, ιδιοκτήτες τουριστικών καταλυμάτων. Η επεξεργασία των απαντήσεων έγινε με ποσοτική μέθοδο ανάλυσης των δεδομένων και για τις ανάγκες της ανάλυσης χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα SPSS (στατιστικής ανάλυσης των κοινωνικών επιστημών).

Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων υπήρξε προσέγγιση και σε μια δεύτερη ομάδα η οποία αποτελείται από τους άμεσα θιγόμενους ιδιοκτήτες ακίνητης περιουσίας, μέσα στο ΕΘΠΖ. Το ιδιοκτησιακό status της ομάδας αυτής αποτελεί έναν κεντρικό παράγοντα συγκρούσεων με τις τοπικές και κυβερνητικές αρχές λόγω των, χωρίς αντάλλαγμα, δεσμεύσεων των περιουσιών τους τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Θεωρώντας την δυσχερή θέση των ατόμων αυτών μεγίστης σημασίας για την κατανόηση της υφιστάμενης κατάστασης και της αποτελεσματικότητας των δράσεων μιας προστατευόμενης περιοχής, χρειάστηκε να προσαρμοστεί η έρευνα ούτως ώστε να περιληφθεί και αυτή η ομάδα εστίασης. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων τους παρουσιάζονται ξεχωριστά λόγω της διαφορετικής αλλά και άμεσης εμπλοκής τους στις συγκρούσεις που εντοπίζονται στην περιοχή. Λόγω του μικρού αριθμού του δείγματος (8 άτομα) η επεξεργασία των απαντήσεών τους έγινε με ποιοτική μέθοδο ανάλυσης δεδομένων.

Τέλος στην έρευνα παρουσιάζονται και τα αποτελέσματα της συνέντευξης που πραγματοποιήθηκε με εκπρόσωπο του ΦΔ του ΕΘΠΖ. Μέσα από τον συγκεκριισμό αυτό στοχεύεται η ανάδειξη των διαφορετικών πλευρών του ίδιου προβλήματος, που αναδεικνύει μεγάλα περιβαλλοντικά κοινωνικά και οικονομικά αδιέξοδα σε μία περιοχή.

5.5 Χαρακτηριστικά ομάδων έρευνας

◆ Ξενοδόχοι

Οι ιδιοκτήτες τουριστικών καταλυμάτων είναι μια επιχειρηματική ομάδα που επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται άμεσα και έντονα από κάθε αλλαγή του τουριστικού κλίματος και από κάθε προσπάθεια διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος. Είναι από τις κυριότερες ομάδες διαμόρφωσης της βιομηχανίας του τουρισμού και ο κυριότερος στόχος τους είναι το κέρδος.

◆ Θιγόμενοι / εμπλεκόμενοι ιδιοκτήτες

Κύριο χαρακτηριστικό των θιγόμενων / εμπλεκόμενων ιδιοκτητών, είναι οι δεσμευμένες περιουσίες τους εδώ και τουλάχιστον 20 χρόνια και οι συγκρούσεις τους με την κρατική εξουσία, τις ΜΚΠΟ και τον ΦΔ του ΕΘΠΖ.

◆ Ο ΦΔ του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου.

Ο ΦΔ είναι μια κοινωνική, περιβαλλοντική, μη κερδοσκοπική υπόσταση, που ελέγχεται από το Υπουργείο Πε.Χω.Δ.Ε κι έχει σαν στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση μιας βιώσιμης διαχείρισης του χώρου με σκοπό την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, την δημιουργία ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και αειφορικής οικονομίας.

5.6 Προσέγγιση των ομάδων εστίασης και δυσκολίες στην διαδικασία

Οι περισσότερες από τις μισές συνεντεύξεις που αφορούσαν τους ξενοδόχους πραγματοποιήθηκαν με κατ' ιδίαν επίσκεψη στο χώρο του επιχειρηματία είτε απ' ευθείας, είτε μετά από τηλεφωνικό ραντεβού. Η διαδικασία των συνεντεύξεων διήρκεσε δύο εβδομάδες. Πραγματοποιήθηκαν στα μέσα του Οκτωβρίου, δηλαδή στο τέλος της τουριστικής σεζόν, παράγοντας ανασταλτικός για την διαθεσιμότητα των περισσότερων επαγγελματιών. Έτσι χρειάστηκε να διεξαχθούν περίπου 20 τηλεφωνικές συνεντεύξεις. Το μέσο όρο διάρκειας κάθε συνέντευξης ήταν από 20-25 λεπτά.

Οι εμπλεκόμενοι ιδιοκτήτες προσεγγίστηκαν με κατ' ιδίαν επίσκεψη στο χώρο των καταστημάτων τους (παραλίες Δάφνης, Καλαμακίου) ενώ 2 από αυτούς δώσανε τηλεφωνική συνέντευξη. Κάθε συνέντευξη διήρκεσε από 40-45 λεπτά.

Η συνέντευξη με τον εκπρόσωπο του Φορέα έγινε με προσωπική επίσκεψη στο χώρο των γραφείων του ΦΔ μετά από τηλεφωνικό ραντεβού και η συνέντευξη διήρκεσε περίπου μία ώρα και τριάντα λεπτά.

5.7 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που χρησιμοποιήθηκαν ως κέντρο αναφοράς στην παρούσα εργασία χωρίζονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες.

Η πρώτη κατηγορία συμπεριλαμβάνει τις ερωτήσεις εκείνες που θα βοηθήσουν στην κατανόηση των αντιλήψεων των επιχειρηματιών για το νησί, ως προς το τουριστικό προϊόν που προβάλλει και ως προς τον τουρισμό που προσελκύει. Στην δεύτερη κατηγορία διακρίνονται η τάση και η θέληση των επιχειρήσεων για συνεργασίες, πρωτοβουλίες και καινοτομίες. Τέλος εξετάζονται οι απόψεις των επιχειρηματιών για τις δράσεις του ΦΔ, σε ό,τι αφορά τα διαχειριστικά του μέτρα και το επίπεδο συνεργασίας του με τους εμπλεκόμενους και άλλους φορείς. Επίσης ερευνώνται και αποσαφηνίζονται οι ελλείψεις των δύο μερών στις πολιτικές των δράσεων τους.

5.8 Μέθοδοι επιλογής στοιχείων και σύνταξη ερωτηματολογίων

Η επιλογή των στοιχείων και των πληροφοριών έγινε ύστερα από συλλογή και μελέτη αναφορών, των διαφόρων ενδιαφερόμενων και οργανωμένων ομάδων του νησιού, οι οποίες διατίθενται στο διαδίκτυο. Μελετήθηκαν επίσης δημοσιεύσεις του ίδιου του ΦΔ. Στοιχεία συλλέχθηκαν από άρθρα του τοπικού και πανελλήνιου τύπου. Σημαντική πηγή πληροφόρησης και κατανόησης των βαθύτερων λόγων των κοινωνικών συγκρούσεων, ήταν η συγκέντρωση και ανάγνωση όλης της σχετικής διεθνής νομοθεσίας που αφορά το χώρο των προστατευόμενων περιοχών γενικά και της εθνικής, που αφορά το Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου συγκεκριμένα. Η

συλλογή της απαραίτητης βιβλιογραφίας βοήθησε στην σύνταξη του θεωρητικού υπόβαθρου πάνω στο οποίο στηρίχθηκαν τα μετέπειτα αποτελέσματα. Οι συνεντεύξεις της ομάδας των ξενοδόχων ήταν ημιδομημένου τύπου.

Στην περίπτωση των θιγομένων ιδιοκτητών δεν ακολουθήθηκε η ίδια διαδικασία. Εφ' όσον το δείγμα αυτό προσαρμόστηκε στην έρευνα μετά την έναρξη της διαδικασίας των συνεντεύξεων, δεν είχαν συνταχθεί ανάλογα ερωτηματολόγια. Έτσι εδώ χρησιμοποιήθηκε η μη δομημένη συνέντευξη σε βάθος. Κύρια χαρακτηριστικά αυτού του τύπου συνέντευξης είναι η απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων, οι οποίες βασίζονται σε θεματικές περιοχές και που σκοπό έχουν την συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων (Ιωσιφίδης, 2003, σελ 39, 40).

Η συνέντευξη με τον εκπρόσωπο του Φορέα Διαχείρισης παραγματοποιήθηκε επίσης, με μη δομημένη συνέντευξη, αλλά υπήρχαν κάποιες προκαθορισμένες ερωτήσεις που θα λειτουργούσαν ως βάση για την συζήτηση.

5.9 Αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος

Το 53,84% των ξενοδοχειακών μονάδων και το 51,16% των ενοικιαζομένων δωματίων, βρίσκονται μέσα στα όρια του ΕΘΠΖ. Έτσι, γίνεται εμφανής η μεγάλη συγκεντροτικότητα των τουριστικών καταλυμάτων αλλά και η μεγάλη τουριστική αξία της περιοχής του Πάρκου αφού το 51,48% του συνόλου των τουριστικών καταλυμάτων βρίσκονται εντός του ΕΘΠΖ.

Στον πίνακα 5.9 φαίνεται ο αριθμός των ξενοδοχειακών μονάδων και των ενοικιαζομένων δωματίων εντός και εκτός του Θαλάσσιου Πάρκου, καθώς και το μέγεθος της δειγματοληψίας για κάθε περίπτωση.

Πίνακας 5.9: αριθμός τουριστικών καταλυμάτων το 2000 και μέγεθος δειγματοληψίας

2000	Ξενοδοχεία	Αρ. Δείγματος	%	Ενοικ. Δωμάτια	Αρ. Δείγματος	%
ΕΘΠΖ	105	35	33,33	726	15	2,06
Εκτός ΕΘΠΖ	90	10	11,11	693	-	-

Πηγή Πρωτογενούς υλικού: ΕΘΠΖ

Το 83,33% του δείγματος αποτελείται από επιχειρήσεις που βρίσκονται μέσα στο ΕΘΠΖ ενώ το υπόλοιπο δείγμα αποτελείται από επιχειρήσεις στη γύρω περιοχή.

5.10 Ταξινόμηση της πληροφορίας και κωδικοποίηση

Η κωδικοποίηση (coding) των ποιοτικών δεδομένων είναι ένα από τα πιο αποφασιστικά στάδια στη διαδικασία της ανάλυσης. Κωδικοποίηση σημαίνει απόδοση νοήματος ή πληροφορίας σε τμήματα των δεδομένων, άρα συνδέεται άρρηκτα με την τμηματοποίηση των δεδομένων (data segmentation) (Ιωσιφίδης, 2003, σελ 75).

Όταν συλλέχθηκε η πληροφορία πραγματοποιήθηκε η παρακάτω θεματική κωδικοποίηση (Πίνακας 10.1). Στόχος της θεματικής κωδικοποίησης είναι η περιγραφή και η ανάλυση όλων των θεματικών περιοχών που αναφέρονται σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση και ο δεύτερος στόχος είναι η συγκριτική ανάλυση των περιπτώσεων κατά θεματικές περιοχές (Ιωσιφίδης, 2003, σελ 81). Η κωδικοποίηση αυτή αφορά το δείγμα των ιδιοκτητών των τουριστικών καταλυμάτων.

Πίνακας 5.10.α: θεματική κωδικοποίηση των ιδιοκτητών τουριστικών καταλυμάτων

A. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ ΖΑΚΥΝΘΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ
A1. Αντιλήψεις των ξενοδόχων για τη μορφή του τουρισμού στη Ζάκυνθο.
A2. Επηρεασμός των επιχειρήσεων από παρατηρηθείσα αλλαγή.
A3. Τρόποι προβολής των επιχειρήσεων και αντικείμενο της διαφήμισης.
A4. Απόψεις για το τουριστικό προϊόν του νησιού.
B. PROFILE ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
B1. Ικανοποίηση των επιχειρηματιών από τα κέρδη της επιχείρησης.
B2. Βαθμός συνεργασίας, πρωτοβουλιών και καινοτομίας.
Γ. Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΦΔ ΤΟΥ ΕΘΠΖ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΩΝ
Γ1. Βαθμός γνωριμίας με τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ.
Γ2. Κυριότεροι τρόποι ενημέρωσης για τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ.
Γ3. Βαθμός συνεργασίας με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ
Γ4. Αποτίμηση και λόγοι αποτροπής από ενδεχόμενη συνεργασία με το ΕΘΠΖ.
Γ5. Απόψεις των επιχειρηματιών για τα οικολογικά αποτελέσματα των δράσεων του ΕΘΠΖ.
Γ6. Αντιλήψεις των επιχειρηματιών για τον αντίκτυπο των δράσεων του ΕΘΠΖ σε ό,τι αφορά στον τουρισμό και στους επιχειρηματίες.
Γ7. Ο ΦΔ του ΕΘΠΖ ως εμπόδιο στις δράσεις των επιχειρηματιών.

Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων που προκύπτουν από την ομάδα των εμπλεκόμενων τα δεδομένα των απαντήσεών τους χωρίστηκαν στις παρακάτω τρεις θεματικές ενότητες.

Πίνακας 5.10.β: θεματικές ενότητες ανάλυσης εμπλεκομένων

A. Περιγραφή του ιστορικού του ιδιοκτησιακού καθεστώτος
B. Σχέσεις και συνεργασίες με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ
Γ. Απόψεις των θιγομένων για τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ

5.11 Εγκυρότητα και αξιοπιστία

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα η έννοια της ερευνητικής εγκυρότητας αναφέρεται στο βαθμό αντιστοίχισης των ερευνητικών σκοπών, ερωτημάτων και υποθέσεων με τα αποτελέσματα της ερευνητικής διαδικασίας. Αναφέρεται, δηλαδή, στο κατά πόσο τα δεδομένα που έχουν συλλεγθεί από το πεδίο καθώς και η ανάλυση και η ερμηνεία τους ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της έρευνας, αντιστοιχούν στην κοινωνική πραγματικότητα και απαντούν με επαρκή τρόπο στα ερευνητικά ερωτήματα (Ιωσιφίδης 2003, σελ. 128).

Για την εγκυρότητα του αποτελέσματος της ανάλυσης μελετήθηκε πρώτα σχετική βιβλιογραφία από το χώρο των κοινωνικών επιστημών διεξαγόμενων βάσει ερωτηματολογίων. Μελετήθηκαν επίσης, οδηγοί σύνταξης ερωτηματολογίων καθώς και ανάλυσης ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων.

Πριν την λήψη των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε ένας προέλεγχος στην ίδια περιοχή που έλαβε χώρα η κυρίως έρευνα. Προσεγγίστηκε έτσι ένα δείγμα 15 ξενοδόχων που απάντησαν στα ερωτηματολόγια. Ύστερα ακολούθησαν οι τελικές διορθώσεις στη δομή του ερωτηματολογίου, για την καλύτερη κατανόηση του ώστε να επιτευχθεί το πιο αξιόπιστο αποτέλεσμα.

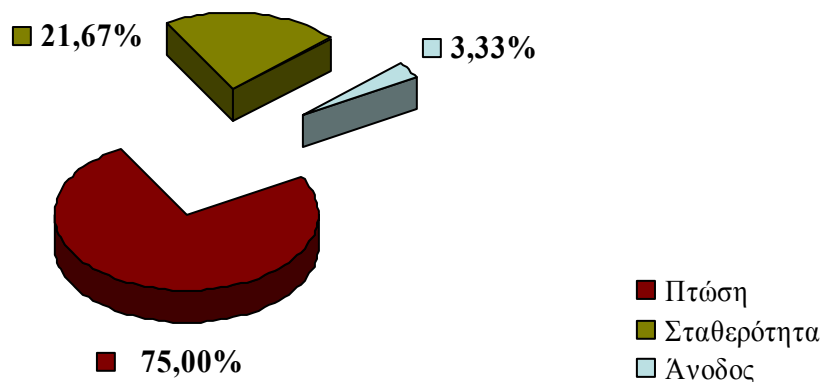
6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

6.2 Ανάλυση της στάσης των ξενοδόχων

6.2.1 Αντιλήψεις επιχειρηματιών σε ό,τι αφορά στον τουρισμό και το τουριστικό προϊόν του νησιού

Οι ιδιοκτήτες των τουριστικών καταλυμάτων παρουσίασαν μια αρκετά δυσχερή άποψη σε ό,τι αφορά στην τουριστική εξέλιξη του νησιού και τον αντίκτυπο που συνεπάγεται στην οικονομική και περιβαλλοντική κατάσταση της Ζακύνθου. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας το 75% των ερωτώμενων παρατήρησαν αρνητική στροφή στην ποιότητα του τουρισμού, χαρακτηρίζοντας τον ως «φτωχό» και «νέο», ηλικιακά, τουρισμό (γράφημα 6.1.1.α). Από τα άτομα αυτά, το 73,33% δηλώνουν πως η επιχείρησή τους επηρεάστηκε αρνητικά από αυτόν τον τύπο τουρισμού, κάνοντας αναφορά σε ψυχολογική, διαχειριστική και οικονομική αστάθεια. «Πλέον φιλοξενούμε μόνο αλητεία», δήλωσε ένας επιχειρηματίας στην περιοχή του Λαγανά ενώ ένας άλλος είπε «κάθε βράδυ έχουμε φασαρίες. Σπάνε πράγματα στο ξενοδοχείο, φωνάζουν, τρέχουν γυμνοί στους δρόμους, μέχρι και βιασμοί γίνονται». Παράπονα από τους ερωτώμενους έγιναν και για την συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου η οποία από εξάμηνη εξελίχθηκε σε τετράμηνη καλοκαιρινή σεζόν.

Γράφημα 6.1.1α: παρατηρήσεις στην διακύμανση της ποιότητας του τουρισμού

Σύμφωνα με παρατηρήσεις ξενοδόχων και άλλων ιδιοκτητών τουριστικών καταλυμάτων, το 70% των αλλοδαπών τουριστών που επισκέπτονται το νησί ετησίως αποτελείται από το λεγόμενο “Group 18 – 30”¹, το οποίο δηλώνει ηλικιακές ομάδες από 18 έως 30 χρόνων

¹ Το “Group 18 – 30” είναι ένα τουριστικό γραφείο που στόχο έχει την προώθηση τουρισμού ηλικίας από 18 έως 30 χρόνων. Σύμφωνα με πληροφορίες το γραφείο αυτό λειτουργούσε και στην Κέρκυρα από

προερχόμενοι από τη Μ. Βρετανία.² Πρόκειται για τουρισμό ο οποίος δεν ξοδεύει χρήματα, ενώ τα πάγια έξοδά του περιορίζονται στα έξοδα διαμονής και κατανάλωσης αλκοόλ. Παράπονα σημειώνονται και για την άσχημη μεταχείριση των τουριστών από ορισμένους επιχειρηματίες που διατηρούν νυχτερινά μαγαζιά, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται το αρνητικό κλίμα. «*Τους μιλάνε άσχημα, τους κοροϊδεύουν και τους 'ποτίζουν μπόμπες'. Αυτοί μετά γίνονται χάλια και βγαίνουν στους δρόμους και κάνουν φασαρίες*» (συνέντευξη με επιχειρηματία).

Το 21,66% δεν παρατήρησε διαφορές στη μορφή του τουρισμού, ενώ το 3,33% δήλωσαν άνοδο της ποιότητας του τουρισμού³.

Σε ό,τι αφορά στον αριθμό των τουριστών που καταφθάνει κάθε χρόνο στο νησί το 48,33% δεν παρατήρησε καμία αλλαγή, ενώ οι υπόλοιποι μοιράστηκαν ανάμεσα σε όσους παρατήρησαν άνοδο και σε αυτούς που παρατήρησαν πτώση ενώ, σχεδόν όλοι δήλωσαν πως ακόμα και αυτές οι αυξομειώσεις στον αριθμό τους είναι αμελητέες.

Πιο περιορισμένες ήταν οι παρατηρήσεις κάποιων, περί ανοίγματος της τουριστικής αγοράς του νησιού προς την ανατολή, τουρίστες που χαρακτηρίζονται ως «*περισσότερο πειθαρχημένοι και ευαίσθητοποιημένοι με τα πολιτιστικά και περιβαλλοντικά τεκταινόμενα*» (συνέντευξη με επιχειρηματία).

Στη συνέχεια τους έγινε η ερώτηση «με ποιο τρόπο προβάλλεται η επιχείρησή;» κι έπειτα τέθηκε η ερώτηση «ποιο το αντικείμενο της διαφήμισης;». Οι ερωτήσεις αυτές λειτουργούν ως συνδετικοί κρίκοι για τις ερωτήσεις που θα ακολουθήσουν και που σχετίζονται άμεσα με το τουριστικό προϊόν που οι επιχειρηματίες προωθούν και στηρίζουν. Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων επιλέγουν να διαφημίζονται μέσω *Internet* (60%), γεγονός που σημαίνει ότι προβάλλονται και διαφημίζονται παγκοσμίως, ενώ πολλοί από αυτούς συνεργάζονται για την προβολή τους και με *ξένα γραφεία τουρισμού, περιοδικά και ξένες εταιρίες* (21,18%). Το 7,06% επιλέγει να *μην διαφημίζεται καθόλου*. Σχετικά με την επιλογή του υλικού διαφήμισης το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου του δείγματος (88,37%) επιλέγει να παρουσιάζει μια *ολική εικόνα του νησιού* ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό διαφημίζει *μόνο την επιχείρησή του* ή επιλέγει μια *εναλλακτική θεματολογική προσέγγιση*. Στην ερώτηση ποιο, συγκεκριμένα, είναι το τουριστικό προϊόν που επιλέγουν να διαφημίσουν, το 55,81% επικεντρώνονται κυρίως στις *φυσικές ομορφιές* (αποφεύγοντας να διαφημίσουν την νυχτερινή ζωή του νησιού, αφού σύμφωνα με δηλώσεις των ίδιων των Ζακυνθινών επιχειρηματιών, δεν είναι καθόλου

όπου το διώξαν και τώρα λειτουργεί στη Ζάκυνθο, στην Ίμπιζα της Ισπανίας και σε άλλα μεγάλα τουριστικά θέρετρα.

² Όλοι οι ερωτώμενοι οι οποίοι αναφέρθηκαν σε αυτήν την ομάδα συμπλήρωσαν ότι στην πραγματικότητα το "Group 18 – 30" αποτελείται από άτομα ηλικίας 14 χρονών και άνω, γεγονός που μειώνει κατά πολύ το μέσο όρο ηλικίας των τουριστών στη Ζάκυνθο.

³ Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των επιχειρηματιών διατηρεί επιχειρήσεις σε απομακρυσμένες από το Πάρκο περιοχές, μεγάλης οικονομικής επένδυσης, με αντίστοιχες υψηλές τιμές προσφοράς και προσελκύουν τουρισμό (οικογενειακό αλλοδαπό ή εσωτερικό) ανάλογου οικονομικού status.

περήφανοι για τους τρόπους διασκέδασης που προσφέρει το νησί, αφού υποβιβάζουν την εικόνα του παγκοσμίου. Το 25,58% απαντάει «Άλλο», κάνοντας αναφορά στις χαμηλές τιμές προσφοράς, στον ήλιο και στη φιλοξενία. Η χελώνα *Caretta caretta* διαφημίζεται κυρίως σε συνδυασμό με άλλες προκλήσεις του νησιού και το σύνολο των εμφανίσεών της στη διαφημιστική προβολή του δείγματος καταλαμβάνει ποσοστό 16,27%.

Συνέχεια αυτής της ερώτησης είναι το τι πιστεύουν οι επιχειρηματίες ότι προσελκύει τους τουρίστες στη Ζάκυνθο, έτσι ώστε να συγκρίνουμε αν το τουριστικό προϊόν που προβάλλουν είναι το ίδιο με το τουριστικό προϊόν από το οποίο θεωρούν ότι θέλγονται οι τουρίστες. Όπως προαναφέρθηκε, περισσότερα από τα μισά άτομα του δείγματος προωθούν, διαφημιστικά, τις παραλίες και τα τοπία του νησιού, ενώ το 73,68% όσων πιστεύουν ότι είναι ο κυριότερος λόγος επισκεψιμότητας τις συμπεριλαμβάνουν και στην διαφημιστική τους προβολή. Όταν θέτονταν το θέμα της γνωριμίας των τουριστών με την ύπαρξη της *Caretta caretta*, επικρατούσε μια αρκετά απόμακρη και παθητική στάση από τη μεριά των ερωτώμενων, θεωρώντας ως δεδομένη κατάσταση ότι ένα εξαντλητικό ποσοστό των τουριστών επισκέπτεται το νησί μόνο για να «ξεφαντώσει». Ήταν πολλοί οι επιχειρηματίες που δήλωναν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των τουριστών πριν καταφθάσει στο νησί δεν γνωρίζει για την χελώνα και μόνο μετά την άφιξή του πληροφορείται για το σπάνιο αυτό είδος και τις προσπάθειες φύλαξής του. Βαρύτητα ως τουριστικό πόλο έλξης δίνεται και στα πολύ χαμηλά πακέτα διακοπών που προσφέρει το νησί, σε συνδυασμό με τον ήλιο και τη φιλοξενία (30,23%) κάτι που «χαρακτηρίζει ιδιαίτερος την Ελλάδα και συγκεκριμένα την Ζάκυνθο» (συνέντευξη με επιχειρηματία). Σημαντικό εδώ είναι το γεγονός ότι, ενώ οι επιχειρηματίες θέτουν τα φτηνά πακέτα ως σημαντικό λόγο επισκεψιμότητας, παρ' όλα αυτά δεν επιλέγουν να τα διαφημίσουν και μόνο το 30,76% αυτών τα συμπεριλαμβάνει στη διαφήμισή του.

6.1.2 Προφίλ επιχειρήσεων

Η απογοήτευση των ιδιοκτητών των διαφόρων τύπων τουριστικών καταλυμάτων, από την ποιότητα του τουρισμού, όπως έχει διαμορφωθεί στη Ζάκυνθο τα τελευταία χρόνια αλλά και η απογοήτευσή τους για τον αντίκτυπο στα εισοδήματά τους, είναι εμφανής και στα ποσοστά που διαμορφώθηκαν με τις απαντήσεις τους στην ερώτηση αν «τα ετήσια κέρδη τους ανταποκρίνονται στους στόχους που έχουν θέσει ως επιχειρηματίες». Η ανάλυση, αναμενόμενα, ανέδειξε σημαντικές στατιστικά διαφορές μεταξύ των ατόμων τα οποία δηλώνουν ότι έχουν επηρεαστεί από την αλλαγή στη μορφή του τουρισμού και αυτών που δεν έχουν επηρεαστεί, ως προς το κατά πόσο ικανοποιημένα δηλώνουν με τα προσδοκώμενα ετήσια κέρδη τους ($\chi^2=11.925$, $p<0.001$; Cramer's $V=0,446$, $p<0.001$). Συγκεκριμένα το 90% των επιχειρηματιών οι οποίοι θεωρούν ότι έχουν επηρεαστεί αρνητικά από την αλλαγή στη μορφή του τουρισμού,

δηλώνουν ότι δεν έχουν επιτύχει τους οικονομικούς στόχους τους. Αντίθετα, μόλις το 50% των επιχειρηματιών οι οποίοι θεωρούν ότι δεν έχουν επηρεαστεί αρνητικά δηλώνουν ότι έχουν αντεπεξέλθει στους αρχικούς οικονομικούς τους στόχους (Πίνακας 6.1.2.α). Κάποιοι επιχειρηματίες ανέφεραν πως διατηρούν τις επιχειρήσεις τους για «συναισθηματικούς λόγους» και άλλοι ότι τις έχουν θέσει απλά σαν καλοκαιρινή ημιαπασχόληση αφού τα κέρδη που προέρχονται από αυτές είναι αμελητέα.

Πίνακας 6.1.2.α: ER3 * ER8 Crosstabulation

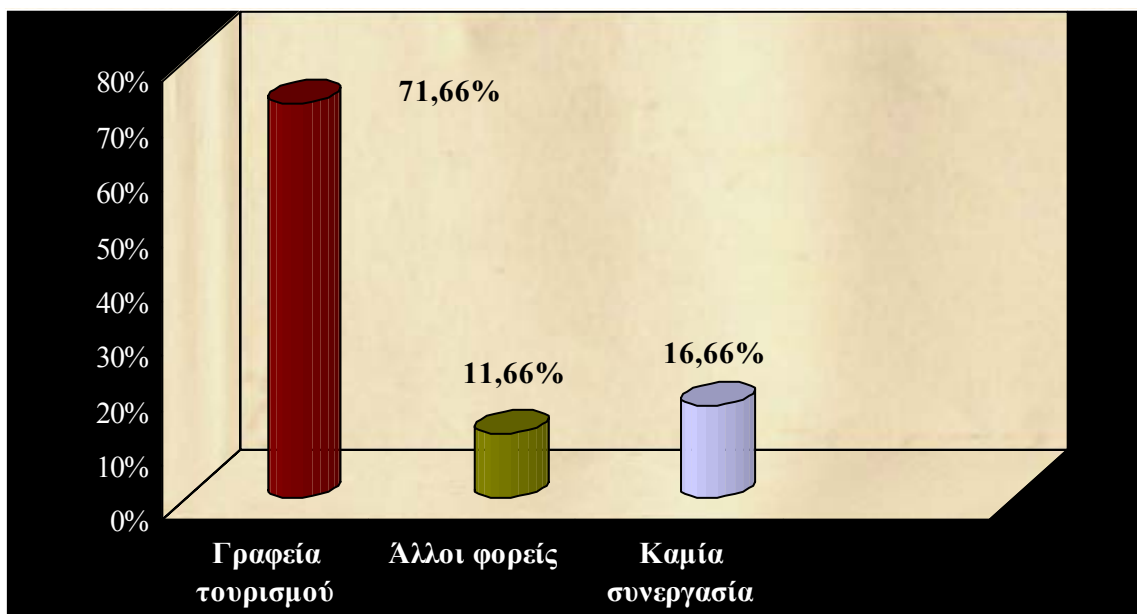
		8. Νομίζετε ότι τα ετήσια κέρδη σας ανταποκρίνονται στους στόχους που έχετε θέσει ως επιχειρηματίας;		Σύνολο
		Ναι	Όχι	
3. Έχει επηρεάσει την επιχείρηση ο νέος τύπος τουρισμού;	Ναι	4	36	40
	Όχι	10	10	20
Σύνολο		14	46	60

Ένας από τους στόχους της έρευνας ήταν η αναγνώριση του βαθμού έντασης και ο τύπος των συνεργασιών μεταξύ των επιχειρηματιών και άλλων φορέων. Το κατά πόσο ένα σύνολο επιχειρήσεων, συγκεντρωμένων σε μία περιοχή, προβαίνει σε καινοτόμες συνεργασιακές δράσεις είναι σημάδι μελλοντικής και βιώσιμης ανάπτυξης. Στην ερώτηση αυτή οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν με ποιους φορείς ή επιχειρηματίες έχουν συνεργαστεί και για πιο λόγο επέλεξαν μια τέτοια συνεργασία. Στις επιλογές δεν συμπεριελήφθη ο ΦΔ του ΕΘΠΖ ως επιλογή συνεργασίας με σκοπό να συζητηθεί η ερώτηση μεμονωμένα στη συνέχεια.

Έτσι, στην περίπτωση των συγκεκριμένων τουριστικών επιχειρήσεων το 71,66% διατηρεί συνεργασίες μόνο με γραφεία τουρισμού και το 11,66% έχει συνεργαστεί με φορείς όπως η εργατική εστία και ο ΕΟΤ. Οι λόγοι που επέλεξαν τέτοιου τύπου συνεργασίες ήταν «η εξασφάλιση μόνιμου πελατολογίου και εισοδήματος που αλλιώς δεν θα υπήρχαν καθόλου» (συνέντευξη με επιχειρηματία). Το 16,66% έχει επιλέξει να απέχει από κάθε είδους συνεργασία με οποιονδήποτε ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα ή συνεργάζονταν και διέκοψαν την συνεργασία για λόγους προσβολής των συμφερόντων τους (γράφημα 6.1.2.β). Όπως δήλωσε ένας ερωτώμενος με επιχειρηματική δράση στην παραλία του Καλαμακίου: «τα γραφεία τουρισμού βλέπουν τους

τουρίστες σαν κρέας. Τόσο πάει το κομμάτι και τόσα θέλω για μένα. Εγώ δεν λειτουργώ έτσι». Άλλος ξενοδόχος κατηγόρησε τα γραφεία τουρισμού ότι τους εκμεταλλεύονται και φέρουν και αυτοί μεγάλη ευθύνη για την τουριστική κατάσταση του τόπου.

Γράφημα 6.1.2.β: ένταση και τύπος συνεργασιών

Δεν παρουσιάστηκε σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ αυτών που είναι ικανοποιημένοι με τα ετήσια κέρδη τους (23,33%) και αυτών που δεν είναι (76,66%) ως προς την επιλογή τους για τις συνεργασίες που επέλεξαν να συνάψουν. Αυτό σημαίνει ότι ανεξαρτήτως της οικονομικής τους κατάστασης το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (71,66%) περιορίζεται στην παραδοσιακή μορφή συνεργασίας, δηλαδή εξαρτώνται από τις συμφωνίες με τα γραφεία τουρισμού.

Σε ό,τι αφορά στις πρωτοβουλίες των επιχειρηματιών για ανάπτυξη καινοτομιών στα πλαίσια των επιχειρήσεών τους και τη λήψη χρηματοδοτήσεων από κοινοτικά ή εθνικά προγράμματα στήριξης, παρουσιάζεται σημαντική σχέση μεταξύ της οικονομικής ικανοποίησης του δείγματος και της απόφασής τους να διεκδικήσουν κάποιο κοινοτικό ή εθνικό πρόγραμμα στήριξης για αναβάθμιση της επιχείρησής τους ($\chi^2=8.461$, $p>0,001$, Cramer' s V= 0,376, $p>0,001$), (πίνακας 6.1.2.γ). Έτσι το 71,73% όσων δεν έχουν πετύχει τους οικονομικούς τους στόχους δεν έχουν διεκδικήσει ποτέ χρηματοδοτήσεις, ενώ το 71,42% όσων έχουν πετύχει τους οικονομικούς τους στόχους έχουν λάβει χρηματοδοτήσεις, με σκοπό την επέκταση ή την συντήρηση της επιχείρησης, χωρίς όμως να γίνεται κάποια αναφορά σε καινοτόμες δράσεις και εναλλακτικά διαχειριστικά σχέδια.

Πίνακας 6.1.2.γ: ER8 * ER10 Crosstabulation

		10. Έχετε λάβει χρηματοδοτήσεις από κοινοτικά ή εθνικά προγράμματα στήριξης;		Total
		Ναι	Όχι	
8. Τα ετήσια κέρδη σας ανταποκρίνονται στους στόχους που έχετε θέσει ως επιχειρηματίας;	Ναι	10	4	14
	Όχι	13	33	46
Total		23	37	60

Σε ό,τι αφορά στη χρήση εργαλείων για εξοικονόμηση ενέργειας, ή στη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος (58,33%) δεν χρησιμοποιεί εναλλακτικά εργαλεία ελέγχου της ενέργειας και μόνο το 41,66% έδωσε θετική απάντηση, ενώ, δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των ατόμων που είναι ικανοποιημένα με τα ετήσια κέρδη τους και των ατόμων που δεν είναι ως προς την απόφασή τους να εντάξουν στα πλαίσια της επιχείρησής τους εναλλακτικά εργαλεία διαχείρισης ενέργειας. Τα πιο γνωστά εργαλεία που συναντώνται σε τέτοιου τύπου τουριστικές μονάδες είναι ειδικοί λαμπτήρες οικονομίας, κάρτες αυτόματης διακοπής του ρεύματος στα κλειδιά των δωματίων και ηλιακοί θερμοσίφωνες.⁴

Μόνο ένα ξενοδοχείο, από όλο το δείγμα, έχει επενδύσει σε εναλλακτικές μορφές διαχείρισης, όπως η ανακύκλωση όλων των χρησιμοποιούμενων υλικών και η χρήση διαφόρων εργαλείων για εναλλακτική διαχείριση της ενέργειας.

6.1.3 Αντιλήψεις των επιχειρηματιών για τον ΦΔ του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

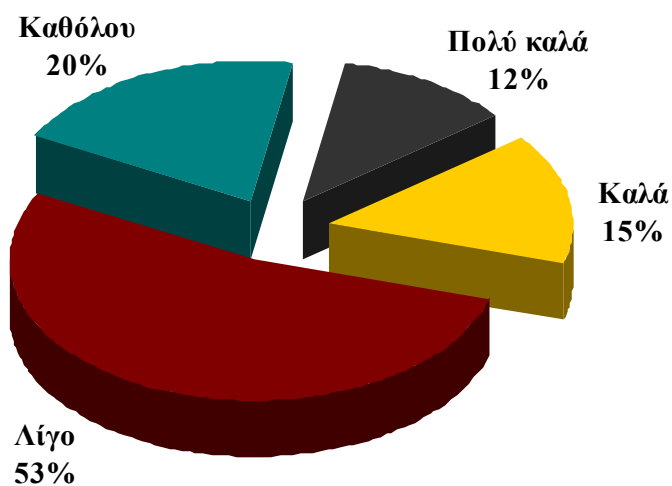
Στη συνέχεια σκοπός είναι να εξεταστούν τα επίπεδα των συνεργασιών μεταξύ των ιδιοκτητών των τουριστικών καταλυμάτων και του ΦΔ καθώς και η ένταση των πρωτοβουλιών του ΦΔ ώστε να προσεγγίσουν τους επιχειρηματίες για να συνάψουν συνεργασία και η ανταπόκριση των επιχειρηματιών σε αυτό το κάλεσμα. Τα αποτελέσματα ήταν 100% αρνητικά αφού κανείς από τους ερωτώμενους δεν δέχτηκε ποτέ τέτοια ενημέρωση από εκπροσώπους του

⁴ Όλοι οι ερωτώμενοι παραπονέθηκαν για κακή ποιότητα του νερού στη Ζάκυνθο, γεγονός που τους αναγκάζει είτε να μην χρησιμοποιούν ηλιακούς είτε όσοι είχαν να τους καταργήσουν.

ΕΘΠΖ. Έτσι κανείς δεν συνεργάστηκε ποτέ με το Πάρκο και κανείς δεν γνωρίζει κάποια άλλη επιχείρηση που να προέβη σε κάποιας μορφής συνεργασίας με τον ΦΔ του Πάρκου.

Όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στην ερώτηση σε τι βαθμό γνωρίζουν τη δράση του Φορέα το 53,33% απάντησε πως την γνωρίζει *λίγο*, το 20% δεν την γνωρίζει *καθόλου*, το 15% την γνωρίζει *καλά* και με ποσοστό 11,66% συναντώνται τα άτομα εκείνα που έχουν *πολύ καλή* γνώση για τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ. Τα ποσοστά αυτά επιβεβαιώνουν την ανεπαρκή πληροφόρηση που έχει ένα σημαντικό κομμάτι του τουριστικά δραστηριοποιούμενου πληθυσμού, αφού το 78,33% του δείγματος δεν έχει δεχτεί επίσημη πληροφόρηση για τις δράσεις του Πάρκου παρά μόνο μέσω γνωστών, φίλων και από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Ενημέρωση για τις δράσεις του ΦΔ από εθελοντές Περιβαλλοντικών Οργανώσεων συνεπικουρών του ΕΘΠΖ (ΑΡΧΕΛΩΝ) δέχτηκε μόνο το 5%. Η ενημέρωση αυτή δεν ήταν επίσημη και η προσέγγισή τους δεν αφορούσε την ιδιότητά τους, αφού οι επιχειρηματίες προσεγγίστηκαν στις παραλίες ωτοκίας, στα λιμάνια και στα αεροδρόμια, μεταξύ άλλων τουριστών – παραθεριστών.

Γράφημα 6.1.3.α: βαθμός γνωριμίας επιχειρηματιών με τις δράσεις του ΕΘΠΖ

Στη συνέχεια εξετάζοντας τους λόγους για τους οποίους ένας επιχειρηματίας θα δίσταζε να προβεί σε συνεργασία με τον ΦΔ, τέθηκε η ερώτηση «*Τι είναι αυτό που σας έχει αποτρέψει ή θα σας απέτρεπε από μια τέτοια συνεργασία;*». Τα άτομα τα οποία έχουν καλή γνώση των δράσεων του Θαλάσσιου Πάρκου και τα άτομα που δεν έχουν καλή γνώση δε φαίνεται να διαφοροποιούνται σημαντικά ως προς τους λόγους για τους οποίους δεν έχουν προβεί σε συνεργασία με το Θαλάσσιο Πάρκο. ($\chi^2 = 25.666$, $p < 0.05$, Cramer's $V = 0,378$, $p < 0.05$). Έτσι

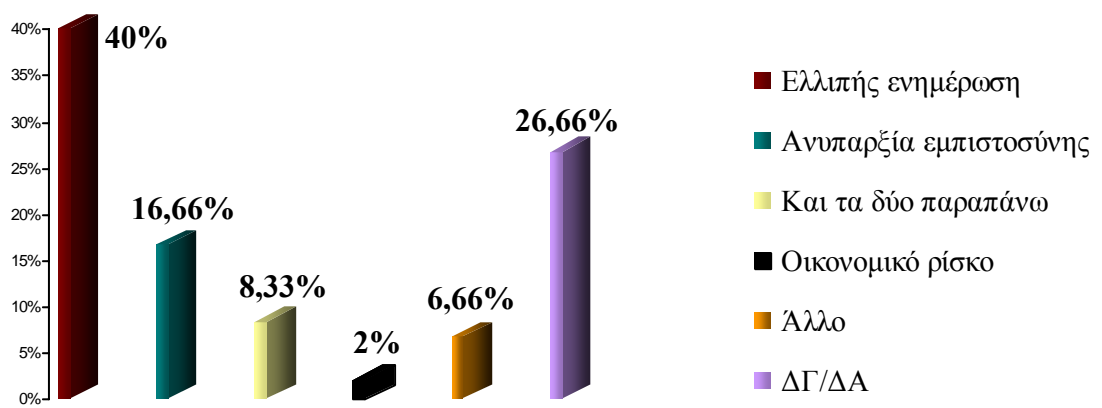
προκύπτει ότι το 40% δεν έχει προβεί σε συνεργασία μαζί του επειδή δεν έχει ενημερωθεί ποτέ σχετικά ενώ παράλληλα το 56,25% αυτών παραδέχονται ότι δεν γνωρίζουν καλά τη δράση του Πάρκου (Πίνακας 6.1.3.β). Οι ερωτώμενοι που δηλώνουν ότι έχουν καλή ή και πολύ καλή γνώση των δράσεων του Πάρκου δεν παρουσιάζουν ισχυρή ομάδα απαντήσεων.

Πίνακας 6.1.3.β: ER12 * ER17 Crosstabulation

		17. Τι είναι αυτό που σας έχει αποτρέψει ή θα σας απέτρεπε από μια συνεργασία με τον Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Ζ;						Σύνολο
		Οικον. ρίσκο	Ανυπ. εμπιστ.	Ελλ. Ενημέρ.	Άλλο	ΔΓ/ΔΑ	Αν. Εμπιστ & Ελλ. Ενημέρ.	
12. Γνωρίζετε τη δράση του ΦΔ; Σύνολο	Πολύ καλά	-	3	1	2	-	1	7
	Καλά	-	2	2	-	4	1	9
	Λίγο	-	4	18	2	6	2	32
	Καθόλ	1	1	3	-	6	1	12
	Σύνολο	1	10	24	4	16	5	60

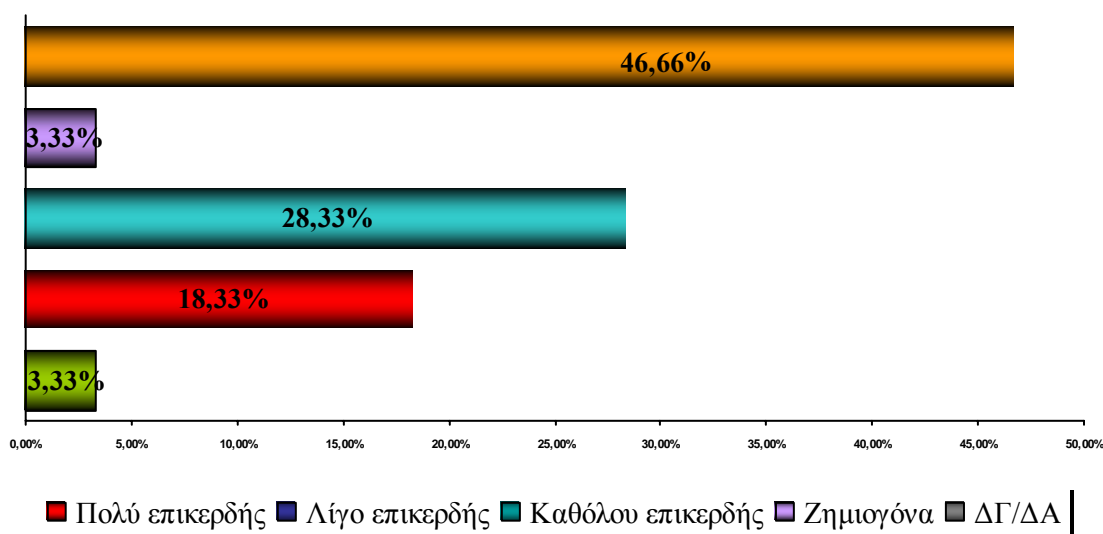
Είναι γεγονός ότι πολλοί επιχειρηματίες δήλωσαν πως δε μπορούν να φανταστούν με ποιo τρόπο θα μπορούσαν να συνεργαστούν αλλά πως αν τους γινόταν μια σωστή και ολοκληρωμένη ενημέρωση θα συζητούσαν και αυτήν την πιθανότητα αφού «*θα ήταν προς όφελος όλων*». Το 16,66% του συνόλου του δείγματος δηλώνουν ότι θα απέφευγαν να συνεργαστούν μαζί του γιατί δεν του έχουν εμπιστοσύνη και το 26,66% δεν εξέφρασε άποψη.

Γράφημα 6.1.3.γ: λόγοι αποτροπής των επιχειρηματιών από συνεργασία με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ

Επίσης ενδιαφέροντα είναι και τα αποτελέσματα στην ερώτηση «Αποτιμήστε μία ενδεχόμενη συνεργασία σας με το Φορέα Διαχείρισης ως προς το κέρδος της επιχείρησής σας». Το 46,66% του δείγματος δε μπόρεσε να εκφράσει άποψη (ΔΓ/ΔΑ), ενώ από τα άτομα αυτά το 60,71% παραδέχτηκε πως γνωρίζει λίγο τις δράσεις του Πάρκου (γράφημα 6.1.3.δ). Τα ποσοστά αυτά αντικατοπτρίζουν την σοβαρή έλλειψη ενημέρωσης για τις συνεργασιακές και επιχειρηματικές ευκαιρίες που δύνανται να προκύψουν, στα πλαίσια ενός βιώσιμου αναπτυξιακού προγράμματος, μεταξύ των επιχειρηματιών και των φορέων υλοποίησης. Οι επιχειρηματίες αυτοί φανέρωσαν πραγματική απορία και αμφιβολία όταν τους τέθηκε το ερώτημα, ισχυριζόμενοι πως δεν θα μπορούσαν να φανταστούν όχι μόνο το επίπεδο της συνεργασίας αλλά και τα κέρδη που ενδεχομένως θα προέκυπταν. Το 28,33% πιστεύει πως μια συνεργασία μαζί του δεν θα ήταν καθόλου επικερδής και μόνο το 18,33% θεωρεί πως θα μπορούσε να προκύψει ένα μικρό κέρδος από μια συνεργασία με το θαλάσσιο πάρκο.

Γράφημα 6.1.3.δ: αποτίμηση ενδεχόμενης συνεργασίας των επιχειρηματιών με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ

Σημαντική στατιστική διαφοροποίηση φαίνεται να υπάρχει ανάμεσα στα άτομα που ως λόγο για την ανυπαρξία συνεργασίας με το Πάρκο θεωρούν την έλλειψη ενημέρωσης (40%) και αυτών που δηλώνουν ότι απλά δεν του έχουν εμπιστοσύνη (16,66%), ως προς τον τρόπο που αποτιμούν μια συνεργασία μαζί του ($\chi^2=35.183$, $p<0,01$, Cramer's $V= 0,383$, $p<0,01$). Το 66,66% του δείγματος που δηλώνει ότι έχει ανεπαρκή ενημέρωση για τις δράσεις του Φορέα,

δεν μπόρεσε να εκφράσει άποψη για τα αποτελέσματα που θα πήγαζαν από μια ενδεχόμενη συνεργασία μαζί του. Το 70% όσων λένε ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης στον Φορέα τους έχει αποτρέψει από μια συνεργασία μαζί του, θεωρούν παράλληλα ότι μια τέτοια συνεργασία δεν θα ήταν καθόλου επικερδής (πίνακας 6.1.3.στ). Είναι σημαντικό να αναφερθεί εδώ ότι ένα μεγάλο μέρος του δείγματος που ήταν θετικό σε μια συνεργασία, διευκρίνισε πως το κέρδος που θα προέκυπτε θα ήταν πρωτίστως για το κοινωνικό σύνολο και, εν συνεχεία, για το οικονομικό όφελος της επιχείρησης.

Πίνακας 6.1.3.στ: ER17 * ER18 Crosstabulation

	18. Αποτιμήστε μια ενδεχόμενη συνεργασία σας με το ΦΔ ως προς το κέρδος της επιχείρησης σας;					Σύνολο
	Πολύ Επικερδ	Λίγο επικερδ	Καθόλ επικερδ	Ζημιογ.	ΔΓ/ΔΑ	
17. Τι είναι αυτό που σας έχει αποτρέψει από μια συνεργασία με το ΕΘΠΖ;						
<i>Οικονομ ρίσκο</i>	-	1	-	-	-	1
<i>Ανυπ εμπιστοσ</i>	-	2	7	1	-	10
<i>Ελλιπ ενημέρ</i>	2	5	-	1	16	24
<i>Άλλο</i>	-	-	2	-	2	4
<i>ΔΓ/ΔΑ</i>	-	1	6	-	9	16
<i>Αν.εμπιστ.& Ελλ. Ενημερ.</i>	-	2	2	-	1	5
Σύνολο	2	11	17	2	28	60

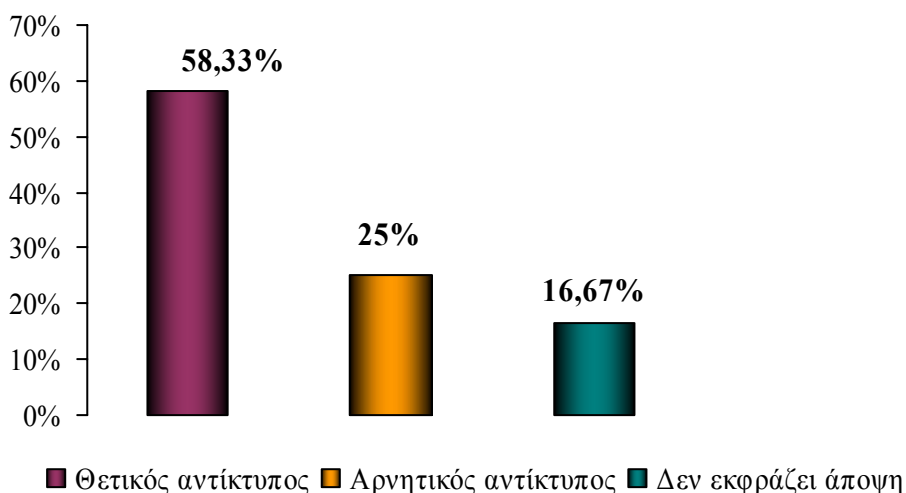
Σε ό,τι αφορά στην άποψη των επιχειρηματιών για την αποτελεσματικότητα των δράσεων του ΦΔ του Πάρκου, στην σφαίρα της περιβαλλοντικής αναβάθμισης, δεν σημειώθηκαν σημαντικές αποκλίσεις στις απαντήσεις, με επικρατέστερη όμως μια μέση άποψη, με ποσοστό 36,97% να δηλώνει πως οι δράσεις του Πάρκου είναι *λίγο αποτελεσματικές*. Το 66,66% του δείγματος που γνωρίζει *καλά* τις δραστηριότητες του Πάρκου, πιστεύει ότι είναι *λίγο* αποτελεσματικές για το περιβάλλον, ενώ το 80% αυτών που λένε ότι γνωρίζουν *λίγο* την

πραγματική δράση του Πάρκου θεωρούν ότι η δράση του είναι πολύ *ωφέλιμη* για το περιβάλλον.

Πολλά παράπονα και αμφισβητήσεις σημειώθηκαν ακόμα και για τα μέσα που το Πάρκο χρησιμοποιεί για να ευαισθητοποιήσει και να εντάξει τους τουρίστες στις προσπάθειες για ήπια ανάπτυξη. Συγκεκριμένα, αναφορά έγινε για τα τουριστικά πλοία που χρησιμοποιούνται από επαγγελματίες που συνεργάζονται με το ΕΘΠΖ και που ξεναγούν τους τουρίστες στις παραλίες ωοτοκίας. Κάποιοι ερωτώμενοι μίλησαν για ρύπους που αποβάλλουν τα πλοία και ηχορύπανση που αποπροσανατολίζει και οχλεί τις χελώνες.

Εξετάζοντας την άποψη του δείγματος για τον «αντίκτυπο των δράσεων του ΦΔ του Πάρκου στον τουρισμό», φαίνεται πως παρ' όλη την δυνασχήτηση που εκφράζουν, ένα ποσοστό 58,33% πιστεύουν ότι οι δράσεις αυτές είναι θετικές για τον τουρισμό. Κάποιος ερωτώμενος είπε πως: «*οι τουρίστες είναι πιο ευαισθητοποιημένοι από εμάς. Μόλις αντιληφθούν την προστασία κάποιου είδους τρέχουν να δώσουν*». Κάποιος άλλος ανέφερε πως «*αν το Θαλάσσιο Πάρκο λειτουργήσει όπως θα έπρεπε και διαφημιστεί αναλόγως, μόνο καλό μπορεί να κάνει τουριστικά. Έτσι πιθανώς, να προσελκύσουμε και καλύτερο κόσμο. Θέλει απλά προσπάθεια*». Το 25% απάντησε πως οι τρόποι με τους οποίους το Θαλάσσιο Πάρκο διαχειρίζεται την κατάσταση μόνο φθορά μπορεί να προκαλέσει. Οι τελευταίοι κατηγόρησαν συγκεκριμένα τους εθελοντές διαφόρων ΜΚΠΟ που συνεργάζονται με το Πάρκο, για κακή συμπεριφορά απέναντι στους τουρίστες και ακραίες απαγορεύσεις που επιβάλλονται με άσχημο τρόπο. Το 16,67% δε μπόρεσε να εκφράσει σταθερή άποψη ενώ μεγάλος μέρος αυτών πιστεύει πως η όλη δράση του ΦΔ του Πάρκου δεν αγγίζει και δεν επηρεάζει με κανέναν τρόπο τον τουρισμό, αφού κάθε τομέας έχει διαφορετική σφαίρα δράσης και συμφερόντων.

Γράφημα 6.1.3.ζ: η άποψη των επιχειρηματιών για τον αντίκτυπο των δράσεων του ΕΘΠΖ στον τουρισμό

Στην περίπτωση του αντίκτυπου που προκαλούν οι δράσεις του Θαλάσσιου Πάρκου στις επιχειρηματικές δράσεις των ντόπιων, το 75% παραδέχτηκε πως ο τρόπος δράσης του Πάρκου ενοχλεί μόνο τους άμεσα εμπλεκόμενους ιδιοκτήτες που βρίσκονται στις παραλίες ωτοκίας αφού «*θήγει τα συμφέροντά τους και περιορίζει τις δράσεις τους με απαγορεύσεις και περιορισμούς, χωρίς όμως να τους προσφέρει αντισταθμιστικά οφέλη*» (συνέντευξη επιχειρηματία). Ένα ποσοστό 25% επέριψε ευθύνες και στις δύο πλευρές απαντώντας πως «*και οι δύο πρέπει να σκύψουν πάνω από το πρόβλημα και να το λύσουν για το κοινό καλό*», μην παραλείποντας και αυτοί να τονίσουν το θέμα των αποζημιώσεων που οφείλει το κράτος στους ιδιοκτήτες. Συγκεκριμένα ένας από τους επιχειρηματίες αυτούς χαρακτήρισε το θαλάσσιο Πάρκο ως «*μονοπώλιο που πρέπει να προστατευθεί*» και γι' αυτό το λόγο οι ιδιοκτήτες μαγαζιών στις παραλίες ωτοκίας *πρέπει να κάνουν λίγο πίσω...*».

Στην ερώτηση «*θεωρείτε την ύπαρξη του Φορέα Διαχείρισης του ΕΘΠΖ εμπόδιο στις επιχειρηματικές σας δράσεις;*», το 95% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά, αφού «*δεν έχουν τίποτα να μοιράσουν*» και θεωρούν ότι έχουν τελείως διαφορετικά συμφέροντα και δραστηριοποιούνται σε άλλους τομείς. Σημαντικό είναι το γεγονός πως όσο πιο απομακρυσμένοι ήταν οι επιχειρηματίες από τις κύριες παραλίες ωτοκίας τόσο πιο μικρό αντίκτυπο αντιλαμβάνονταν από τις δράσεις του ΦΔ, ενώ όσο πιο κοντά βρίσκονταν στις προστατευόμενες ζώνες, τόσο μεγαλύτερη απειλή ένιωθαν ότι αντιμετώπιζαν οι επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Το αποκορύφωμα όλου αυτού γίνεται πλέον άκρως εμφανές μέσα από τις απόψεις των θιγόμενων όπως καταγράφονται συνοπτικά στο κεφάλαιο VI, 2. Η ίδια εικόνα καταγράφηκε όχι μόνο με την απόσταση από τις προστατευόμενες ζώνες αλλά και με τον τύπο των ζωνών αυτών. Οι επιχειρήσεις οι οποίες τοποθετούνταν σε περιοχές μερικής προστασίας χωρίς έντονες απαγορεύσεις και δεν αντιμετώπιζαν νομικές προστριβές, δεν θεωρούσαν πως οι ίδιοι επηρεάζονται άμεσα από τις δράσεις του Πάρκου και οι απαντήσεις τους αφορούσαν στα προβλήματα που αντιμετώπιζουν οι άμεσα θιγόμενοι. Όσο η ένταση της προστασίας σε μια περιοχή ανέβαινε, τόσο οι επιχειρηματίες έβλεπαν να θίγονται τα συμφέροντά τους και αντιμετώπιζαν τον ΦΔ ως τροχοπέδη στις δικές τους δράσεις, αφού επέμεναν πως πρέπει να τους δοθούν οι απαραίτητες αποζημιώσεις και να ξεκαθαρίσει η θέση του Πάρκου απέναντι στους ίδιους.

Τέλος τους τέθηκε η ερώτηση: «*Θεωρείτε ότι ο ΦΔ θα έπρεπε να αυτονομηθεί οικονομικά ή να συνεχίσει να εξαρτάται από τα ευρωπαϊκά και εθνικά κονδύλια και χρηματοδοτήσεις;*». Το 40% των ερωτώμενων απάντησε πως θα πρέπει να συνεχίσουν οι χρηματοδοτήσεις και τα κονδύλια και να μην προσπαθούν να βρουν τρόπους για αυτοδιαχείριση. Οι ερωτώμενοι έκαναν αναφορά σε φυσική κληρονομιά που τους ανήκει και που κανένας δεν έχει δικαίωμα να τους στερήσει, επιβάλλοντας τους εισητήρια. Όπως δήλωσε κάποιος «*εμείς ήμαστε εδώ πολύ*

πριν έρθουν αυτοί. Εδώ είναι ο τόπος μας και τώρα ήρθαν αυτοί να μας βάζουν να πληρώνουμε στην ίδια μας τη γη;»

Το 21,67% πιστεύει πως θα έπρεπε να αυτονομηθεί και να εδραιώσει δικούς του τρόπους χρηματοδότησης. Αιτιολογούν αυτήν τους την άποψη λέγοντας πως τα χρηματικά ποσά που καταβάλλονται στο Πάρκο από την κοινοτική και την εθνική στήριξη δεν διαχειρίζονται σωστά και με διαφανείς διαδικασίες.

Το 38,33% δε μπόρεσε να εκφράσει σταθερή άποψη για τους τρόπου χρηματοδότησης του Πάρκου, δηλώνοντας ότι η δυσχερής λειτουργία του δε μπορεί να στηρίξει πρόγραμμα αυτοδιαχείρισης. Κάποιοι ερωτηθέντες ανέφεραν συγκεκριμένα, *«δεν έχει καμιά οργάνωση και εξακολουθεί να υπολειτουργεί»* και *«για να επιβάλεις εισιτήρια με σκοπό το κέρδος, θα πρέπει κάτι να δείξεις, κάποιο έργο. Εδώ δεν υπάρχει τίποτα»*. Οι απαντήσεις της ομάδας αυτής ήταν αρκετά δύσπιστες και σε ό,τι αφορά στην κοινοτική και εθνική χρηματοδότηση, ως προς τους τρόπους διαχείρισης αυτών των χρημάτων. Έτσι, μία ενδεικτική απάντηση αυτής της ομάδας ήταν *«όπως τα έχουν κάνει, τι να σου πω, δεν ξέρω»*.

6.2 Ποιοτική ανάλυση εμπλεκόμενων

6.2.1 Περιγραφή του ιστορικού του ιδιοκτησιακού καθεστώτος

Το ιδιοκτησιακό πρόβλημα της περιοχής παραμένει εκρεμμές περισσότερο από δύο δεκαετίες, από την έναρξη της ισχύος του νόμου 1650/1986 περί προστασίας του περιβάλλοντος. Έκτοτε και παρ' ότι ο νόμος το ορίζει, η κρατική εξουσία δεν έχει προβεί σε καμία ενέργεια δημιουργίας ΦΕΚ που να βάζει σε ισχύ τις διαδικασίες αντισταθμιστικών οφελών προς τους νόμιμα δικαιούχους ιδιοκτήτες (βλ. κεφ III, 3.2).

Επιχειρηματίας με θιγόμενα συμφέροντα στην παραλία του Καλαμακίου λέει: *«πέντε στρέμματα και μου τα έχουν κατάσχει εδώ και είκοσι χρόνια! Και ο καθένας που 'βγαίνει' μας στέλνει στον επόμενο. Όλο λένε και τίποτα δεν κάνουν»*. Ιδιοκτήτης τουριστικών καταλυμάτων στον Γέρακα με ιδιοκτησία γης στην προστατευόμενη παραλία του Καλαμακίου δηλώνει: *«έχω ξεχάσει πως έχω περιουσία εκεί κάτω. Τέρμα»*.

6.2.4 Σχέσεις και συνεργασίες με τον ΦΔ του ΕΘΠΖ

Από την αρχή της ίδρυσης του ΦΔ του ΕΘΠΖ έγιναν προσπάθειες προσέγγισης και συνεργασίας με τους εμπλεκόμενους ιδιοκτήτες. Στόχος των συνεργασιών αυτών ήταν η ένταξη των ντόπιων στην αειφορική και περιβαλλοντικά φιλική ανάπτυξη των περιοχών όπου, ενώ βάσει κτηματολογίων, τους ανήκουν, βάσει περιβαλλοντικής νομοθεσίας, οι περιουσίες αυτές δεσμεύονται. Ιδιαίτερο πρόβλημα αντιμετωπίζει η παραλία της Δάφνης όπου συναντώνται οι περισσότερες παράνομες οικοδομικές δραστηριότητες. Είναι μια μικρή παραλία, όπου οι

περισσότεροι ιδιοκτήτες γης είναι δεμένοι είτε με δεσμούς αίματος είτε με την πολυετή συναναστροφή τους κάτω από την ίδια «απειλή» που αφορά τις περιουσίες τους.

Σύμφωνα με αναφορά ιδιοκτήτη στην παραλία της Δάφνης, ο ΦΔ του Πάρκου προσέγγισε τους ιδιοκτήτες ζητώντας τους να συμμορφωθούν με την νέα κατάσταση και να συνεργαστούν μαζί τους (βλ. κεφ. IV, 2.5).

Η συνεργασία αυτή περιελάμβανε την βελτίωση της περιοχής (γκρέμισμα πέτρινων φρακτών, μετακίνηση ομπρελών, ξαπλώστρων και μπαρ σε ασφαλή, για τις χελώνες, απόσταση από την παραλία), την μετατροπή κάποιων ήδη υπάρχοντων κτηρίων σε εγκαταστάσεις που θα εξυπηρετούσαν την λειτουργία του Θαλάσσιου Πάρκου (κέντρο περίθαλψης αγρίων ζώων, κέντρο περιβαλλοντικής ενημέρωσης) και που θα τις νοίκιαζε ο ΦΔ καθώς και την εξωτερική βελτίωση των υπόλοιπων επιχειρήσεων ώστε να είναι συμβατές με την οικολογική εικόνα. Όλα τα έξοδα καλύφθηκαν από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες. *«Αρχίσαμε να χαλάμε λεφτά. Κάναμε ό,τι μας ζήτησαν»* ανέφερε ιδιοκτήτης στην παραλία της Δάφνης και συνέχισε λέγοντας *«οι τροποποιήσεις αυτές ήταν παράνομες, αλλά μας είπαν από το Πάρκο ότι δεν θα υπάρξει πρόβλημα⁵. Μερικούς μήνες μετά κατέβηκε η πολεοδομία και η αστυνομία και άρχισε να μας γράφει όλους. Που ήταν τότε η κυβέρνηση και το Πάρκο που μας υποσχόταν διάφορα; Τώρα χρωστάω 700.000 ευρώ»*. Εμπλεκόμενος στην παραλία του Καλαμακίου αναφέρει: *«έξι σκουπιδοτενεκέδες μπήκαν στην παραλία και μπήκαν όλοι από τη δική μου τσέπη»*.

6.2.5 Απόψεις των εμπλεκόμενων για τις δράσεις του ΦΔ του ΕΘΠΖ

Όλοι οι εμπλεκόμενοι ιδιοκτήτες δεν παρέλειπαν να κατηγορούν το Πάρκο και την κυβέρνηση για αδιαφάνεια της οικονομικής τους διαχείρισης και του τελικού προορισμού των κονδυλίων. *«Όλα γίνονται για τα κονδύλια, η προστασία του είδους είναι υποτιθέμενη για τα κονδύλια»*, αναφέρει εμπλεκόμενος στην παραλία του Καλαμακίου. *«Δηλώνουν ψεύτικα στοιχεία για δήθεν φθορές για να παίρνουν τα κονδύλια»*. Ο ίδιος άνθρωπος αναφέρει ότι μέχρι αρχές Ιουνίου δεν υπάρχει κανένας φύλακας και κανένα μέτρο προστασίας. *«το μόνο που κάνουν είναι να κατεβαίνουν στις παραλίες και να βρίζουν τους τουρίστες που μας δίνουν να φάμε. Τους διώχνουν από παντού. Εγώ κάποτε έπαιζα με τις χελώνες και τώρα δεν τις βλέπω καν»*.

Στην παραλία της Δάφνης άλλος θιγόμενος αναφέρει ότι το Πάρκο τους έβαλε να υπογράψουν ένα έγγραφο απόδειξης για εκκίνηση διαδικασίας κομποστοποίησης που θα αποστελλόταν στην αρμόδια ευρωπαϊκή επιτροπή για την έγκριση κονδυλίων. Οι ιδιοκτήτες υπέγραψαν αλλά η διαδικασία δεν μπήκε ποτέ σε εφαρμογή. Οι κάτοχοι της γης στη Δάφνη δεν

---

⁵ Ο ερωτώμενος έκανε αναφορά σε κλείσιμο της εισόδου της παραλίας της Δάφνης κατά τη διάρκεια των εργασιών και επίσκεψη του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ την παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος για να εγκρίνει τα έργα και να συγχαρεί τις αλλαγές.

δίστασαν να παραδεχτούν δικές τους παράνομες οικοδομικές δραστηριότητες, ανεξάρτητα από το συμφωνητικό που είχαν υπογράψει με τον ΦΔ (βλ κεφ IV, 2.5).

Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, παρ' όλη την έλλειψη οργάνωσης που καταδικάζει η ομάδα των εμπλεκόμενων, φάνηκαν διατεθειμένοι να συνεργαστούν με το πάρκο όντας πεπεισμένοι πως αν η διαχείριση λειτουργήσει σωστά «*όπως τόσα πάρκα στο εξωτερικό*», τότε θα είναι προς όφελος όλων. Στην ερώτηση «*τι θα ήταν αυτό που θα σας ικανοποιούσε τελικά;*» οι απαντήσεις κυμαίνονται στο ίδιο επίπεδο. «*Το ικανοποιητικότερο θα ήταν να αποζημιωθούμε για ό,τι μας ανήκει και να μπορέσουμε να συνεργαστούμε για το καλό όλων*». Άλλος εμπλεκόμενος απάντησε: «*πρέπει, κατ' αρχάς, να διαγραφούν τα χρέη μας προς τα ελληνικά δικαστήρια. Εμείς δεν έχουμε πρόβλημα να συνεργαστούμε, αλλά να γίνει σωστά. Αυτό που γίνεται τώρα είναι κοροϊδία*».

6.3 Η στάση του ΦΔ του ΕΘΠΖ

Ο εκπρόσωπος του ΦΔ με τον οποίο πραγματοποιήθηκε συνέντευξη, έκανε αναφορά σε όλες τις δράσεις που έχουν πραγματοποιηθεί στα πλαίσια του διαχειριστικού σχεδιασμού του Πάρκου (βλ. κεφ. IV, 2.5) αλλά και στην δύσκολη θέση την οποία βρίσκεται ως Φορέας Διαχείρισης μέσα στην κοινωνία της Ζακύνθου. «*Ο καθένας ζητάει κάτι και αν τους κάνουμε τη χάρη τότε όλοι μας αγαπάνε. Αν μετά μας ρωτήσουν και πούμε ότι χρειάστηκε να κάνουμε κάτι άλλο από αυτό θέλουν τότε μας κατηγορούν. Το ένα λεπτό μας αγαπάνε το άλλο μας μισούν*». Όταν ο εκπρόσωπος ρωτήθηκε για τα αντισταθμιστικά μέτρα τα οποία οφείλονται στους νόμιμα δικαιούχους, τότε ανέφερε το γεγονός της μη ύπαρξης ΦΕΚ που να βάζει σε ισχύ τις διαδικασίες για την παροχή των αντισταθμιστικών οφελειών. «*Αυτά είναι τα παραθυράκια της κυβέρνησης κι εμείς βρισκόμαστε στη μέση*», είπε. Στο θέμα της σύναψης συνεργασιών με τους κατόχους γης και ακίνητης περιουσίας στην παραλία της Δάφνης και τις κατηγορίες για νομιμοποίηση από τον ΦΔ παράνομων κτισμάτων και δραστηριοτήτων, η απάντηση ήταν ότι οι συνεργασίες αυτές έγιναν στα πλαίσια ενός διαχειριστικού σχεδίου όπου «*στρατηγική ήταν να χρησιμοποιηθούν όλα τα διαθέσιμα μέσα για μια ήπια ανάπτυξη, αφού ένα εθνικό πάρκο δεν διώχνει αλλά ενσωματώνει τους κατοίκους. Να διώξεις ή να απαλοτριώσεις δεν είναι λύση*».

Σε ό,τι αφορά στη σχέση του ΦΔ με τους ιδιοκτήτες τουριστικών καταλυμάτων, η θέση του εκπροσώπου ήταν ότι, λόγω της μέχρι προσφάτως, μη ισοροπημένης διαχείρισης του ΕΘΠΖ δεν έχουν προλάβει να μπουν σε κίνηση όλες οι απαραίτητες δράσεις και συνεργασίες. Απάντησε πως προέχουν πολύ σημαντικά πράγματα που πρέπει να υλοποιηθούν και στη συνέχεια αφού εδραιωθούν θα προσπαθήσουν να εντάξουν και τους επιχειρηματίες στο διαχειριστικό σχεδιασμό.

Αναφορά έγινε και για την στάση της κοινωνίας απέναντι στις προσπάθειες του ΕΘΠΖ: «δεν καταλαβαίνουν ότι είναι ένα μακροπρόθεσμο κέρδος γι' αυτούς. Λυπάμαι που το λέω, αλλά μάλλον θα πρέπει η κατάσταση του τουρισμού να φτάσει στο απροχώρητο, γιατί μόνο έτσι θα καταλάβουν».

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ζάκυνθος είναι ένα από τα μεγαλύτερα τουριστικά θέρετρα στο χώρο της Μεσογείου. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 γνωρίζει την πρώτη τουριστική άνθιση και τα πρώτα τουριστικά καταλύματα κάνουν την εμφάνισή τους.

Με το πέρασμα των χρόνων και την έναρξη της τουριστικής προσέλευσης στο νησί, ενώ ο ντόπιος πληθυσμός εξακολούθησε να διατηρεί τον αγροτικό του χαρακτήρα, μέχρι και σήμερα, παράλληλα έστρεψε «βίαια» τις επενδύσεις του στην ανάπτυξη των τουριστικών παροχών και υποδομών με τη δημιουργία πληθώρας τουριστικών καταλυμάτων. Αποτέλεσμα αυτής της τουριστικής και οικοδομικής έξαρσης, όπου κατευθύνθηκε κυρίως από άτομα χωρίς εμπειρία στον τουριστικό τομέα είχε σαν αποτέλεσμα, την λανθασμένη εκμετάλλευση των πόρων και την δημιουργία μη κατάλληλων υποδομών που να είναι ικανές να προσελκύσουν εναλλακτικό και ήπιο οικολογικά τουρισμό. Ο κάθετα αυξανόμενος και μη ελεγχόμενος ανταγωνισμός οδήγησε σε σταδιακή μείωση των τιμών σε είδη τουρισμού. Έτσι, πολλοί από τους επιχειρηματίες δήλωσαν απογοητευμένοι, ότι οι τιμές των κλινών και των εισιτηρίων από και προς τις χώρες του εξωτερικού και ειδικά τη Μ. Βρετανία και γενικά τα πολύ φτηνά πακέτα διακοπών είναι, μετά τα φυσικά τοπία του νησιού, οι κυριότεροι λόγοι επισκεψιμότητας στη Ζάκυνθο. Κι ενώ κάποιοι θεωρούν ως λόγο επισκεψιμότητας τις φτηνές διακοπές που παρέχει το νησί, αρνούνται να το προβάλλουν περαιτέρω και δυσανασχετούν για την επικρατούσα κατάσταση.

Οι προσφερόμενες υποδομές και τιμές του νησιού δεν θα μπορούσαν να προσελκύσουν άλλον από τον λεγόμενο μαζικό – ηλιотροπικό τουρισμό και κατά τους Ζακυνθινούς «φτωχό» και «νέο» τουρισμό, όπου ο αριθμός του φαίνεται να σημειώνει σταθερή ετήσια άνοδο. Ο τύπος αυτός τουρισμού, ασκεί μεγάλη οικολογική πίεση στο νησί, χωρίς παράλληλα να αφήνει κέρδος για τους ντόπιους. Η κατάσταση αυτή παράλληλα με την συρρίκνωση της τουριστικής περιόδου από 6μηνη σε 4μηνη είναι άλλο ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της υφιστάμενης τουριστικής κατάστασης στο νησί. Αποτέλεσμα είναι η μείωση των εισοδημάτων κυρίως των ιδιοκτητών των τουριστικών καταλυμάτων που η πλειοψηφία αυτών δρουν σε τουριστικά κορεσμένες περιοχές του νησιού και που δυστυχώς αυτές οι περιοχές καταλαμβάνουν και το μεγαλύτερο κομμάτι της τουριστικής υπόστασης του νησιού.

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει και που συνδέεται άμεσα με την τουριστική κατάσταση όπως εξελίσσεται, είναι το ζήτημα των συνεργασιών και των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνουν οι ντόπιοι επιχειρηματίες. Ειδικά σε μια τουριστική περιοχή, που αντιμετωπίζει τόσο μεγάλη αναπτυξιακά αδιέξοδα και που η προώθηση μιας καλύτερης εικόνας είναι σημαντική, η εγκαθίδρυση εναλλακτικών μορφών συνεργασίας και συλλογικών δράσεων είναι απαραίτητη. Στον τομέα της Ζακυνθινής βιομηχανίας τουρισμού, ανεξαρτήτως των οικονομικών απολαβών

των επιχειρηματιών, δεν έχει αναπτυχθεί καμία άλλη μορφή συνεργασίας εκτός από την συνεργασία μεταξύ γραφείων τουρισμού και τουριστικών επιχειρήσεων. Κι ενώ οι περισσότεροι ιδιοκτήτες των τουριστικών καταλυμάτων εκφράζουν δυσαρέσκεια και αγανάκτηση για τον τρόπο που δουλεύουν οι τουριστικοί πράκτορες, συνεχίζουν παρ' όλα αυτά να εξαρτώνται οικονομικά από αυτούς.

Τα αποτελέσματα έδειξαν επίσης πως όσο πιο ικανοποιημένοι δήλωναν με τα κέρδη που απολάμβαναν τόσο πιο πιθανό ήταν να διεκδικήσουν κάποια χρηματοδότηση για την επιχείρησή τους αλλά, ακόμα και αυτοί, περιορίζονται στις παραδοσιακές επενδύσεις (συντήρηση, επέκταση) χωρίς στοιχεία καινοτομίας. Η έλλειψη κινήτρων είναι από τα πιο σημαντικά σημεία, που σηματοδοτούν τις επιλογές των επιχειρηματιών.

Η οικονομική και περιβαλλοντική πίεση που πλήττει το νησί φαίνεται να συντηρείται σε πολλές περιπτώσεις και από τους ίδιους τους ντόπιους επιχειρηματίες, στην προσπάθειά τους να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικοί σε μια ήδη κορεσμένη τουριστική αγορά. Το μεγαλύτερο μέρος όσων πήραν κάποια χρηματοδότηση επένδυσαν σε επέκταση της ήδη υπάρχουσας επιχείρησής, παρά το γεγονός ότι παράλληλα παραπονιούνταν για την έξαρση των τουριστικών υποδομών. Φαίνεται έτσι αναμενόμενο το γεγονός, οι επιχειρηματίες που έχουν ικανοποιητικά κέρδη να στοχεύουν στην επέκταση της επιχείρησής τους, με στόχο την αύξηση των υπάρχοντων κερδών. Αυτό πιθανώς να έχει αντίκτυπο στις μικρότερες τουριστικές μονάδες. Η οικοδομική έξαρση όμως έχει αρχίσει να πλήττει όλα τα οικονομικά στρώματα της τουριστικής βιομηχανίας στο νησί, με αποτέλεσμα ακόμα και αυτοί που παραδέχονται ότι έχουν αυξήσει και τα καταλύματά τους να εκφράζουν ανησυχία για το τουριστικό μέλλον του νησιού.

Χαρακτηριστικό της παρούσας έρευνας είναι ότι δεν σημειώνονται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ερωτώμενων σε ότι αφορά στις απόψεις τους για τις λειτουργίες του θαλάσσιου πάρκου. Άσχετως της θέσης τους και της επιρροής τους στην δημιουργία της τουριστικής κατάστασης στο νησί οι απόψεις τους συγκλίνουν σημαντικά, εκφράζοντας κυρίως δυσαρέσκεια και απογοήτευση, ενώ κυριότερο εξαγόμενο συμπέρασμα είναι η ανεπαρκής πληροφόρηση για τις δράσεις του ΕΘΠΖ μεταξύ των ατόμων του δείγματος.

Οι διαδικασίες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης στους τουρίστες έχουν πάψει να είναι απλά κομμάτι του προγραμματικού σχεδιασμού του ΕΘΠΖ και έχουν μπει σε κίνηση. Οι προσπάθειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των επισκεπτών έχουν, πιθανώς, θετικό αποτέλεσμα στην ένταξη των τουριστών στην διαδικασία προστασίας και διαφύλαξης του οικοτόπου της Ζακύνθου. Όπως μερικά άτομα του δείγματος παραδέχτηκαν, οι δράσεις για την προστασία και αναβάθμιση της περιοχής του θαλάσσιου πάρκου έχουν βελτιωθεί από το περασμένο έτος, ενώ δεν λείπουν και οι αμφισβητήσεις για τα μέσα που χρησιμοποιεί το Πάρκο στην προσπάθεια ένταξης των τουριστών στο οικολογικό profile του νησιού (βλ. Κεφ VI., 1.3).

Σε ό,τι αφορά στην ενημέρωση των επιχειρηματιών για τις δράσεις του ΦΔ του Πάρκου χαρακτηρίζεται ελλιπής ενώ η γνώμη τους για τις διαχειριστικές πολιτικές του ΕΘΠΖ, εμφανίζεται από ουδέτερη έως αρνητική. Η ανεπάρκεια αυτή αφορά στην θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών που να απευθύνονται στους βασικούς μετόχους των τουριστικών δρώμενων, οι οποίοι είναι οι ίδιοι οι τουριστικά δραστηριοποιούμενοι επιχειρηματίες. Οι εναλλακτικές πολιτικές που αναλαμβάνονται από έναν φορέα υλοποίησης, είναι ζωτικής σημασίας δράσεις για τους ντόπιους επιχειρηματίες, αφού αφορούν τον τόπο τους και που στόχο έχουν να αλλάξουν μακροπρόθεσμα όλη την οικονομική κοινωνική και περιβαλλοντική εικόνα του νησιού. Οι ιδιοκτήτες των τουριστικών καταλυμάτων αλλά και άλλοι επιχειρηματίες συγχρόνως, είναι ο πυρήνας της θέσπισης και διατήρησης της τουριστικής εικόνας της Ζακύνθου, οι υποδέκτες των τουριστών και οι τελικοί αποδέκτες των οφελειών.

Έτσι, τα άτομα εκείνα που δηλώνουν ότι δεν έχουν ενημερωθεί για τις δράσεις και τις συνεργασίες του Πάρκου, παραδέχονται ότι είναι και ο λόγος που δεν έχουν προβεί μέχρι τώρα σε συνεργασία με τον αρμόδιο φορέα, ενώ, μην έχοντας επαρκή ενημέρωση, αποφεύγουν να αποτιμήσουν τα κέρδη που θα προέκυπταν από μια πιθανή συνεργασία με το θαλάσσιο πάρκο. Πολλοί ερωτώμενοι φανέρωσαν εξαιρετική απορία όταν τους ζητήθηκε να εκφράσουν την άποψή τους για τα αποτελέσματα μιας τέτοιας συνεργασίας και δικαιολογώντας είπαν πως οι στόχοι του ΕΘΠΖ και οι επιχειρηματικές τους δραστηριότητες καλύπτουν τελείως διαφορετικά πεδία δράσης και πως τα συμφέροντά τους είναι αντικρουόμενα. Το γεγονός αυτό φανερώνει την έλλειψη κατανόησης του πυρήνα της βιώσιμης και ήπιας τουριστικής ανάπτυξης από μέρος των επιχειρηματιών. Παράδειγμα αυτής της σύγχυσης αποτελεί η συνέντευξη ενός επιχειρηματία για τις χελώνες *Caretta caretta* και τις παραλίες. Έτσι έκανε τα εξής δύο διαφορούμενα σχόλια: *«παλιά εγώ έπαιζα με τις χελώνες και από τότε που ήρθε το Πάρκο δεν έχω δει ούτε μία»* και *«παλιά είχαμε 5.000 ομπρέλες να ζαπλώνει ο κόσμος, από όταν ήρθε το Πάρκο άφησε μόνο 500!»*. Αυτό που φαίνεται να μην είναι συνειδητοποιημένο είναι ότι οι χελώνες έφυγαν όταν οι παραλίες γέμισαν ομπρέλες και το ΕΘΠΖ θεσπίστηκε για να επαναφέρει την ισορροπία στην περιοχή.

Ήταν αρκετοί εκείνοι οι οποίοι κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ζητούσαν αυτοβούλως να ενημερωθούν για τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να προκύψει συνεργασία με το ΕΘΠΖ, ενώ πολλά από τα άτομα του δείγματος δεν ήταν αρνητικοί στο ενδεχόμενο να προέβαιναν σε κάποια συνεργασία κάτω από σωστή ενημέρωση, προσέγγιση και διαχείριση του προβλήματος.

Κι ενώ ένα μέρος δηλώνει πως αν υπήρχε κατάλληλη ενημέρωση από το Πάρκο πιθανώς θα προέβαιναν σε συνεργασία, ένα μεγάλο μέρος του δείγματος αδυνατεί να εκφράσει άποψη όταν ερωτήθηκε τι είναι αυτό που τους έχει αποτρέψει ή που θα τους απέτρεπε από μια συνεργασία

με το Πάρκο. Το μεγάλο ποσοστό αποχής από ερωτήσεις που αφορούν τη λειτουργία του Πάρκου σε αναφορά με τους ερωτώμενους είναι ιδιαίτερα ανυπομονητικό, αφού υποδηλώνει πάλι άγνοια και αδράνεια των όποιων εναλλακτικών δράσεων πραγματοποιούνται στον τόπο τους.

Ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων δηλώνει πως δεν έχει καμία εμπιστοσύνη στις δράσεις του Πάρκου. Οι συνεχείς συγκρούσεις και προστριβές με την τοπική κοινωνία και ειδικά τους θιγόμενους κατοίκους - ιδιοκτήτες περιουσίας, παράλληλα με τις προσπάθειες αλλαγής της τουριστικής εικόνας, χωρίς όμως την ενσωμάτωση των κατοίκων, έχουν προκαλέσει την ανασφάλεια των ντόπιων επιχειρηματιών, οι οποίοι μέσα στην ήδη υπάρχουσα δίνη της τουριστικής δυσφορίας χάνουν κάθε εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του ΦΔ του ΕΘΠΖ. Οι ερωτώμενοι κάνουν αναφορά στην οικονομική πολιτική και διαχείριση του ΕΘΠΖ που κατά τη γνώμη τους είναι αδιαφανής, ενώ παράλληλα θεωρούν τις μέχρι τώρα δράσεις τους «αγκάθι» στην κοινωνία της Ζακύνθου. Η γενικότερη διάθεση που επικρατούσε ήταν ο έντονος θυμός και η δυσφορία για τις διαχειριστικές πολιτικές και δράσεις του ΕΘΠΖ, αφού δεν έπαυαν να του προσδίδουν πολιτική χροιά και να τον κατηγορούν ως πολιτικά κατευθυνόμενο και ελεγχόμενο. Ακόμα και στον τομέα της αποτελεσματικότητας του Πάρκου στην περιβαλλοντική προστασία επικράτησαν ουδέτερες απόψεις.

Παρ' όλες τις αμφισβητήσεις στους διαχειριστικούς τρόπους του ΦΔ, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρηματιών πιστεύει πως η ύπαρξή του είναι θετική για την τουριστική εξέλιξη του νησιού, αρκεί να βελτιωθεί και να οργανωθεί το δυναμικό του. Χαρακτηριστικό είναι, πως κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, το ύφος των απαντήσεων, στις ερωτήσεις που αφορούσαν τον ΦΔ του ΕΘΠΖ, ήταν τέτοιο που φαινόταν η συζήτηση να αφορά ένα κομμάτι της Ζακύνθου που τα συμφέροντά του μικρή σύγκλιση έχουν με τους στόχους των ερωτώμενων. Το ΕΘΠΖ θεσμοθετήθηκε να παραλάβει ένα χάος και να προσπαθήσει να ισορροπήσει την κατάσταση. Η τοπική κοινωνία αμφισβητεί τους τρόπους και τα μέσα διαχείρισης και του προσδίδει πολιτική εικόνα και διάσταση ενώ πολλοί τον κατηγορούν για διαφθορά, αδιαφανείς διαδικασίες και οικονομικά συμφέροντα. Η τοπική κοινωνία και ο ΦΔ προσπαθώντας να συμβιβάσουν τα κατά τ' άλλα κοινά συμφέροντα παρασύρονται στην δίνη των συγκρούσεων.

Η Ζάκυνθος φαίνεται να απέχει ακόμα αρκετά από τη διαδικασία έναρξης εναλλακτικών μορφών επιχειρηματικότητας στα πλαίσια της προστατευόμενης ζώνης της. Κι ενώ έχουν μπει σε κίνηση διάφορες δράσεις που σηματοδοτούν μια νέα εποχή για τον τουρισμό, ο πυρήνας του τουριστικού γίνεσθαι δεν φαίνεται να είναι ενήμερος ούτε για τις εξελίξεις που τον αφορούν αλλά ούτε και για την σημαντικότητα του ρόλου του στις αλλαγές αυτές. Δεν υπάρχουν ακόμα τα μέτρα εκείνα που θα εντάξουν τους επιχειρηματίες αυτούς στην διαμόρφωση μιας ήπιας τουριστικής ανάπτυξης. Τα υφιστάμενα μέτρα προσανατολίζονται αποκλειστικά στον έλεγχο

των τουριστών, αφήνοντας απ' έξω τους υποδοχείς των τουριστών και δημιουργώντας ένα κλίμα ανασφάλειας και αμφιβολίας.

Έτσι, ενώ από τη μια μεριά δρα ο ΦΔ του θαλάσσιου πάρκου προσανατολιζόμενος στον έλεγχο των τουριστών και στην ένταξή τους στην προσπάθεια για ήπια ανάπτυξη, από την άλλη μεριά εμφανίζονται οι τουριστικές επιχειρήσεις γενικά και τα καταλύματα ειδικά, να εξαρτώνται ακόμα από τα γραφεία τουρισμού ενώ παράλληλα βλέπουν τους κανονισμούς του Πάρκου να περιορίζουν τον ήδη αμφιταλαντευόμενο τουρισμό.

Η γενικότερη αίσθηση που αφήνει η προσέγγιση της συγκεκριμένης κοινωνίας είναι ότι ενώ θέλουν να αλλάξουν την τουριστική κατάσταση του νησιού δεν γνωρίζουν ούτε τους τρόπους ούτε τα μέσα για να το πετύχουν, με αποτέλεσμα να περιστρέφονται διαρκώς γύρω από έναν φαύλο κύκλο. Από την άλλη πλευρά ο ΦΔ έχοντας αντιμετωπίσει σοβαρά εμπόδια κατά την έναρξη της δραστηριότητάς του και προσπαθώντας να αναδείξει ένα έργο, αμφισβητούμενο από πολλούς, χάνει την εμπιστοσύνη της τοπικής κοινωνίας, η οποία τον κατηγορεί για πολιτικά / οικονομικά συμφέροντα και για ανεπαρκείς δράσεις.

8. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Δεν πρέπει να παραλείπεται το γεγονός ότι κάθε προσπάθεια ενσωμάτωσης περιβαλλοντικού διαχειριστικού σχεδιασμού σε ήδη υπάρχοντα κοινωνικά δίκτυα και θεσμούς, επιφέρει σχεδόν πάντα αντιδράσεις και συγκρούσεις. Το χαρακτηριστικότερο πρόβλημα στην περιφερειακή ανάπτυξη είναι η ένταξη της τοπικής κοινωνίας στον προγραμματικό σχεδιασμό. Ο βαθμός ένταξης των αντιδράσεων εξαρτάται πάντα από το κατά πόσο ήπια και ολοκληρωμένη είναι η διαδικασία της ενσωμάτωσης αλλά και από τον τύπο της κοινωνίας στην οποία εφαρμόζεται το πρόγραμμα. Για να επιτευχθεί αυτό δεν αρκεί απλή ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας αλλά εμπλοκή όλων εκείνων των βασικών συστατικών που φτιάχνουν το δυσχερές κλίμα.

Η βασική αρχή για μια προστατευόμενη περιοχή και τον φορέα διαχείρισής της είναι η εξασφάλιση της εμπιστοσύνης από την τοπική κοινωνία. Στη διαχείριση ενός οικότοπου η προσπάθεια ένταξης των τουριστών στις νέες συνθήκες είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκής. Τα πρώτα επίπεδα της προσπάθειας ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για τις επερχόμενες αλλαγές θα πρέπει να είναι οι άμεσοι αποδέκτες των αλλαγών αυτών. Η τοπική κοινωνία και ειδικά οι άμεσα απασχολούμενοι με τα τουριστικά πράγματα είναι αυτοί που «κινούν τα νήματα» και που μπορούν να επιφέρουν τις απαιτούμενες αλλαγές και ισορροπίες. Χωρίς την συναίνεση και υποστήριξη των άμεσα ενδιαφερόμενων οι όποιες αλλαγές θα είναι μετέωρες χωρίς σταθερή βάση να τις υποστηρίξει. Θα πρέπει αρχικά να εφαρμοστεί ένα κοινό πρόγραμμα ενημέρωσης όπου θα γίνεται πλήρης αναφορά στα οφέλη και στα κόστη που θα πηγάζουν από την συμμετοχή των ίδιων των επιχειρηματιών στην διαδικασία αναβάθμισης της περιοχής αλλά και στα οφέλη και κόστη που θα επιφέρουν οι όποιες αλλαγές για την κοινωνία γενικά. Στη συνέχεια θα ορίζονται κοινές δράσεις και κάτω από έναν κοινά αποδεκτό σχέδιο θα προσεγγίζεται και θα καθοδηγείται ο τουρισμός. Η ροή της αλλαγής δηλαδή, θα πρέπει να κατευθύνεται από τα έσω του νησιού (τοπική κοινωνία – άμεσα ενδιαφερόμενοι) προς τα έξω (τουρίστες).

Ζωτικής σημασίας για την κατανόηση μιας τέτοιας κατάστασης είναι τα αδιαπέραστα προβλήματα που πηγάζουν από τις κυβερνητικές και συνταγματικές σφαίρες. Όταν σε έναν τόπο που προσπαθεί να εδραιωθεί μια νέα κατάσταση παραμένουν νομικές εκκρεμότητες που πηγάζουν από τον πυρήνα του νέου καθεστώτος, τότε χάνεται η εμπιστοσύνη στον ίδιο τον θεσμό και όχι απλά στον φορέα που προσπαθεί να εφαρμόσει το θεσμό. Στην περίπτωση της Ζακύνθου με τη μη καταβολή των αντισταθμιστικών οφελών που δικαιούνται οι ιδιοκτήτες της γης, συντηρείται μία ατμόσφαιρα ανασφάλειας από τη μεριά της τοπικής κοινωνίας, ενώ η επίλυση του προβλήματος αυτού δεν είναι στην αρμοδιότητα του ΦΔ του ΕΘΠΖ. Αντιθέτως υποχρέωση του Φορέα είναι η διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και η όσο το

δυνατόν καλύτερη εξισορρόπηση των κοινωνικών συγκρούσεων. Για να γίνει αυτό πρώτο βήμα είναι να καταφέρει να κερδίσει την εμπιστοσύνη και την συναίνεση της τοπικής κοινωνίας η οποία είναι το μόνο μέσο για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενογλώσση

1. Agunwamba, J.C. (2001), Analysis of Socioeconomic and Environmental Impacts of Waste Stabilization Pond and Unrestricted Wastewater Irrigation: Interface with Maintenance, *Journal of Environmental Management*, Vol. 27, No. 3, σελ. 463–476.
2. Andersson, M. et al. (1992), Environmental Problems and Environmental Regulations in Western Europe, 1980-1989, *Journal of Environmental Management*, Vol. 16, No. 2, σελ. 187-194.
3. Backlund, A.E. et al. (2004), Public Evaluation of Open Space in Illinois: Citizen Support for Natural Area Acquisition, *Journal of Environmental Management*, Vol. 34, No. 5, σελ. 634–641.
4. Beierle, T.C. και Cayford, J. (2002), *Democracy in Practice: Public Participation in Environmental Decisions*, Resources for the Future, Washington.
5. Berliner, D. (2004), A Systematic Conservation Planning Approach to IUCN Protected Area Categorisation, Knowledge Marketplace Reports. The 3rd IUCN World Conservation Congress, Bangkok, Thailand, 17-25 November. Διαθέσιμο στο: <http://www.iucn.org/>
6. Beunen, R. (2006), European Nature Conservation Legislation and Spatial Planning: For Better or for Worse? *Journal of Environmental Planning and Management*, Vol. 49, No. 4, σελ. 605 – 619.
7. Blackman, R., EUROPARC Federation (2005), Natura Network Initiative. Training seminar on Developing Stakeholder Partnerships. Applying parks' experience to Natura 2000, Example of the European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas. Διαθέσιμο στο: <http://www.eurosite.org>
8. Blamey, R.K. (2001), Principles of Ecotourism, Urban and Environmental Program, Australian National University, the Encyclopedia of Ecotourism, Australia.
9. Bright, D.A. (2006), Creating Defensible Space in the Wildland–Urban Interface: The Influence of Values on Perceptions and Behavior. *Journal of Environmental Management*. Vol. 37, No. 2, σελ. 170–185.
10. Chape, S. et al. (2005), Measuring the extent and effectiveness of protected areas as an indicator for meeting global biodiversity targets. UNEP World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, UK, *Phil. Trans. R. Soc. B* 360, σελ. 443–455.
11. Conceição, P. et al. (2006), Cooperation In Innovation: Empirical Evidence From the Third Community Innovation Survey Results for Portugal, Innovation Pressure – International Proact Conference, Center for Innovation, Technology and Policy Research, Lisboa, Portugal.

12. Corsi M. (2003), Local Wishes vs. Social Costs: The Karur Industrial District, South Asia Research, Vol. 23, No1, σελ. 77–98.
13. Currie, R.R. (1997), A Pleasure Tourism Behaviours Framework. Elsevier Science Ltd.
14. Trakolis D. (2001), Perceptions, Preferences, and Reactions of Local Inhabitants in Vikos-Aoos National Park, National Agricultural Research Foundation, Forest Research Institute, Greece, *Journal of Environmental Management*, Vol. 28, No. 5, σελ. 665–676.
15. Diduck, A. και Sinclair, A.J. (2002), Public Involvement in Environmental Assessment: The Case of the Non Participant, *Journal of Environmental Management*, Vol. 29, No. 4, σελ. 578–588.
16. European Commission, Agriculture and Rural Development, Rural Development Programmes 2000 – 2006. Country Profile, France. Διαθέσιμο στο: ec.europa.eu
17. Feyerabend, B. (1996), Collaborative Management of Protected Areas: Tailoring the Approach to the Context, Social Policy Group, IUCN.
18. Field, B.C. (1996), Environmental economics – An introduction, Irwin /McGraw- OECD, Washington Waste Minimization Workshop, Volume 2.
19. Fredrickson, L.M. (2003), Wilderness Ecotourism and Education as a Means of Promoting an International Environmental Ethic, USDA Forest Service Proceedings, σελ. 189-191.
20. Gulez, S. (1992), Effect of Public Opinion on National Park Planning in Turkey: A Case Study, *Journal of Environmental Management*, Vol. 16, No. 3, σελ. 355-362.
21. Gusmao, R. (2000), Developing and using indicators of multilateral S&T cooperation for policy making: The experience from European research programmes, *Journal of Scientometrics*, Vol 47, No 3, σελ. 493-514.
22. Haag, F. και Hajdu F. (2005), Perspectives on Local Environmental Security, Exemplified by a Rural South African Village, *Journal of Environmental Management*, Vol. 36, No. 4, σελ. 483–494.
23. Hammad, A.A. και Borresen, T. (2006), Socioeconomic Factors Affecting Farmers' Perceptions of Land Degradation and Stonewall Terraces in Central Palestine, *Journal of Environmental Management*, Vol. 37, No. 3, σελ. 380–394.
24. Hawkins, R. (2000), The Use of Economic Instruments and Green Taxes to Complement an Environmental Regulatory Regime, Water, Air, and Soil Pollution Kluwer Academic Publishers, 123:σελ. 379–394.
25. Henwood, W.D. (1998), Editorial – the world's temperate grasslands: a beleaguered biome. IUCN, Protected Areas Programme: PARKS, Vol. 8 No 3 Διαθέσιμο στο: www.iucn.org

26. Hiedanpää, J. (2002), European-wide conservation versus local well-being: the reception of the Natura 2000 Reserve Network in Karvia SW-Finland, *Journal of Landscape and Urban Planning*, Elsevier Science Vol 61, No 2, σελ. 113-123 (11).
27. Huynh C. et al (1988), Participative Administration and Endogenous Development, IISA/UNESCO, Paris, France.
28. Isagani R.S., (no date), Multi-partnerships for Sustainable Development.
29. IUCN (The World Conservation Union) Integrating Natura 2000, (2003). Rural Development and Agri-Environmental Programmes in Central Europe. Proceedings of the conference held at Goniądz, in the Biebrza National Park, Poland 2nd–4th July. Edited by: Hoffmann Jörg et al. Διαθέσιμο στο: <http://www.iucn-ce.org/>
30. IUCN (The World Conservation Union), UNEP (United Nations Environmental Programme) (2003), United Nations List of Protected Areas. Compiled by Chape Stuart, et al. Διαθέσιμο στο: <http://www.unep-wcmc.org>
31. Konisky, M.D., Beierle, C.T. (2001), Innovations in Public Participation and Environmental Decision Making: Examples From the Great Lakes Region, *Society and Natural Resources*, Taylor & Francis, Washington, USA, 14:σελ. 815 – 826
32. Kontogianni, A. et al, (2001), Integrating stakeholder analysis in non-market valuation of environmental assets, *Journal of Ecological Economics*, Vol. 37 σελ. 123–138.
33. Mackinson, S. (2001), Integrating Local and Scientific Knowledge: an Example in Fisheries Science, *Journal of Environmental Management*, Vol. 27, No. 4, σελ. 533–545.
34. Mc-Comas, A.K. (2001), Public Meetings about Local Waste Management Problems: Comparing Participants to Nonparticipants, *Journal of Environmental Management* Vol. 27, No. 1, σελ.. 135–147.
35. Mc-Gurk, B. C. (2003), Public Involvement in Forest Management and Planning in Manitoba: The Role of Stakeholder Advisory Committees (SACs), Master of Natural Resources Management, Natural Resources Institute, University of Manitoba, Manitoba.
36. Moote, M.A. et al. (1997), Theory in Practice: Applying Participatory Democracy to Public Land Planning, *Journal of Environmental Management*, Vol. 21, No. 6, σελ.. 877–889.
37. Morell, A.J. (unknown date), Community and Individual Reaction to Environmental Hazards: Developing a Measurement Technology, Oak Ridge National Laboratory, Tennessee, USA.
38. Ngeta K. (2004), Liberalising Environmental Governance and the hazards of Democratisation, *Local Environment*, Vol. 9, No. 4, σελ. 383–397.
39. OECD (2004), Financing Innovative SMEs in A Global Economy. 2nd OECD Conference of Ministers Responsible for Small and Medium - Sized Enterprises (SMEs). Promoting

- Entrepreneurship and Innovative SMEs in a Global Economy: Towards a More Responsible and Inclusive Globalisation, Istanbul, Turkey. Διαθέσιμο στο: www.oecd.org
40. Orr, D.W. (1992), *Ecological Literacy: Education and the Transition to a Postmodern World*, State University of New York Press, Albany
  41. Papageorgiou, K.A Combined Park Management Framework Based on Regulatory and Behavioral Strategies: Use of Visitors' Knowledge to Assess Effectiveness. *Journal of Environmental Management*, Vol. 28, No. 1, σελ. 61–73.
  42. Pyka, A. (1999), *Innovation Networks in Economics From the Incentive-based to the Knowledge-based Approaches*, INRA-SERD, Université Pieres Mendés, France.
  43. Rhodes, M.H. et al. (2002), Farmers, Streams, Information, and Money: Does Informing Farmers About Riparian Management Have Any Effect? *Journal of Environmental Management*, Vol. 30, No. 5, σελ. 665–677.
  44. Rickenbach, G.M. (2002), *Cross-Boundary Cooperation in a Watershed Context: The Sentiments of Private Forest Landowners*, Department of Forest Ecology and Management University of Wisconsin–Madison, USA, *Journal of Environmental Management* Vol. 30, No. 4, σελ. 584–594.
  45. Rickenbach, M.G.A. και Reed, S. (2002), *Cross-Boundary Cooperation in a Watershed Context: The Sentiments of Private Forest Landowners*, Department of Forest Ecology and Management University of Wisconsin–Madison, USA, *Journal of Environmental Management* Vol. 30, No. 4, σελ.. 584–594.
  46. Saskia, F.E. (2000), *A survey of environmental management by hotels and related tourism Businesses*. Paper prepared for presentation. OIKOS PhD Summer Academy 2000, University of St. Gallen, September 11-15.
  47. Schreinemachers, P. και Berger, T. (2006), *Land use decisions in developing countries and their representation in multi-agent systems*, University of Hohenheim, Stuttgart, Germany.
  48. Schuett, A.M. et al. (2001), Making It Work: Keys to Successful Collaboration in Natural Resource Management, *Journal of Environmental Management* Vol. 27, No. 4, σελ.. 587–593.
  49. Shafer, C.L. (1999), US National Park Buffer Zones: Historical, Scientific, Social, and Legal Aspects, *Journal of Environmental Management*, Vol. 23, No. 1, σελ. 49–73.
  50. Shafer, L.E. και Davis, B.J. (1989), Making Decisions about Environmental Management When Conventional Economic Analysis Cannot Be Used, *Journal of Environmental Management*, Vol. 13, No. 2, σελ. 189-197.

51. Shrubsole, D. et al. (1995), Floodplain Management in London, Ontario, Canada: Assessing Implementation of Section 28 of the Conservation Authorities Act., *Journal of Environmental Management*, Vol. 19, No. 5. σελ. 703-717.
52. Sourbes L., Pantis, J.D. (2002), Sustainable development in the area of the National Marine Park of Zakynthos: the needs to upgrade the tourism product. A project of the National Marine Park of Zakynthos, Euronature and the Bellagio Forum for Sustainable development.
53. Stewart, M.P.J. (2005). Identification and Application of the Components of Meaningful Public Participation in Forest Management. Master of Natural Resource Management. University of Manitoba, Manitoba.
54. Suchant, R., Braunisch, V. (2004), Grouse and tourism in Natura 2000 areas, Guidelines for an integration of nature conservation and nature use. Forstliche Versuchs-und Forschungsanstalt, Baden-Württemberg.
55. Tuan, N.Q. και Maclaren V.W. (2005), Community Concerns about Landfills: A Case Study of Hanoi, Vietnam, National Institute for Science and Technology Policy and Strategy Studies, Hanoi, Vietnam, Department of Geography and Program in Planning, University of Toronto, Ontario, Canada.
56. UNEP (United Nations Environmental Programme) (2001-2005), CBD (The Convention on Biological Diversity), Διαθέσιμο στο: <http://www.biodiv.org>.
57. UNEP (United Nations Environmental Programme) (2002), Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. UNEP/IUCN/WTO, Διαθέσιμο στο: www.unep.org
58. Vining, J. et al. (2000), Public values, Opinions, and Emotions in Restoration Controversies. *Restoring Nature: Perspectives from the Social Sciences and Humanities*. Washington, DC: Island Press: Chapter 7, σελ. 143-161.
59. Vivacqua, A.S. et al (2005), *Towards a Model of Cooperation*, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, σελ. 359 – 366.
60. Vivacqua, A.S. et al (unknown date), *Towards a Model of Cooperation*, Graduate School of Computer Science, Institute of Mathematics, Federal University of Rio de Janeiro, Brazil, Université Technologie de Compiègne, Compiègne, France.
61. Voss, A. et al, (2003), *Optimizing Cooperation in Spatial Planning for eGovernment*, Fraunhofer Institut Autonome Intelligente Systeme, M.A. Wimmer (Ed.): KMGov, LNAI 2645, σελ. 239–249.
62. WCPA (World Commission on Protected Areas), *Transboundary Protected Areas for Peace and Co-operation*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No 7, Compiled by

- Sandwith Trevor et al. IUCN (The World Conservation Union), Cardiff University
 Διαθέσιμο στο: www.iucn.org
63. Whiteman, J. (1996), Ecotourism Promotes, Protects Environment, Forum for Applied Research and Public Policy. [Forum Appl. Res. Public Policy], Vol. 11, No 4, σελ. 96-101.
  64. Wood et al (1999). The Green Evaluation Program: Preliminary Results from a Pilot Ecotourism Monitoring Program for Nature Tour Operators, Yale F&Es Bulletin.
  1. «Μνημόνιο Συνεργασίας και Κατανόησης», Απρίλιος 2006. συμφωνητικό που υπεγράφη μεταξύ του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου και τους ιδιοκτήτες στην παραλία Δάφνη της Ζακύνθου. <http://www.medasset.org>, visited at: 03/09/2006.
http://www.medasset.org/pdf/znmp_openletter/znmp_pressweb_310506.pdf, visited at: 15/08/2006.
  2. Απόφαση Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου κατά της ελληνικής κυβέρνησης για την προστασία των οικοτόπων (Υπόθεση C – 103/00) http://www.medasset.org/pdf/ZNMP_openletter/ECJ_decision.pdf, visited at: 06/09/2006.
  3. Δελτίο τύπου των Περιβαλλοντικών οργανώσεων Αρχέλλων, Medasset και WWF, 31/05/2006. Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου: «Ανίερες συμμαχίες για να γλιτώσουμε τη νέα ευρωκαταδίκη».
  4. ΕΘΠΖ, (2003), Οδηγίες ήπιας παρατήρησης θαλάσσιων χελωνών *Caretta caretta* στη θαλάσσια περιοχή του ΕΘΠΖ (κόλπος Λαγανά).
  5. ΕΘΠΖ, 2004. Το πρώτο Εθνικό Πάρκο της Ελλάδας κινδυνεύει. Δημοσιευμένη καταγγελία του ΕΘΠΖ προς αρμόδιους της ελληνικής κυβέρνησης, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και προς ΜΚΠΟ. www.archelon.gr/files/Pariko_Zakynthou_se_kindyno.pdf, visited at: 15/08/2006
  6. ΕΘΠΖ, Αρχές ανάπτυξης οίκο-τουριστικών δραστηριοτήτων, Διαδικασία Υλοποίησης Οικοτουρισμού, Αρχες – Προϋποθέσεις.
  7. Ιωσηφίδης, Θ. (2003), Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες. Κριτική, Αθήνα.
  8. Σκαναβή-Τσαμπούκου, Κ. (2004), Περιβάλλον και Κοινωνία: μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη. Καλειδοσκόπιο. Αθήνα.
  9. Νόμος 1650/1986 «Για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α' 160/15-16.10.1986).
  10. Οδηγία για την προστασία των οικοτόπων (ΦΕΚ 92/43/EEC).
  11. Προεδρικό Διάταγμα για τον χαρακτηρισμό της περιοχής του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου. (ΦΕΚ-906/Δ/99).
  12. Τροποποιημένο διάταγμα για την σύσταση του Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΦΕΚ 1272/Δ/27-11-2003).

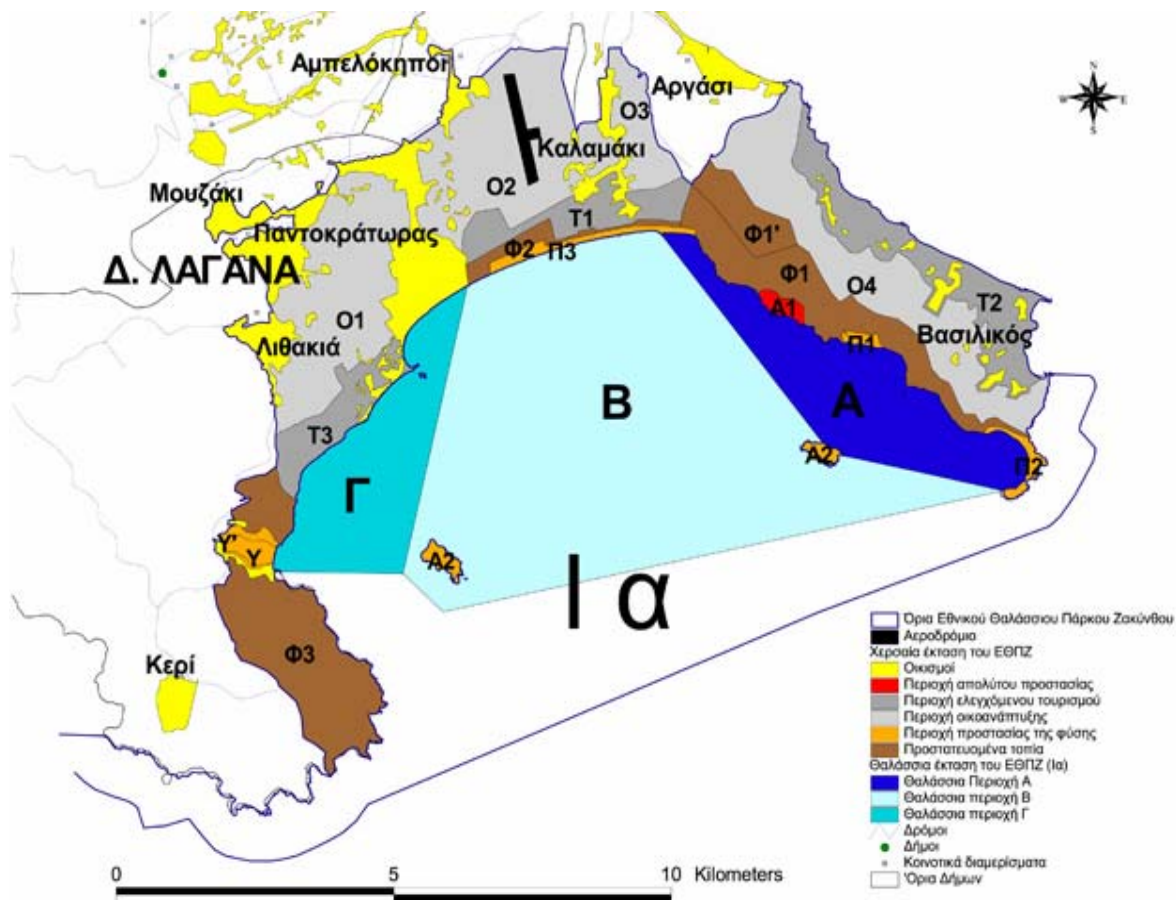
1. <http://www.kathimerini.gr> Εφημερίδα Καθημερινή. Ρεπορτάζ της Μανίνας Ντάνου: «Με ευθύνη Κυβέρνησης και Αντιπολίτευσης καταρρέει το εθνικό πάρκο Ζακύνθου», 13-11-04, visited at 19/06/2006
2. www.nmp-zak.org Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου. Πληροφορίες για το ΕΘΠΖ, visited at: 03/08/2006
3. <http://www.minenv.gr/download/2006-06-05.dilosis.g.soufli.a.gia.hmera.peribalontos.doc> ΥΠΕΧΩΔΕ, Γραφείο Τύπου και Δημοσίων Σχέσεων. Δελτίο Τύπου, Δηλώσεις Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ κ. Σουφλιά Γ. κατά την επίσκεψή του στο Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου, την παγκόσμια ημέρα Περιβάλλοντος, 5 Ιουνίου 2006, visited at: 01/09/2006
4. <http://www.kpezakyn.gr/zakynthos.htm> Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ζακύνθου. Πληροφορίες για τη Ζάκυνθο, visited at: 05/09/2006
5. <http://www.oikoen.gr> Οικο-ενημέρωση, τεύχος 39, Ιούνιος 2001. Στοιχεία για την παρουσίαση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, visited at: 05/09/2006:
6. www.wikipedia.org Wikipedia. Στοιχεία για το δίκτυο NATURA 2000, visited at: 06/09/2006
7. http://www.minenv.gr/1/12/121/12103/g1210300_03.html Υ.Πε.Χω.Δ.Ε.. Στοιχεία για το δίκτυο NATURA 2000, visited at: 05/09/2006
8. <http://www.wwf.gr> WWF. Στοιχεία για την παραλία των Σεκανίων, visited at: 07/09/2006
9. <http://www.ypexode.gr> Υ.Πε.Χω.Δ.Ε.. Στοιχεία για την παρουσίαση του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου, visited at: 09/09/2006
10. <http://www.rcm.gr> Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Οδηγίες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία του Περιβάλλοντος, visited at: 24/11/2006
11. www.esye.gr Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (ΕΣΥΕ). Στατιστικά στοιχεία της Ζακύνθου, visited at: 25/11/2006
12. <http://www.oikologos.gr> ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, μηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό για τη φύση, το περιβάλλον και την πολιτική οικολογία, Δελτίο Τύπου Νο. 16, visited at: 29/10/2006

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι / ΧΑΡΤΕΣ

α. Χάρτης Ζακύνθου

β. Χάρτης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου

ΠΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ / ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Α) Ερωτηματολόγιο ομάδας εστίασης ιδιοκτητών τουριστικών καταλυμάτων.

1. Έχετε παρατηρήσει ποιοτική αλλαγή στη μορφή του τουρισμού στη Ζάκυνθο τα τελευταία χρόνια;

- α) Άνοδος
- β) Πτώση
- γ) Σταθερότητα

2. Έχετε παρατηρήσει αλλαγή στον αριθμό των τουριστών που καταφθάνουν στη Ζάκυνθο τα τελευταία χρόνια;

- α) Άνοδος
- β) Πτώση
- γ) Σταθερότητα

3. Έχει επηρεάσει την επιχείρηση ο νέος τύπος τουρισμού και αν ναι, με ποιο τρόπο;

- α) Ναι
- β) Όχι

4. Με ποιο τρόπο προβάλλεται η επιχείρηση;

- α) Διαφημιστικά φυλλάδια
- β) Ραδιόφωνο / τοπική τηλεόραση
- γ) Τοπικές φυλλάδες
- δ) Internet
- ε) Άλλο
- στ) Δεν διαφημίζεται

5. Στην τυχόν διαφήμιση προβάλλετε:

- α) Μόνο η επιχείρηση;
- β) Το νησί στο σύνολο του;
- γ) Άλλο

6. Αν προβάλλετε όλο το νησί, ποιες πλευρές του νησιού αναδεικνύονται;

- α) Οι παραλίες και τα φυσικά τοπία
- β) Η νυχτερινή ζωή του νησιού
- γ) Ο πολιτισμός
- δ) Η χελώνα *Caretta caretta*;
- ε) Άλλο

- 7. Τι είναι αυτό που πιστεύετε ότι προσελκύει τους τουρίστες στη Ζάκυνθο;**
- α) Οι παραλίες και τα φυσικά τοπία
  - β) Η νυχτερινή ζωή του νησιού
  - γ) Ο πολιτισμός
  - δ) Η χελώνα *Caretta caretta*;
  - ε) Άλλο
- 8. Νομίζετε ότι τα ετήσια κέρδη σας ανταποκρίνονται στους στόχους που έχετε θέσει ως επιχειρηματίας;**
- α) Ναι
  - β) Όχι
- 9. Με ποιους φορείς έχετε συνάψει συνεργασίες;**
- α) Γραφεία τουρισμού
  - β) Άλλους επιχειρηματίες
  - γ) Άλλο
  - δ) Καμία συνεργασία
- 10. Έχετε λάβει χρηματοδοτήσεις από κοινοτικά ή εθνικά προγράμματα στήριξης και για τι είδους επενδύσεις;**
- α) Ναι
  - β) Όχι
- 11. Χρησιμοποιείτε κάποια μορφή εναλλακτικής πηγής ενέργειας ή κάποιο εργαλείο για εξοικονόμηση ενέργειας, στα πλαίσια της επιχείρησής;**
- α) Ναι / τι είδους;
  - β) Όχι
- 12. Γνωρίζετε τη δράση του Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Ζ;**
- α) Πολύ καλά
  - β) Καλά
  - γ) Λίγο
  - δ) Καθόλου
- 13. Πώς μάθατε για την δράση του Φορέα Διαχείρισης;**
- α) Ενημέρωση του ίδιου του ΦΔ
  - β) Από το εμπορικό επιμελητήριο
  - γ) Από τη νομαρχία
  - δ) Από το πανεπιστήμιο
  - ε) Φίλοι / γνωστοί / συνεργάτες
  - στ) Τηλεόραση / Ραδιόφωνο / Εφημερίδες

- η) Internet
θ) Άλλο
- 14. Σας έχει ενημερώσει ο ίδιος ο Φορέας Διαχείρισης για ενδεχόμενη συνεργασία μεταξύ σας;**
- α) Ναι
β) Όχι
- 15. Έχετε συνεργαστεί με τον Φορέα?**
- α) Ναι
β) Όχι
- 16. Αν ναι, ήσαστε ευχαριστημένοι από τη συνεργασία αυτή;**
- α) Ναι
β) Όχι
- 17. Τι είναι αυτό που σας έχει αποτρέψει ή θα σας απέτρεπε από μια συνεργασία με τον Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Ζ;**
- α) Μεγάλο κόστος
β) Οικονομικό ρίσκο
γ) Ανυπαρξία εμπιστοσύνης στο Φορέα Διαχείρισης
δ) Ελλιπής ενημέρωση
ε) Άλλο
στ) Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ
- 18. Αποτιμήστε μια ενδεχόμενη συνεργασία σας με το Φορέα Διαχείρισης ως προς το κέρδος της επιχείρησής σας;**
- α) Πολύ επικερδής
β) Λίγο επικερδής
γ) Καθόλου επικερδής
δ) Ζημιογόνα
ε) Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ
- 19. Γνωρίζετε επιχείρηση που να έχει συνεργαστεί;**
- α) Ναι
β) Όχι
- 20. Αν ναι, γνωρίζετε η επιχείρηση που συνεργάστηκε να ήταν ικανοποιημένη?**
- α) Ήταν πολύ ικανοποιημένη
β) Ήταν λίγο ικανοποιημένη
γ) Δεν ήταν καθόλου ικανοποιημένη
δ) Δεν γνωρίζω / δεν απαντώ

- 21. Αυτό επηρέασε και τη δική σας γνώμη για τον Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Ζ;**
- α) Ναι
  - β) Όχι
- 22. Θεωρείτε ότι η δράση του Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Ζ είναι ωφέλιμη για το περιβάλλον;**
- α) Πάρα πολύ
  - β) Πολύ
  - γ) Λίγο
  - δ) Καθόλου
  - ε) Δεν γνωρίζω / δεν απαντώ
- 23. Πώς αντιλαμβάνεστε τον αντίκτυπο των δράσεων του ΕΘΠΖ σε ό,τι αφορά τον τουρισμό;**
- α) Η ύπαρξη του λειτουργεί θετικά στον τουρισμό
  - β) Ο τρόπος διαχείρισής του δρα αρνητικά στον τουρισμό
  - γ) Οι δράσεις του δεν αγγίζουν καθόλου τον τουρισμό
- 24. Πώς αντιλαμβάνεστε τον αντίκτυπο των δράσεων του ΕΘΠΖ σε ό,τι αφορά τους επιχειρηματίες;**
- 25. Θεωρείτε τον ΦΔ εμπόδιο στη δική σας δράση;**
- α) Ναι
  - β) Όχι
- 26. Θεωρείται ότι ο ΦΔ θα έπρεπε να αυτονομηθεί οικονομικά ή να συνεχίσει να εξαρτάται από τα κρατικά και κοινοτικά κονδύλια;**
- α) Αυτονομία
  - β) Εξάρτηση
  - γ) Δεν γνωρίζω / δεν απαντώ

B) Ερωτηματολόγιο για τον Φορέα Διαχείρισης

1. Έχουν πραγματοποιηθεί ενημερωτικές συναντήσεις για το έργο και την προσφορά του ΦΔ;
2. Σε τι επίπεδο; (στα πλαίσια της επιχείρησης, σε επίπεδο συνεδρίων...);
3. Κάθε πότε γίνονται αυτές οι ενημερώσεις;
4. Σε τι είδους επιχειρηματίες απευθύνεστε; (Μικρές / μεγάλες επιχειρήσεις)
5. Ενημερώνετε μόνο τους επιχειρηματίες που δρουν στα πλαίσια του πάρκου ή όλους;
6. Στα πλαίσια της ενημέρωσης συμπεριλαμβάνεται και ενημέρωση για ενδεχόμενη συνεργασία μεταξύ σας;
7. Προσφέρονται κίνητρα στους επιχειρηματίες για ενδεχόμενη συνεργασία;
8. Η συνεργασία αυτή τι συμπεριλαμβάνει;
9. Διαφημίζετε τους επιχειρηματίες που συνεργάζονται μαζί σας και αν ναι με ποιο τρόπο;
10. Προβάλλονται σχετικοί οικονομικοί δείκτες στους επιχειρηματίες προς εξάλειψη τυχόν δυσπιστιών για τα οικονομικά οφέλη που μια τέτοια συνεργασία θα επιφέρει;
11. Βλέπετε ανταπόκριση από τη μεριά των επιχειρήσεων;
12. Γνωρίζετε πόσοι επιχειρηματίες έχουν συνεργαστεί μέχρι σήμερα με τον ΦΔ;
13. Θεωρείτε ικανοποιητικό τον αριθμό, βάσει των στόχων που έχετε θέσει ως ΦΔ;
14. Έχει παρατηρηθεί αλλαγή στη μορφή του τουρισμού στη Ζάκυνθο τα τελευταία χρόνια;
15. Αν ναι, έχετε αναγκαστεί να αλλάξετε τρόπο προσέγγισης των επιχειρηματιών;
16. **Κώδικες καλής συμπεριφοράς:** Ποιος ελέγχει την τήρησή τους; Τι είδους κυρώσεις επιβάλλονται;
17. Τι είναι τα **ειδικά συμφωνητικά συνεργασίας** με επαγγελματίες;
18. **Οι γνωμοδοτήσεις για τις άδειες λειτουργίας των επαγγελματικών δραστηριοτήτων** τι είδους δραστηριότητες αφορούν;
19. Τι είναι τα **σήματα συνεργασίας**;
20. **Το πρόγραμμα πιστοποίησης επιχειρήσεων για EMAS και ISO** έχει μπει σε λειτουργία; Υπάρχει ανταπόκριση;
21. Τι είδους συνεργασία έχετε με τους tour operators;
22. Τι συμπεριέλαβε η **Εκπόνηση Επιχειρησιακού Σχεδίου**, σε συνεργασία με τους Ζακυνθινούς παραγωγούς της περιοχής, την Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Ζακύνθου (Ε.Α.Σ Ζακύνθου), τον Οργανισμό Πιστοποίησης και Ελέγχου Γεωργικών Προϊόντων (Ο.Π.Ε.Γ.Ε.Π.), το Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικών Ερευνών (ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε.) και το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών;